

T.C.
SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

E-TİCARET VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER

Önder CANPOLAT
Hukuk Müşaviri

ANKARA, MART 2001

YAYININ TEMİNİ İÇİN BAŞVURU YERLERİ

	<u>Telefon</u>	<u>e-posta adresi</u>
Hukuk Müşavirliği	(0312) 287 19 60	hukuk@sanayi.gov.tr
Tüketiciin ve Rekabetin Korunması Gn.Md.	(0312) 286 03 65/2315	tüketici@sanayi.gov.tr

Yayın No: 89

ISBN 975-6918-59-4

Bu yayın Tüketiciin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü tarafından bastırılmıştır.

ÖNSÖZ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler; ekonomik, toplumsal ve siyasal doğrultuda çok boyutlu değişim-dönüşüm sürecini başlatmış, toplumun tüm kesimlerinde, günlük hayatımızın her alanında bilgisayar kullanımının çağın gereği olduğu şuurunu oluşturmuş; ekonomik gelişme, rekabet üstünlüğü ve toplumsal refahın sağlanmasında “bilgi toplumu” ve “e-ticaret” stratejik bir önem kazanmıştır. “Bilgi Toplumu” kavramı artık neredeyse hergün karşımıza çıkmaktadır. İki binli yıllarda, ancak bilgi toplumu haline gelmeyi başaramış ülkelerin küresel süreçte söz ve karar sahibi olabileceği, dolayısıyla e-ticarette üstünlük sağlayacağı ve refah toplumu olmaya devam edeceği ileri sürülmektedir. Bu nedenle ülkeler “Bilgi Toplumu” olma yolunda önemli çalışmalar yapmaktadırlar.

Dünyanın gelişmiş ekonomilerinin son yıllarda beklentilerin ötesinde büyüme gerçekleştirmesinin arkasında yatan temel etkenlerden bazıları hiç kuşkusuz bilgi ve iletişim teknolojilerinde ulaştıkları seviye, bilgisayarla çalışma eğiliminde yaşanan gelişme ve internetin her alanda yaygın kullanılmasıdır.

Ülkemizin bilgi toplumuna doğru ekonomik ve toplumsal gelişimi ve dönüşümünü sağlayabilmesi ve rekabetçi dünyada yerini alabilmesi için; bilim ve teknolojiyi üreten, endüstriye uygulayabilen ve toplumsal faydaya dönüştürülebilir konuma gelmesi, e-ticareti bilgi ve iletişim teknolojileri yeteneğini geliştirmenin bir aracı olarak görmesi ve buna yönelik politikalara öncelik vermesi kuşkusuz büyük önem taşımaktadır.

E-ticaretin matbaanın icadı ya da endüstri devrimi kadar önemli bir dönüşümü simgelediği ileri sürülmektedir. Bu dönüşüm bilim ve teknolojide yaşanan olağanüstü gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan bu hızlı gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan, elektronik ticaret; tüketicilerin, işletmelerin ve kamu kurumlarının elektronik ortamda (internet ya da intranet) yazı, ses ve görüntü şeklindeki sayısal bilgilerin işlenmesi, iletilmesi ve saklanması yoluyla, bilgilenmesi ve araştırma yapması, taahhüde girmesi, mal ve hizmetlerin müşteriye teslim edilmesi, bedelinin ödenmesi, satış sonrası bakım ve destek hizmetlerinin yerine getirilmesi eylemleri süreci olarak tanımlanabilir.

E-ticaretten beklenenler, karşı konulmaz bir olgu olan küreselleşme sürecinden yararlanma, rekabet üstünlüğü sağlama, uluslararası ticaretten daha çok pay alma ve ülkemizin sosyal ve ekonomik kalkınmasının sürdürülebilirliğine katkı sağlama olarak özetlenebilir.

Ülkemizde, e-ticaret konusuyla ilgili çalışmalara, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun (BTYK) 25.03.1997 tarih ve 97/3 sayılı kararı uyarınca, Dış Ticaret Müsteşarlığı koordinatörlüğünde kamu ve özel kesim kuruluşları temsilcilerinin katılımıyla oluşturulan, Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun (ETKK) Şubat

1998 tarihli toplantısıyla başlanmıştır.ETKK'nın çalışmaları sonucu hazırlanan ve BTYK'ya sunulan Mayıs 1998 tarihli rapor ve müteakip çalışmalara Sanayi ve Ticaret Bakanlığı aktif olarak katılmıştır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bir yandan ETKK çalışmalarına katılırken, diğer yandan da e-ticaret konularıyla ilgili Bakanlıkça yapılacakları; e-ortamda yapılacak alışverişlerde tüketicilerin korunması, ticaret hukukunun e-ticaret açısından irdelenmesi, sınai mülkiyet mevzuatı ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerle ilgili çalışmalar olarak belirlemiştir. Bu kapsamda, 4077 sayılı TKHK tasarısı taslağı hazırlanmış ve tartışmaya açılmış, KOBİ-NET projesi uygulamaya konulmuştur. Diğer yandan Adalet Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen Türk Ticaret Kanunu değişiklik tasarısı taslağı çalışmalarına katılmakta Sınai Mülkiyet mevzuatı konusunda ise Türk Patent Enstitüsü çalışmalarını sürdürmektedir.

"E-Ticaret ve Türkiye'deki Gelişmeler" isimli bu yayın; Ülkemizce ve Bakanlığımızca e-ticaret kapsamında yapılan/yapılacak olan idari, hukuki ve teknik çalışmalara katkı sağlamak, ilgilenenlere kaynak oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu yayının amaçlanan doğrultuda e-ticaret konusunda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağını umuyor, hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Ahmet Kenan TANRIKULU
Sanayi ve Ticaret Bakanı

SUNUŞ

Elektronik ticaret konusunda pek çok ÷lke ve uluslararası kuruluş çalışmalarını sürdürmektedir. E-ticaret olgusunun dinamik bir yapıya sahip, bilişim ve iletişim sektörlerindeki gelişmelerden sürekli etkilenir nitelikte olması nedeniyle, e-ticaret konusunda hukuksal alt yapısını bütünüyle tamamlamış örnek bir ÷lke olmadığı gibi, uluslararası platformlarda sorun yaşanan bir çok alanda yapılan tartışmalar da devam etmektedir. Bu nedenle, Türkiye gibi gelişmekte olan ÷lkelerin, gelişmiş ÷lkelere göre geride kaldığı söylenemez. Ancak, elektronik ticarete yaşanan hızlı gelişmeler, ÷lkemizde, fiziki altyapı eksikliklerinin ve hukuksal yapıya ilişkin çalışmaların bir an önce tamamlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu yayın Sn. Bakanımızın yönlendirmesi doğrultusunda; e-ticaret ve uygulamalarını hukuki ve teknik altyapısını, bilim ve teknoloji politikası ile olan ilişkisini, dünyada ve Türkiye'deki gelişmelerini tespit etmek; ÷lkemizce ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca yapılan/yapılacak olan idari, teknik ve hukuki çalışmalara katkı sağlamak, Bakanlığa ve ilgilenenlere kaynak oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu yayın, 9 bölüm ve 7 ekten oluşmuştur. Yayının giriş birinci bölümde konunun önemi vurgulanmış, ikinci bölümde ise, e-ticaretin tanımı, araçları, düzenlediği ilişkiler, e-ortamda yapılabilen iş ve işlemler üzerinde durulmuştur. Bu temel bilgilerden sonra üçüncü bölümde e-ticaretin etkileri ve ortaya çıkardığı sorunlar; dördüncü bölümde e-ticaret konusunda çalışan bölgesel ve uluslararası kuruluşlar ile ABD ve Japonya'daki çalışmalar üzerinde, ÷lkemiz faaliyetleri bakımından yararlı olacağı düşünceyi ile kısaca durulmuştur. Beşinci bölümde ise uluslararası kuruluşların ve ÷lkemizin konuyla ilgili politikalarına yer verilmiştir. Altınca bölümde Türkiye'deki çalışmalar kapsamlı bir şekilde araştırılmış, yedinci bölümde Bilgi Teknolojileri araçları ve sanayiine ilişkin kullanım ve üretim araştırmaları, sekizinci bölümde ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığı çalışmaları ayrı bir bölüm olarak incelenmiştir. Dokuzuncu ve son bölüm bu çalışmanın tamamından ortaya çıkan ve bu alandaki çalışmalara katkı sağlayacağı düşün÷len tespit ve önerilerden oluşmuştur.

Hayatın sürekli gelişen akışı içinde bu raporun da kendini geliştirerek güncelliğini korumasını sağlamak Bakanlığımız kadar, hazırlayan ve hazırlığına katkı koyanların sorumluluğundadır. Bu sorumluluğun gereği gibi yerine getirilebilmesi ise siz değerli okuyucularının eksilmeyeceğini umduğumuz eleştirileri ile mümkün olacaktır. Haberleşmeleriniz için adreslerimiz aşağıda verilmiş olup katkılarınız için teşekkür ederiz.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
Hukuk Müşavirliği

Onderca@sanayi.gov.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

SUNUŞ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

I. GİRİŞ

II. ELEKTRONİK TİCARETİN TANIMI, ARAÇLARI, DÜZENLEDİĞİ İLİŞKİLER, TARAFLARI, İŞ VE İŞLEMLERİ

A. ELEKTRONİK TİCARETİN TANIMI

B. ELEKTRONİK TİCARETİN ARAÇLARI

1. Telefon
2. Fax
3. Televizyon
4. Elektronik ödeme ve para transfer sistemleri
5. Elektronik Veri Değişimi (Elektronik Data Interchange-EDI)
6. İnternet

C. ELEKTRONİK TİCARETİN DÜZENLEDİĞİ İLİŞKİLER

1. İşletmelerarası İlişkiler
2. İşletme ile Tüketici Arasındaki İlişkiler
3. İşletme İle Kamu İdaresi Arasındaki İlişkiler
4. Yurttaş ile Kamu İdaresi Arasındaki İlişkiler

D. ELEKTRONİK TİCARETİN TARAFLARI

E. ELEKTRONİK TİCARETİN KAPSAMI (ELEKTRONİK TİCARET İŞLEMLERİ)

III. ELEKTRONİK TİCARETİN ETKİLERİ VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

A. OLUMLU ETKİLERİ

B. OLUMSUZ ETKİLERİ

C. KARŞILAŞILAN SORUNLAR

1. Finansal Sorunlar
2. Yasal Sorunlar
3. Altyapı Sorunları

IV. ELEKTRONİK TİCARET KONUSUNDA ÇALIŞAN BÖLGESEL VE ULUSLAR ARASI KURULUŞLAR

A. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ (WTO)

B. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (UN)

C. İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA TEŞKİLATI (OECD)

D. AVRUPA BİRLİĞİ

E. ÜLKE UYGULAMALARI

1. Amerika Birleşik Devletleri
2. Japonya'da Elektronik Ticaret

V. ELEKTRONİK TİCARETE İLİŞKİN POLİTİKALAR

A. ÜLKELER, BÖLGESEL VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR TARAFINDAN BELİRLENEN İLKE VE POLİTİKALAR

1. Elektronik Ticaretin Gelişmesini Destekleyecek Tedbirler
2. Elektronik Ticaretin Yükselişi ve Endüstri/Hükümet İlişkilerinin Geliştirilmesi
3. Elektronik Ortamda Ekonomik Faaliyetlerin Yönetimini Sağlayacak Yeni Prensipleri Geliştirmek

B. TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK TİCARETİ DOĞRUDAN YA DA DOLAYLI OLARAK İLGİLENDİREN DEVLETÇE BELİRLENEN POLİTİKALAR

1. Amaçlar, ilkeler ve Politikalar
2. Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler
3. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Temel Amaç, İlke ve Politikalar

VI. TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK TİCARET ÇALIŞMALARI (MEVCUT DURUM)

A. BİLİM VE TEKNOLOJİ YÜKSEK KURULU (BTYK) KARARLARI

1. BTYK'nın 25 Ağustos 1997 Tarihli Kararları
2. BTYK'nın 2 Haziran 1998 Tarihli Kararları
3. BTYK'nın 20 Aralık 1999 Tarihli Kararları
4. BTYK'nın 13 Aralık 2000 Tarihli Kararları
5. BTYK Kararlarının Değerlendirmesi

B. ELEKTRONİK TİCARET KOORDİNASYON KURULU

1. Kuruluşu ve Görevleri
2. ETTK'nın Çalışmaları

C. DİĞER KURUMLAR ÇALIŞMALARI

1. Adalet Bakanlığı Çalışmaları
2. Maliye Bakanlığı Çalışmaları
3. Sermaye Piyasası Kurulu Çalışmaları

D. ALTYAPI ÇALIŞMALARI

1. Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı (TUENA)
2. Ankara Ticaret Noktası (ATN) Çalışmaları
3. KOBİ-NET Projesi

E. KAMU HİZMETLERİNİN ELEKTRONİK ORTAMDA YÜRÜTÜLMESİNE YÖNELİK ALTYAPI ÇALIŞMALARI

1. Milli Eğitim Bakanlığı-Temel Eğitim Projesi Kapsamında Yürütülen "Bilgisayar Destekli Eğitim" Alt Proje Çalışmaları
2. Maliye Bakanlığı-Vergi Dairelerinin Otomasyonu Projesi (VEDOP)
3. Gümrük Müsteşarlığı- Gümrük İdareleri Otomasyon Projesi (GİMOP)
4. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü-MERNİS Projesi
5. Sağlık Bakanlığı-Hastane Bilgi Sistemi (HBS) Projesi
6. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı- SSK, Bağkur Otomasyon ve Akıllı Kart Projesi
7. Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Projesi
8. TUBİTAK BİLTEN E-Kimlik Hizmetleri
9. 2001 Yılı Kamu Bilişim Altyapı Yatırımları

VII. TÜRKİYE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ ARAÇLARI VE SANAYİİNE İLİŞKİN İSTATİSTİKLER

A. BİLGİ TEKNOLOJİLERİ YAYGINLIK VE KULLANIM ARAŞTIRMALARI

1. TUENA Bulguları
2. BİLTEN/BTYKA-2000 Raporu
3. Veri Araştırma A.Ş.'nin "Bilgisayar ve İnternet Araştırma Raporu"
4. TUENA, BİLTEN-BTYKA/2000 ve Veri Araştırma A.Ş.'nce Ulaşılan Bazı Sonuçlar

B. TÜRKİYE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ SANAYİİNE YÖNELİK BAZI İSTATİSTİKLER

1. Bilgi Teknolojileri Sanayi Üretim, Dışsatım ve Dışalım
2. Türkiye'de Bilgisayar Cihazları Alt Sektörü

C. E-TİCARET RAKAMLARI VE TAHMİNLERİ

VIII. SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI ÇALIŞMALARI

A. MEVZUAT ÇALIŞMALARI

1. Tüketicinin Korunması
2. Ticaret Hukuku
3. Sınai Mülkiyet Hakları
4. KOSGEB Çalışmaları
5. Öneriler

B. ALTYAPI ÇALIŞMALARI

1. Otomasyon Projesinin Amacı
2. Projenin Kapsamı
3. Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı Personel Durumu
4. Personel İhtiyacının Karşıllanması
5. Otomasyon Projesine Yönelik Öneriler

IX. SONUÇ VE ÖNERİLER

RAPOR EKLERİ

EK:1 - BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU KOMİSYONU

EK:2 - AVRUPA BİRLİĞİ, SAYISAL İMZALAR İÇİN TOPLULUK DİREKTİFİ (1999/93/EC)

EK:3 - ETKK İLK OLUŞUMUNDA YER ALAN KURULUŞLAR

EK:4 - ELEKTRONİK TİCARET İLE İLGİLİ KURULUŞLARIN ÇALIŞMALARI

EK:5 - ELEKTRONİK TİCARET EYLEM PLANI TASLAĞI

EK:6 - ETKK İÇ TİCARET ÖRNEK UYGULAMA PROJESİ GELİŞME RAPORU

EK:7 - SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI E-TİCARET EYLEM PLANI TASLAĞI

KAYNAKÇA

KISALTMALAR

AB :	Avrupa Birliği
ABD :	Amerika Birleşik Devletleri
ATN :	Ankara Ticaret Noktası
BİLTEN :	Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü
BİT :	Bilgi Teknolojileri
BTYK :	Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
DPT :	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM :	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ :	Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization-WTO)
ECOM :	Japonya Elektronik Ticareti Geliştirme Merkezi (Electronic Commerce Promotion Council of Japan)
EDI :	Elektronik Veri Değişimi (Electronic Data Interchange)
ETKK :	Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu
ETO :	Elektronik Ticaret Olanakları
GATS :	Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması (The General Agreement on Trade in Service)
GATT:	Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması (General Agreement on Trade and Tariffs)
GİMOP :	Gümrük İdareleri Otomasyon Projesi
GTPNet :	Küresel Ticaret Noktaları Bilgi Ağı (Global Trade Points Network)
HBS :	Hastane Bilgi Sistemi
ITC :	Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Center)
İGEME :	İhracatçı Geliştirme Etüd Merkezi
İSO :	İstanbul Sanayi Odası
KOBİ :	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOBİ-NET :	KOBİ Bilgi Ağı (KOBİ-Network)
KOSGEB:	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MERNİS :	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
MITI :	Japonya Uluslararası Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Ministry of International Trade and Industry)
OAİB :	Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri
OECD :	İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organization of Economic Coopertation and Development)

SNS :	Singapur Network Hizmetleri Şirketi (Singapore Network Services Pte.Ltd)
TCMB :	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TESİD :	Türk Elektronik Sanayicileri Derneği
TOBB :	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTGV :	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TUENA :	Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı
TÜBİTAK :	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
UN :	Birleşmiş Milletler
UN-CEFACT :	Birleşmiş Milletler İdari, Ticari ve Ulaşım İlgili Uygulama ve Usulleri Kolaylaştırma Merkezi (Center for Facilitation of Procedures and Practices for Administration and Transport)
UNCTAD :	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UN Economic Commission for Europe)
UNECE :	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (European Economic Commission)
UNICTRAL :	Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (International Trade Law Commission)
UNTPDC :	Birleşmiş Milletler Ticaret Noktaları Geliştirme Merkezi (UN Trade Points Development Center)
UYAP :	Ulusal Yargı Ağı Projesi
VEDOP :	Vergi Daireleri Otomasyon Projesi
VUK :	Vergi Usul Kanunu
WIPO :	Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (World Intellectual Property Organization)

I. GİRİŞ

Geride bıraktığımız yüzyılda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler; ekonomik, toplumsal ve siyasal doğrultularda çok boyutlu değişim-dönüşüm sürecini başlatmış, iki binlerin dünyasında yerleşik yapıların sarsılmasına, geleneksel ilişkilerin kırılmasına, toplumsal dokuların dönüşmesine yol açmıştır. Korku ve soğuk savaş temellerine dayalı dengelerin yerini, daha çok ekonomik süreçlerin belirlediği oluşumlar almıştır. Özünde, “gelişmiş ülkelerin ekonomik egemenliklerinin yaygınlaştırılması” niteliği taşıyan küreselleşme yaklaşımlarıyla, bölgesel-etnik ve dinsel temelli bloklaşma ve yerleşme oluşumları, eş zamanlı olarak ortaya çıkmaktadır. Dünya genelini etkileyen küresel nitelikli Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) entegrasyonla, Avrupa Birliği (AB), NAFTA, EFTA örneği bloklaşmalar ve bölgesel güç odakları, aynı süreçte oluşmaktadır. Bilimsel ve teknolojik devrim bu sürecin bütünü etkileyen bağımsız bir değişken olarak öne çıkmıştır. Bilişim ve iletişim, sürecin ortak paydası olarak, sistemin tümünü kökten etkilemeye başlamıştır. Sorun çözümlenici bilgi üretimi ve iletişimi, uluslararası tüm ekonomik ilişki biçimlerini yönlendirir olmuştur.

Başta ABD olmak üzere uluslararası sistemin merkezinde yer alan gelişmiş ülkeler, sermayenin yeniden üretimini gerçekleştirebilmek, kapitalizmin eşitsiz gelişimi yasasının sonuçlarından korunabilmek ve kapitalist ekonominin krizine bir yanıt olarak Bilgi Teknolojileri (BİT) sektörünü, başka bir deyişle “yeni ekonomiyi” ön plana geçirme politikası izlemektedir. İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerinde BİT’ler için yapılan Ar-Ge harcamalarının toplamının 116 Milyar ABD Doları düzeyinde olması, bunun bir göstergesidir. Finlandiya’da yapılan toplam Araştırma- Geliştirme (Ar-Ge) harcamasının yarısından fazlası BİT sektörüne yöneliktir. İrlanda, Yunanistan, Kanada, Güney Kore, Japonya ve ABD’de toplam Ar-Ge harcamalarının yüzde 37’den fazlası BİT sektörüne gitmektedir. Devletin Ar-Ge harcamalarındaki kilit konumu göz önüne alındığında, gelişmelerin bir politikanın yansıması olduğu görülecektir. (TUBİTAK/BİLTEN, Bilgi Teknolojileri Yangınlık ve Kullanım Araştırması 2000.S.5).

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, toplumların tüm kesimlerinde, günlük yaşamın her alanında bilgisayar kullanımının çağın gereği olduğu bilincini yaratmış, ekonomik gelişme ve toplumsal refahın sağlanmasında elektronik ticarete stratejik bir önem kazandırmıştır. Elektronik ticaret olgusu bu stratejik önemi nedeniyle işletmelerin, ülkelerin, bölgesel ve uluslararası kuruluşların gündeminde önemli bir yer tutmuştur. Bilgiyi üretme, yönetme, endüstriye uygulama ve toplumsal yarara dönüştürme rekabet gücünün en önemli göstergesi haline gelmiştir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri sanayii, tek başına bir sanayi dalı olmaktan çıkmış ve diğer tüm sektörleri etkileyen, geliştiren temel ve doğurgan bir sanayiye dönüşmüştür. 21.yüzyılda gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler arasında yer alması için bilgi teknolojilerini özümseyip üst düzeyde üretir hale gelmesi vazgeçilmez bir koşuldur. Bilgi teknolojileri sanayii, hizmet bileşeni ile birlikte, üretim ve satış değerleri itibari ile dünyanın en büyük sanayii konumuna yükselmiştir. Bu sektörün gelişmişlik düzeyi, kuşkusuz işletmeler ve ülkeler açısından elektronik ticaretten pay almanın ve rekabet edebilmenin en önemli göstergesi olmuştur. Ancak

elektronik ticaretin gerektirdiği teknik alt yapı kurulmuş olsa dahi, bir ülkenin, işletmenin e-ortamda piyasaya arz edeceği ürün ve hizmet konusunda da gelişmiş ülkelerle yarışabilecek durumda olması ve bunun sürekliliğinin sağlanması, e-ortamda yapılan ticaretten pay almanın bir başka önemli şartıdır. Gelişmiş ülkeler yüksek ve ileri teknolojiye dayalı katma değeri yüksek ürünlerle küreselleşen dünya pazarında etkin rol oynamaktadırlar.

Birçok yazar bugüne kadar insanlığın karşılaştığı en büyük teknolojik devrimin XX. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıktığına işaret etmektedir. Bu yazarlara göre elektronik ticaret, matbaanın icadı, ya da endüstri devrimi kadar önemli bir dönüşümü simgelemektedir. Bu devrimin, dünya üzerindeki etkilerinin tahmin edilenden çok daha geniş olacağı ileri sürülmekte ve içinde bulunulan bu dönemde, elektronik ticaret devriminin başlarında olduğu özellikle belirtilmektedir.

Elektronik ticaret, örgütsel ve bireysel seviyede tüm ticari faaliyetlerle ilgili işlemleri kapsamaktadır. Bu alanda üretilmiş, işlenmiş ve aktarılmış tüm sayısal veriler, metinler, sesler ve görsel imajların işlenmesi ve aktarılmasına dayanmaktadır. Bu alandaki önemli konular arasında tüketicinin korunması, rekabet, finans ve ödeme sistemleri, vergilendirme, fikri, sınai ve ticari mülkiyet hakları, güvenlik, yasal düzenlemeler, uyuşmazlıkların sona erdirilmesi mekanizmaları bulunmaktadır. Buna ilave olarak elektronik ticaretin sosyokültürel etkileri de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Elektronik ticaret konusunda pek çok ülke ve uluslararası kuruluş çalışmalarını sürdürmektedir. Elektronik ticaret (e-ticaret) olgusunun dinamik bir yapıya sahip, bilişim ve iletişim sektörlerindeki gelişmelerden sürekli etkilenir nitelikte olması nedeniyle, e-ticaret hukuksal alt yapısını tamamlamış örnek bir ülke olmadığı gibi, uluslararası platformlarda sorun yaşanan bir çok alanda yapılan tartışmalar da devam etmektedir. Bu nedenle, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelere göre geride kaldığı söylenemez. Ancak, elektronik ticarete yaşanan hızlı gelişmeler, ülkemizde, fiziki altyapı eksikliklerinin hızla tamamlanmasını ve gerekli hukuksal yapıya ilişkin çalışmaların bir an önce tamamlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye dünya coğrafyasında merkezi konuma sahip bir kavşakta yer almaktadır. Bu durum Türkiye'ye stratejik bir üstünlük sağlamıştır. Türkiye, Avrasya kıtasının merkezinde bulunmanın avantajını, bölgenin iletişim ağlarının geçit noktası olmak için kullanmalı ve bu yolla küresel elektronik ticaretten alacağı payı maksimize etmelidir. Türkiye, Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanını hazırlamakla bu konuda ilk adımını da atmış bulunmaktadır. Endüstrileşmiş ülkelerin politika belgelerinde, bilgi toplumuna erişmek sanayileşme sürecinin yeni bir aşaması olarak görülmektedir. Bilgi toplumuna doğru değişimin, dönüşümün temel unsuru da, bilgi ve iletişim teknolojilerinin en üst düzeyde üretilmesi ve kullanılması olmaktadır.

II. ELEKTRONİK TİCARETİN TANIMI, ARAÇLARI, DÜZENLEDİĞİ İLİŞKİLER, TARAFLARI, İŞ VE İŞLEMLERİ

A. ELEKTRONİK TİCARETİN TANIMI

Elektronik ticaret konusunda pek çok kaynakta farklı ülkelerin kuruluşları ile uluslararası veya uluslararası organizasyonlar tarafından yapılan birbirinden farklı tanımlara rastlanmaktadır. Bu tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne göre; elektronik ticaret, mal ve hizmetlerin üretim, reklam, satış ve dağıtımlarının telekomünikasyon ağları üzerinden yapılmasıdır.¹

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından yapılan bir tanıma göre, "elektronik ticaret, genel olarak birey ve organizasyonların metin, ses ve görsel imajları kapsayan dijital verilerin aktarımına dayalı olarak ticari faaliyetleri yerine getirmeleridir."²

Birleşmiş Milletler Yönetim, Ticaret ve Ulaştırma İşlemleri Kolaylaştırma Merkezince (UN-CEFACT) yapılan bir diğer tanımlama ise, "iş, yönetim ve tüketim faaliyetlerinin yürütülmesi için yapılanmış ve yapılmamış iş bilgilerinin, üreticiler, tüketiciler ve kamu kurumları ile diğer organizasyonlar arasında elektronik araçlar (elektronik posta ve mesajlar, elektronik bülten panoları, www teknolojisi, akıllı kartlar, elektronik fon transferi, elektronik veri değişimi vb.) üzerinden paylaşılmasıdır."³ Bu tanımlamaya göre elektronik ticaret kısaca, elektronik ortamda ticari iş, işlem ve fiillerde bulunmaktır.

Öte yandan Avrupa Komisyonu'nun 1997 yılında yapmış olduğu bir tanımlamaya göre, "elektronik ticaret, işletme faaliyetlerinin elektronik olarak yapılmasıdır. Bu faaliyetler metin, ses ve video verilerinin elektronik olarak işlenmesi ve aktarımına dayanmaktadır. Elektronik ticaret bu boyutuyla mal ve hizmet alımı ve ödemelerinin sayısal olarak yapılmasını kapsamaktadır. Bu faaliyetler hem mamulleri (tüketici malları, spesifik ekipmanları) ve hizmetleri (bilgi hizmeti, finansal ve yasal hizmetler) ve hem de geleneksel faaliyetleri (sağlık, bakım ve eğitim) kapsamaktadır."⁴

Japonya Elektronik Ticaret Merkezi'nin (ECOM) 1996 yılında yapmış olduğu bir başka tanım ise, "Elektronik ticaret, her türlü bilgisayar ağları üzerinden, ürünün tasarımı, üretilmesi ve tanıtımının yapılması ile ticari muameleler ve hesapların ödenmesi gibi tüm faaliyetlerin yerine getirilmesidir."⁵

Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK) Hukuk Çalışma Grubu'nun 8 Mayıs 1998 tarihli raporunda elektronik ticaret; "bireyler ve kurumların, açık ağ ortamında (internet) ya da sınırlı sayıda kullanıcı tarafından ulaşılabilen kapalı ağ ortamlarında (intranet) yazı, ses ve görüntü şeklindeki sayısal bilgilerin işlenmesi, iletilmesi ve saklanması temeline dayanan ve bir değer yaratmayı amaçlayan ticari işlemlerin tümünü ifade etmektedir." şeklinde tanımlanmıştır.

Bu tanımlar sadece satıcı ile alıcı arasındaki ilişkileri kapsamamakta, oldukça geniş ve çok yönlü ilişkileri, aynı zamanda muhtemel tüm ticari işlemleri kapsamaktadır. Dolayısıyla ticari sonuçlar doğuran ya da ticari faaliyetleri etkileyen ve destekleyen eğitim, tanıtım, reklam, kamu oyunu bilgilendirme gibi araçlar için elektronik ortamda yapılan işlemlerde elektronik ticaret kapsamında değerlendirilmektedir.

Yukarıdaki tanımların kapsamlarında bazı farklılıklar bulunmakla birlikte temelde ortak unsurları ağırlıklı olarak ihtiva etmektedirler. Bu ortak unsurlar esas alınarak bir tanım yapmak gerekirse elektronik ticaret; tüketicilerin, işletmelerin ve kamu kurumlarının elektronik ortamda (internet ya da intranet) yazı, ses ve görüntü şeklindeki sayısal bilgilerin işlenmesi, iletilmesi ve saklanması yoluyla, bilgilenmesi ve araştırma yapması, taahhüde girmesi, mal ve hizmetlerin müşteriye teslim edilmesi, bedelinin ödenmesi, satış sonrası bakım ve destek hizmetlerinin yerine getirilmesi eylemleri süreci olarak tanımlanabilir.

E-ticaret, ticari faaliyetin cereyan ediş biçimine göre doğrudan ve dolaylı e-ticaret olarak ikiye ayrılmaktadır. Dolaylı e-ticaret yönteminde, malların siparişi elektronik ortamda verilmekle birlikte, teslimat işlemleri geleneksel yollarla yapılmaktadır. Doğrudan e-ticaret yönteminde ise, sanal olarak da adlandırılan gayri fiziki mal ve hizmetlerin siparişi, teslimi ve bedelinin ödenmesi yine elektronik ortamda, on-line olarak gerçekleştirilmektedir.

B. ELEKTRONİK TİCARETİN ARAÇLARI

Elektronik ticaretin temel araçları:

- Telefon,
- Faks,
- Televizyon,
- Bilgisayar,
- Elektronik ödeme ve para transferi sistemleri,
- Elektronik veri değişimi (Electronic Data Interchange-EDI),
- Sayısal Televizyon,
- İnternet,
- Telekomünikasyon,
- GSM.

Yukarıda sayılanlarla sınırlı olmamak üzere on ana araç e-ticaret kavramını geniş bir bakış açısıyla tanımlamaktadır. Ancak, e-ticaret kavramı çoğu zaman internet ve diğer ağlar üzerinden yapılan ticaret olarak algılanmakta ve değerlendirmeler bu araçlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. İnternet ve Elektronik Veri Değişimi (EDI) elektronik ticaret açısından diğer dört araca göre daha önemli ve gelecekte daha yoğun kullanılacak bir niteliğe sahiptir. E-ticarette zaman ve mekan sınırı olmaksızın, ticari işlemlerde bir veya daha fazla insan tarafından ses, görüntü ve yazılı metinlerin eş ya da ardışık zamanlarda interaktif bir biçimde iletilmesi nedeniyle klasik ticaret yöntemine göre, işlemler daha kısa bir sürede tamamlanmakta ve nispeten daha düşük maliyetle gerçekleşmektedir.

Elektronik ticaret araçları niteliği ve fonksiyonuna göre aşağıdaki şekilde guruplandırılabilir.

Uç Birim Araçları	İletişim Araçları	Uygulama Örnekleri
Telefon/Cep Telefonu	İnternet	Elektronik ödeme ve para transfer sistemleri
Faks	Telekomünikasyon	Elektronik Veri Değişimi (EDİ)
Televizyon	GSM	Sayısal TV
Bilgisayar		

1. Telefon

Elektronik ticaretin bilinen en eski ve önemli aracı olan, ağ iletişimiyle çalışan telefon, esnek ve interaktiftir. Telefonun çok sayıda özelliği, ticari işlemlerde telefonu en yaygın kullanılan araç haline getirmiştir. Dünya çapında yaklaşık bir milyar hatlık bir alana yayılmıştır. Hizmetlerin önemli bir kısmı telefonla dağıtılmakta ve bedeli telefon faturasıyla ödenmektedir. Telefonla ürün siparişi verilmekte ve teyit aracı olarak kullanılmaktadır. Örneğin siparişi telefonla alıp ödemeyi kredi kartıyla yapmak, bir çok ticari işlemde yaygın olarak uygulanmaktadır. Diğer yandan günümüzde telefon "telefon konferansı ve görüntülü konferans" da kullanılabilir hale gelmiştir. Telefon görüşme ücretleri ülkeden ülkeye önemli farklılıklar göstermektedir. Göreli olarak bazı ülkelerde ucuzdur. Özellikle uluslararası görüşme ücretleri pahalıdır. Teknolojik gelişmenin sağladığı maliyet düşmesi bir çok ülkede telefon konuşma ücretlerinin giderek düşmesine yol açmaktadır. Telefon ücretlerinin pahalı olması internet kullanımını olumsuz etkilemektedir.

2. Faks

Ticari işlemlerde geleneksel mektup hizmetlerinin yerini alan faks aracılığı ile çok hızlı bir iletişim sağlanmakta ve doküman transferi gerçekleştirilmektedir. Faks interaktif olmasına rağmen, gönderilen dokümanın görüntü kalitesi iyi olmadığı gibi, diğer elektronik ticaret araçlarına göre daha pahalıdır. Buna rağmen faks iş hayatında ticari iletişim açısından önemli bir araç haline gelmiştir.

3. Televizyon

Televizyon çok yaygın olmasına rağmen tek yönlü bir iletişim aracıdır. Günümüzde tüm dünyada yayın yapan bir milyarın üzerinde Televizyon olduğu ileri sürülmektedir. E- ticaret açısından TV'lerde ortaya çıkan en önemli sınırlama, kuşkusuz çok yönlü işlemlerin yürütülmesi zorluğudur. Buna rağmen TV'lerde reklam ve icaba davet (sözleşme yapmaya-satın almaya) yoluyla tek yönlü iletişim kurularak "evde alışveriş" giderek artmaktadır. Diğer yandan kablolu TV'ler aracılığıyla elektronik ticaret potansiyelinin ciddi biçimde artacağı düşünülmektedir.

4. Elektronik ödeme ve para transfer sistemleri

Elektronik ödeme ve para transferi sistemleri, elektronik ticarete kullanılmalari nedeniyle, e-ticareti önemli ölçüde kolaylaştırmakta ve ayrılmaz bir parçası haline gelmektedirler. Ancak bankamatikler (ATM), kredi, borç ve akıllı kartlar sadece para aktarılmasında kullanıldıkları için ticarete sınırlı bir işleve sahiptirler.

5. Elektronik Veri Değişimi (Elektronik Data Interchange-EDI)

Elektronik Vergi Değişimi, ticaret yapan iki kuruluş arasında, insan faktörü olmaksızın bilgisayar ağları aracılığı ile yapılanmış bilgi ve belge değişimini sağlayan bir sistem olarak elektronik ticaretin en önemli uygulama araçlarından biridir. EDI, kamu ve özel sektör kuruluşlarının etkin biçimde iletişim ihtiyacından doğmuştur. EDI ile iki işletme veya işletme ile kamu kuruluşu önceden belirlenmiş bir mesaj formatı, bu formata yerleştirilecek veri ve bu veriyi anlamlı bir dile çeviren bir sözdizim ile bilgisayarlar arasında bilgi değişimi yapılmaktadır. Mesajlar veya işlem setleri, bir dizi standart iş dokümanı ile ilgilidir.⁶ EDI kullanımı, özel bir telekomünikasyon alt yapısı ve standart formlar gerektirmektedir. Sadece kullanıcılara açık olduğu için çok güvenli bir sistemdir. Ancak maliyetinin yüksek olması nedeniyle yaygınlaşmamıştır.

Elektronik posta (e-mail) yapılanmamış dokümanların iletilmesinde kullanılırken, EDI yapılanmış mesaj değişimini sağlamaktadır. Böylece standart bilgilerin diğer bilgisayar sistemlerine kolayca aktarılması olanaklı kılınmaktadır.⁷

EDI ile sipariş alınması, sözleşme ve faturaların hazırlanması, gümrük ve bankacılık ve buna benzer işlemlerin yapılmasında tekrarlar önlenerek, maliyetlerin düşürülmesi ve işlemlerin en az hatayla ve kısa sürede tamamlanması amaçlanmıştır. Bu yolla maliyetlerin % 5-20 arasında azaldığı, zaman tasarrufunun ise % 50'lere ulaştığı ileri sürülmektedir. EDI ile yapılan iş hacminin, 2000 yılında 5-7 milyar ABD Doları dolayında olacağı tahmin edilmiştir.⁸ Singapur tüm ticari işlemlerini EDI kullanarak yürüten ilk ülkedir. İhracatçılar, ithalatçılar, nakliye şirketleri ve dış ticaret işletmeleri ile çok sayıda kamu kuruluşu arasında 1989 yılında Singapur Network Sistemi (SNS) kurulmuştur. Singapur limanının dünyanın en hızlı mal sevkiyatı yapan liman olduğu bilinmektedir. Güvenlikli olması nedeniyle 2000 yılında Amerika'da işletmelerin % 30-40'ının EDI kullanacağı tahmin edilmiştir.

6. İnternet

İnternet, birden fazla haberleşme ağının (network), birlikte meydana getirdikleri bir iletişim ortamıdır. Bu iletişim ağları, bilgisayarlar ile oluşturulmaktadır. Başka bir ifadeyle internet, bilgisayarlar arasında kurulmuş bir haberleşme ağıdır. Temel amaç iletişim olduğu için, ağı oluşturan bilgisayarlar arasında "ortak bir dil" kullanılmaktadır. Bireyler bilgisayarlar aracılığıyla birbirleriyle iletişim kurmakta ve bilgi alış verişi de dahil bir çok işlem yapabilmektedirler. Fiili iletişim ise, yüksek kapasiteli telefon hatları üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi bir kararında interneti şöyle tarif etmiştir; "İnternet, birbirleri ile bağı bulunan bilgisayarlardan oluşan uluslararası ağıdır. İnternet, bireylerin dünya çapında haberleşmesi için tamamen yeni ve benzeri

olmayan bir ortamdır.”⁹ İnternetin bir sahibi yoktur; onu işleten, idare eden, denetleyen bir merkezi otorite söz konusu değildir.

Günümüzde elektronik ticaretin ayrılmaz ve hızlı bir şekilde gelişen temel aracı kuşkusuz internettir. İnternet aynı zamanda, çok yönlü iletişimi sağlayan ticaret aracı niteliğindedir. İşlemler bilgisayar ortamında ve oldukça hızlı bir şekilde yerine getirilmektedir. Örneğin Türkiye’deki bir tüketici ya da işletme bir Avrupa bankasına, Amerika’daki bir bankaya ödeme yapma talimatı verebilir. Havalelerdeki kur farkları ve benzeri engeller bilgisayarlar arasında sağlanan bu hızlı iletişimle aşılmakta, böylece ticari işlemler hayal edilmeyecek bir çabuklukla gerçekleşmektedir.

İnternetin sağladığı diğer bir önemli yarar “multi medya” olanağıdır. Bilgi ve belgeler internet yoluyla hem görüntü hem de ses olarak kullanıcıya varmakta, kullanıcı dilerse bunları saklayabilmekte, üzerinde değişiklik yapmakta ve aldığı kaynağa geri bildirimde bulunabilmektedir. Multimedya özelliği nedeniyle internet sanal ortamlara dayalı ticaret alanları yaratmaktadır.

İnternet ticaret alanlarını genişletmektedir. Bugün internet sayesinde tıbbi, kültürel, sanatsal, eğitim ve çok sayıda hizmet tüm dünyada rahatça bir ticaret alanı yaratmış ve ulusal düzeyde hizmetten yararlanma, küresel düzeyde yararlanma şeklinde genişlemiştir.

“Tele-iş” sayesinde insanlar buldukları yerden binlerce kilometre uzaktaki bir işyerinde çalışabilmekte, hizmet üretiminde bulunmakta ve işverenler maliyet tasarrufu sağlamaktadırlar. İşletmeler internetin sağladığı olanaklardan yararlanarak, e-mail adresi almakta ve web sitesi oluşturmakta, bu yolla işletmeleri ve ürünleri hakkında bilgi aktarımı yapmaktadırlar.

İnternetin diğer elektronik ticaret araçlarına göre en çok öne çıkan yanı, hız ve önemli bir maliyet avantajı sağlamasıdır. İnternette yapılan işlemlerin birim maliyetleri diğer araçlara göre oldukça düşüktür. Yapılan bir araştırmaya göre; New York- Tokyo arasında bir işlemin maliyeti şu şekilde tespit edilmiştir.¹⁰

İşlem Aracı	Maliyeti (\$)
Hava Yolu	7,4
Kurye	26,25
Faks	28,83
İnternet	0,10

İnternetin, yukarıda belirtilen olumlu yanlarına karşın, olumsuz yönleri bulunduğu ve çözülmesi gereken bir çok sorunu da ortaya çıkardığı bilinmektedir. İnternet, bütünü ile ele alındığında görülecektir ki, teknik yapısı itibari ile bugün için denetime müsait değildir. Hatta aksine denetim ve kontrole olanak vermeyecek bir doğrultuda gelişmiş ve geliştirilmiştir. İnternet ifade özgürlüğünün kullanıldığı bir alandır. Bu nedenle, iletişim özgürlüğünden yararlanmak sureti ile ifade özgürlüğünün kullanıldığı bir alan olarak internet, çok sıkı hukuki sınırlamaların tasvip görebileceği ve benimsenebileceği bir alan değildir.¹¹ Bu durum dikkate alındığında, internet

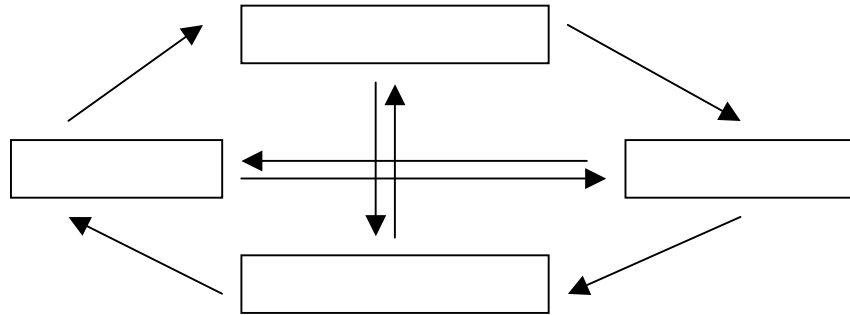
hukukunda ticaret ve ceza hukukunun yeri özgürlüklere “en az ölçüde” müdahaleci bir nitelik taşımaktadır.

İnternet, ceza kanunlarında yer alan bazı suç çeşitlerinin gerçekleştirilmesine elverişli bir ortam meydana getirdiği gibi (hakaret, sövme, müstehcen yayın, suçların övülmesi, suça tahrik, devlet güvenliğine karşı suçlar, devlet kuvvetlerine karşı suçlar, basın yoluyla işlenen ve daha bir çok suç), yeni suçları yaratan (internetteki yayını bozmak, anlamını değiştirmek, etkisiz hale getirmek, virüs bulaştırmak v.b.) bir faaliyet alanı olarak da ortaya çıkmaktadır. Bu suçlardan birincilerine “İnternet Yolu İle İşlenen Eylemler” ikincisine ise “İnternet Eylemleri” denilmektedir. İnternet yolu ile işlenen suçlarda, suçun işlendiği yer ve zaman unsurlarında ciddi sorunların ortaya çıktığı ileri sürülmektedir.

Diğer yandan, internette teknik standartların belirsizliği, işlemlerin yasal düzeni, sözleşmenin kurulması, hükümsüzlüğü, bilginin güvenlik ve gizliliği, elektronik imza, internet faaliyetlerinde düzenleme ihtiyacı ve devletin rolü, vergilendirme, internet işlemlerinin usul hukuku açısından durumu, tüketicinin korunması, internetin önündeki temel sorunlardan bazılarıdır.

C. ELEKTRONİK TİCARETİN DÜZENLEDİĞİ İLİŞKİLER

Elektronik ticaret, kullanılan teknolojiler ve uygulamaların benzer olmasına rağmen, kamu kurumlarının birbirleri ile olan ilişkileri hariç, taraflarına göre ilişkiler aşağıda görüleceği üzere dört kategoride gerçekleşmektedir.

1. İşletmeler Arası İlişkiler

Bu kapsamda sanal ortamda ürün katalogları üzerinde arama, tarama, sipariş, faturalama ve ödeme işlemleri yürütülmektedir. Ayrıca ortak Ar-ge, projelendirme, ürün tasarımı, mühendislik hizmetleri ile ürün dağıtım ve teslimat işlemleri de bu kapsamda yer almaktadır. İşletmelerarası ilişkiler yatay ilişkiler olabileceği gibi dikey ilişkiler de (firma-bayi-dağıtıcı-tedarikçi) olabilir.

2. İşletme ile Tüketici Arasındaki İlişkiler

Bu kapsamda elektronik kataloglardan yararlanan tüketicilerin mal, bilgi ve hizmet alışverişi, elektronik ödeme, elektronik bankacılık ve sigortacılık, danışmanlık işlemleri yürüttüğü gözlemlenmektedir. Tüketicinin korunması da bu ilişkinin ikinci ayağını oluşturmaktadır.

3. İşletme ile Kamu İdaresi Arasındaki İlişkiler

İşletmelerin sanal ortamda kamu idareleri ile olan ilişkileri yaygın olmamakla birlikte, yakın gelecekte bu ilişkinin yaygınlaşacağı ve etkinlik kazanacağı tahmin edilmektedir.

Elektronik ortamda vergilendirme, istatistiki bilgiler ve çeşitli izinlerin elektronik ortamda verilmesi, izlenmesi, denetlenmesi ve düzenlenmesi, sosyal güvenlik hizmetleri, elektronik imza, şifreleme, elektronik noter, onay kurumu, elektronik ticarete kullanılacak standartlar, elektronik gümrükleme, sigortacılık, kamu ihalelerinin elektronik ortamda duyurulması, elektronik ortamda hukuki ve cezai sorumluluğun düzenlenmesi gibi bir çok konu bu kapsamdadır.

4. Yurttaş (Tüketici) ile Kamu İdaresi Arasındaki İlişkiler

Vergilendirme, tüketicinin korunması ve benzeri işlem ve eylemler bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Bir çok alt unsuru ihtiva eden bu ilişkilerin, Türk Hukuk Sisteminde karşılığı bulunmayanların düzenlenmesi, elektronik ticaret hukuksal alt yapısının oluşturulması bakımından kaçınılmazdır. Bu düzenlemeler yapılırken; kamu hukuku alanında da kısıtlayıcı olmaktan ziyade düzenleyici, yönlendirici ve hatta teşvik edici, elektronik ticaretin önünün hukuk yolu ile açılması ve internetin herkese açık tutulmasını sağlayıcı kuralların konulması temel ilke olmalıdır.

Ayrıca elektronik imza, şifreleme, e-noter, onay kurumu ve e-ticaret standartları gibi güvenlik unsurları yukarıda belirtilen tüm ilişkiler kapsamında yer almaktadır.

D. ELEKTRONİK TİCARETİN TARAFLARI

Elektronik ticaretin tarafları aşağıdaki gibi sıralanabilir. Bu sıralama sözleşme hukuku çerçevesinde, e-ticaretin sujeleri ile birlikte, e-ticaretle ilgili konularda kamusal görev üstlenen/üstlenecek olan kurumlarında kapsamaktadır.

- Alıcılar,
- Satıcılar,
- Üretici/imalatçılar,
- Komisyoncular,
- Sigorta şirketleri,
- Nakliye şirketleri,
- Özel sektör bilgi teknolojileri,

- Sivil toplum örgütleri,
- Üniversiteler,
- Onay kurumları,
- Elektronik noter,
- Dış Ticaret Müsteşarlığı,
- Gümrük Müsteşarlığı,
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı,
- Diğer kamu kurum ve kuruluşları.

Ülkelerin elektronik ticaretin tarafları olan kamu ve özel sektör kuruluşlarının elektronik ticarete geçiş sürelerini kısalttıkları, başka bir deyimle gerekli idari ve teknik alt yapıyı kurdukları, ihtiyaç duyulan kurumsal yapıları oluşturdukları ve hukuki düzenlemeleri gerçekleştirdikleri ölçüde uluslararası piyasalarda rekabet edebilecekleri ve ticarete üstünlük sağlayacakları tartışmasızdır. Bu anlamda internet kullanımına uygun telekomünikasyon alt yapısı ile kamu ve özel kuruluşların bilgisayar donanım ve yazılım projelerini gerçekleştirmeleri de dahil, ulusal kurumlarca yerine getirilmesi gereken birçok görev bulunmaktadır.

E. ELEKTRONİK TİCARETİN KAPSAMI (ELEKTRONİK TİCARET İŞLEMLERİ)

Kapalı ve açık ağlar kullanılarak yapılabilecek iş ve ticaret aktiviteleri şu şekilde sıralanabilir:

- Mal ve hizmetlerin elektronik alışverişi,
- Üretim planlaması yapma ve üretim zinciri oluşturma,
- Tanıtım, reklam ve bilgilendirme,
- Sipariş verme,
- Anlaşma/sözleşme yapma,
- Elektronik banka işlemleri ve fon transferi,
- Elektronik konşimento gönderme,
- Gümrükleme,
- Elektronik ortamda üretim izleme,
- Elektronik ortamda sevkiyat izleme,
- Ortak tasarım geliştirme ve mühendislik,
- Elektronik ortamda kamu alımları,
- Elektronik para ile ilgili işlemler,
- Elektronik hisse alışverişi ve borsa,
- Ticari kayıtların tutulması ve izlenmesi,
- Doğrudan tüketiciye pazarlama,
- Sayısal imza, elektronik noter gibi güvenilir üçüncü taraf işlemleri,
- Sayısal içeriğin anında dağıtımı,
- Anında bilgi oluşturma ve aktarma,
- Elektronik ortamda vergilendirme,
- Fikri, sınai ve ticari mülkiyet haklarının korunması ve transferi.

III. ELEKTRONİK TİCARETİN ETKİLERİ VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

A. OLUMLU ETKİLERİ

Elektronik ticaretin ekonomik ve toplumsal hayatta giderek kendisine daha fazla yer edinmesine bağlı olarak ortaya çıkan olumlu etkileri aşağıda özetlenmiştir.

- Açık ağ üzerinden gerçekleşen e-ticaret faaliyetleri, elektronik iletişimi artırmıştır. Bu ise, işletmelere, tüm tüketicilere ve diğer işletmelere daha ucuz ve kolay bir şekilde ulaşma olanağı sağlamaktadır. Pek çok işletme, bu yolla herhangi bir fiziksel yatırıma girmeden, bir satış mağazası, fiziki bir pazarlama ağı kurmadan ürünlerini pazarlayabilmektedir.
- Ulusal ve uluslararası ticari işlemlerin elektronik ortamda yürütülmesi (üretici, satıcı, alıcı, aracı, gümrük idaresi, sigortacı, nakliyecisi, bankalar ve diğer kamu kurumları kapsamında) zamanın etkin kullanılmasını sağlamaktadır. Böylece ürünlerin sipariş edilmesi ile teslimi arasında geçen süre asgariye inmekte, zamandan kaynaklanan maliyetler ile stok maliyetleri düşmektedir.
- Elektronik ticarete ihtiyaç duyulan belgeler elektronik ortamda hazırlanmakta, bu bilgi ve belgeler ilgililerin kullanımına sunulmaktadır. Böylece, işlemler minimum hata ile kısa bir süre içinde ve kırtasiye masrafı ödenmeksizin tamamlanmaktadır. İnternete dayalı e-ticaret ve elektronik dağıtım sistemleri uluslararası ticareti hızlandırmaktadır.
- E-ticaret, mal ve hizmet piyasalarının yapısını değiştirmekte, yeni ürünler, yeni pazarlama ve dağıtım tekniklerine yol açmakta, hızlı bir şekilde ürün geliştirilmesi, test edilmesi ve müşteri ihtiyaçlarının tespit edilmesini olanaklı kılmakta, pazar talebindeki değişikliklere hızla yanıt verebilmektedir.
- E-ticaret, ticari faaliyetlerin tabana yayılmasını sağlamış, pazar alanını genişletmiş ve ekonomik yoğunlaşmaya yol açmıştır. Böylece uluslararası ticaretten daha çok pay alınması mümkün hale gelmiştir.
- Elektronik ortamda üretim, pazarlama ve dağıtım faaliyetleri maliyetleri düşürmesi nedeniyle, e-ticaret işletmelere, ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet üstünlüğü sağlamak ve rekabeti artırmaktadır.
- Tüketiciler için işlem maliyetleri ve nakliye masrafları düşmektedir. Tüketiciler evlerinden çıkmadan sorun yaşamadan ve zaman harcamadan sanal mağazalardan alışveriş yapabilmektedirler.
- Tüketiciler internet sayesinde, yeni mamül ve ürün bilgilerine kolay ulaşabilmekte, bilgi sahibi olmakta ve alternatif ürünleri karşılaştırarak, kolayca satın alabilmektedir.
- Zaman ve fiziksel engellerin kalkması elektronik ticaret yoluyla çok sayıda tüketicinin küresel piyasaya girmesine yol açmış, azalan maliyetler, yüksek hız ve çeşitlilik tüketiciler arasında yoğun bir rekabet ortamı yaratmıştır.
- Yeni tüketici memnuniyeti ve yeni işgücü profilleri e-ticaretin getirdiği yeniliklerdendir.

- E-ticaret (internet), yeni bir çok iş, görev ve unvanlar ortaya çıkarmıştır. Bu iş alanları internet servis ve içerik sağlayıcıları, web sayfası hazırlayıcıları gibi doğrudan internete ilişkin hizmetler olabileceği gibi, insanların evlerinde oturarak internet üzerinden hizmet üretmeleri de olabilir. Örneğin mülakat ve danışmanlık yapma, rapor, oyun ve eğlence hazırlama bu kapsamda görülmektedir.
- E-ticaret, ekonomik bir olgu olmasına karşın, sosyal ve politik yaşamı etkilemektedir. Ekonominin bilgi ve bilgiyi yönetme temeline dayanması, eğitim, kültür, sağlık ve sosyal güvenlik gibi alanlarda internet kullanılmasını yaygınlaştırmıştır. Bu durum sosyal politikaların yeniden gözden geçirilmesine yol açmıştır.
- Bilgisayar yoluyla veri tabanlarına kolay ulaşım ve e-posta, geleneksel eğitim ve öğretim alışkanlıklarını değiştirmektedir. Geleneksel sınıflar yerini sayısal ve sanal ortama bırakmış, öğretim gören öğrenciler bilgiye çok daha hızlı ve kolay ulaşma imkanı bulmuşlardır. İnternet bu anlamda bilgiye ulaşmanın önündeki engelleri ortadan kaldırmıştır.
- Organizasyonlar ve işletmeler dönüşmekte, geleneksel yöneticilerinin sayısı azalmakta, daha fazla uzmanlaşmakta, yatay ve dikey olarak küçülmekte ancak etkinliği artmaktadır.
- E- ticaret, işletmeler arası verinin paylaşılmasına, işletme çalışanlarının işbirliğine, koordinasyonuna, müşterilerin öneri ve taleplerinin değerlendirilmesine büyük ölçüde kolaylıklar getirmiştir.

B. OLUMSUZ ETKİLERİ

E-ticaretin yukarıda belirtilen olumlu yanlarına karşın bazı olumsuzlukları da bulunmaktadır. Bazı yazarlara göre yasal, kurumsal ve teknolojik sınırlamalar nedeniyle öngörülen gelişmelerin gerçekleşmesi olası değildir. İnternetin kültürel açıdan negatif yanları olduğunu iddia eden bir başka görüşe göre, internet bir bilgi çöplüğüdür ve insanları yönlendirmektedir.¹² Yirminci yüzyılın son çeyreği bilgi çağı, yirmibirinci yüzyıl ise bilgiyi yönetme çağı olarak adlandırılmaktadır. Gerçekten bilgiyi üretmeyen ve yönetemeyenler için internet bir bilgi çöplüğü olabilir. Olumsuzlukların ve sınırlamaların asgariye indirilmesiyle internet bir ayrıcalık ve üstünlük aracı olabilir. Olumsuzlukları ortadan kaldırmak için herkes kendini görevli kabul etmelidir. Elektronik ticaretin olumsuzlukları aşağıda özetlenmiştir.

- E-ticaret, bilim ve teknolojiyi üreten, süratle ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştüren gelişmiş ülkeler ile endüstri toplumu olmadan bilgi toplumu olmaya çalışan geri kalmış ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki refah düzeyi farkını daha da artıracaktır.
- Elektronik ticaret (internet), bir yandan yeni iş alanları, görev ve ünvanlar ortaya çıkarırken, diğer yandan da organizasyonların yatay ve dikey olarak büzülmesi ve geleneksel ticarete rol alan bazı unsurların ortadan kalkması nedenleriyle işgücü fazlası ortaya çıkacak, dolayısıyla işsizlik artacaktır.
- E-ticaret (internet), bütünü ile ele alındığında teknik yapısı itibari ile denetime müsait bir nitelikte değildir. İnternete girmek, yararlanmak ve çeşitli olanakları

kullanmak için herhangi bir yasal formalite, başvuru izni, onay gibi işlemler sözkonusu değildir. İnternetin hukuki anlamda bir sahibi yoktur; belli bir işleticisi ve/veya yöneticisi de yoktur. Bu nedenle internetin kullanımında ortaya çıkabilecek suiistimalleri, aşırılıkları, usulsüzlükleri, kural dışı davranışları denetleyip, yaptırım uygulayacak merkezi bir otorite de bulunmamaktadır.¹³ İnternetin bu niteliği, uluslararası ya da uluslararası organizasyonlar tarafından dikkate alınmalı ve çözüm üretilmelidir.

C. KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Elektronik ticarete tartışma alanlarını finansal, yasal ve altyapı sorunları olarak üç başlık halinde toplamak mümkündür.

1. Finansal Sorunlar

- İnternete girmek için birinci koşul bir bilgisayara sahip olmak, ikinci koşul bu bilgisayara modem takılmasını sağlamaktır. Üçüncü olarak bir telefon aboneliğine ihtiyaç vardır. Son olarak da bilgisayarların internet ortamına girmelerine olanak sağlayan, onlara (kullanıcılara) internet kapısını açan internet servis sağlayıcılarına ihtiyaç vardır. Bu dört unsurun toplam maliyeti internette işlem yapmanın başlangıç maliyetini oluşturur. Bu başlangıç maliyeti ile internette işlem yapma maliyetinin yüksek olduğu ifade edilmektedir. Avrupa'nın önde gelen online yazılım şirketlerinden birinde yönetim kurulu üyesi olan Milferd Beck, Avrupalı tüketicilerin online alışverişe, ABD'li tüketicilerden üç kat daha fazla harcama yaptıklarına işaret etmiştir. Diğer taraftan OECD tarafından yayınlanan bir rapora göre, yüksek telefon hat ücretleri, firmalar arası e-ticaretin gelişimini engellemektedir.¹⁴ Türkiye'de, bu maliyetler tüketicilerin satın alma gücüne göre yüksek olmakla birlikte, OECD üyesi ülkeler arasında en düşük düzeyde olanlar arasındadır. E-ticaretin gelişmesinin önündeki en önemli engellerden biri, herkesin kolay ve ucuz ulaşacağı bir ortamın oluşturulamamasıdır.
- Elektronik ticaret ile birlikte hem vergi politikası hem de vergi hukuku alanında yeni gelişme ve sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Uluslararası e-ticarette verginin tahsilatı, ödeme araçlarının geliştirilmesi, gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesi, e-ticarete uygun hale getirilmesi önemlidir ve çözülmesi zorunludur. Bu kapsamda en önemli sorun ülkeler arası gayri fiziki malların satış vergilerinin toplanmasıyla ilgilidir.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde, sistem, adil ve etkin, kurallar açık, yeterli derecede esnek ve dinamik, vergi kayıp ve kaçaklarını önleyici nitelikte olmalıdır.

- Diğer bir finansal sorunu, elektronik fon transferi, elektronik para, kredi kartları, elektronik ödeme araçları oluşturmaktadır.

Dünya üzerinde internetin gittikçe yaygınlaşması sonucu ticaretin de bu yeni iletişim kanalında yapılmaya başlaması, üretici ve tüketicilere yeni alım ve satım

olanakları sunmuş, buna bağlı olarak da yeni ödeme şekilleri doğmuştur. Elektronik para (E-Money) bu gelişmeler sonucu ortaya çıkmış, önemli bir ödeme aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

E-para, kişide bulunan elektronik bir araca yüklenmiş bir mali değer veya kişisel fonu ifade eder. Elektronik araca yüklenmiş olan bu değer, kişi aracı kullandıkça azalır ve yüklenmiş olan değer bitimi sonucu tekrar değer yüklenilmesi gerekir. E-parayı şu anda yaygın olarak kullanılan kredi ve borç kartlarından ayıran en büyük özellik, e-para kullanımı sırasında provizyon veya benzeri bir sorgulama işleminin olmamasıdır.

Elektronik para uygulamalarının gerçekleştirilmesi için güvenlik sorunlarının giderilmesi, gerekli hukuki ve kurumsal yapının oluşturulması, para ve mali politikalarla vergilendirme ile ilgili sistemlerin e-para kullanımına uygun hale getirilmesi gereklidir.

2. Yasal Sorunlar

Elektronik ticaret ve internet işlemleri ile ilgili bir diğer önemli konu yasal düzenleme yetersizliği ve belirsizliğidir. Yasal belirsizlik özellikle internet aracılığıyla yapılan ticaretin geliştiği ülkelerde düzenleme boşluğu ortaya çıkarmıştır.

İnterneti yürürlükteki mevzuat açısından ele aldığımız zaman, konunun farklı yönleri bakımından oldukça değişik bir görünüm ile karşılaşmaktayız. Hukuk sistemimizin, internetin bazı önemli öğelerinin düzenlenmesi bakımından yetersiz olduğu anlaşılmakla beraber, birçok yönlerine çözüm getirecek hükümleri bulunduğu da görülmektedir. Bunlar tahmin edileceği üzere, daha çok özel hukuk alanındadır. İnternetin sükeleri arasındaki özel hukuk ilişkileri, büyük ölçüde akdi ilişkiler olduğu için, bunların mevcut hükümler ile düzenlenme olanağı büyük ölçüde mevcuttur. Ancak, her konunun hukuki düzenlenmesinde olduğu gibi, burada da birinci derecede önem taşıyan sorumluluk hukuku meselesinde, akit dışı sorumluluğun mevzuata getirilecek hükümler ile ele alınmasıdır.¹⁵

Yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi, yapılmış olan incelemeler ortaya koymuştur ki, mevzuat özellikle kamu hukuku alanında yetersiz kalmaktadır ve bu bakımdan da ciddi sorunların bu alanda ortaya çıkabileceği söylenebilir.

Amaç, internetin hukuk alt yapısının, kamu hukuku alanında da kısıtlayıcı olmaktan ziyade düzenleyici, istikamet verici ve hatta teşvik edici hükümler ile kurulması; internetin önünün hukuk yolu ile açılması ve çağrı simgeleyen bu olağanüstü olgunun, "Bilgi Ummanı" nın herkese sınırsız açık tutulmasını temin edecek kuralların getirilmesidir.

Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu Hukuk Çalışma Gurubu Raporunda; elektronik ticarete ilişkin faaliyetler ve yasal düzenleme alanları aşağıda yer alan başlıklar altında değerlendirilmiştir.¹⁶

- a. Tüketicinin korunması ile ilgili mevzuatın elektronik ticaret açısından yeniden gözden geçirilmesi,

- b. Elektronik ortamda sözleşmelerin yapılması konusunun Borçlar Hukuku çerçevesinde irdelenmesi,
- c. Elektronik ortamda elde edilen veya muhafaza edilen delillerin tanınmasının Usul Hukuku açısından değerlendirilmesi,
- d. Elektronik imza konusunda, özellikle gizli anahtar unsurunun tevdi edileceği bir kuruma gerek duyulup duyulmadığının incelenmesi,
- e. Elektronik ödeme araçları arasında yer alan elektronik parayı kullanıma sunacak olan kurum ve bu kurumla ilgili hukuki çerçevenin belirlenmesi,
- f. Elektronik ödeme sistemlerinde faaliyet gösterecek operatörlerin saptanması, bu operatörler arasında yapılacak sözleşmeler açısından Rekabet Kanunundaki ilkeleri dikkate alan hukuki kuralların saptanması,
- g. Elektronik ödeme araçlarını verenler ile kullananlar arasındaki sorumluluk dağılımının hukuken ve adil bir orantı gözetilerek tesisi,
- h. Elektronik ödeme araçlarının yasadışı faaliyetler için kullanılmasını önleyici cezai tedbirlerin alınması,
- i. Elektronik ödeme araçlarının çalınması veya kaybedilmesi halinde sorumluluk ve ispat yükü konularının düzenlenmesi,
- j. Servis sağlayıcılarının sorumluluğu ve bunun kapsamı (özellikle pornografi, ırkçı ve şiddete yönelik muhteva, hakaret, telif hakları ve haksız rekabet açısından),
- k. Elektronik işlemler sırasında açıklanan kişisel verilerin gizliliği ve korunması,
- l. Telif Hakları ve Komşu haklar ile ilgili Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda yer alan çoğaltma, umuma arz, dağıtım yetkilerinin elektronik iletim açısından yeniden gözden geçirilmesi; bu konuda WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı) tarafından oluşturulan diplomatik konferansta hazırlanan iki uluslararası antlaşmaya (Telif Hakları Antlaşması ile İcracı Sanatçı ve Fonogram Yapımcıları Antlaşması) taraf olunması hususunun değerlendirilmesi; kopyalamayı önleyici sistem ve bilgiler ile ilgili hükümlerin yukarıda sözü edilen Kanuna ilavesinin incelenmesi,
- m. On-line ticaret sırasında haksız rekabet ve aldatıcı reklamların irdelenmesi,
- n. Elektronik ticaret sırasında kullanılan internet alan isimlerin (domain names) hukuken korunması,
- o. Kamu alımlarında on-line sisteminin kullanımı.

3. Altyapı Sorunları

İletişim alt yapıları ve bilgi teknolojilerine dayanılarak yürütülen küresel elektronik ticaret, son derece gelişmiş iletişim şebekesine, bilgisayarlarla ve ona bağlanan bilgi teknolojilerine dayanmaktadır. Giderek elektronik ticaret ölçeğinin büyümesi ve küresel bilgi altyapısının sunduğu imkanların dünya ticareti ve tüketici refahı açısından öngörülmecek boyutlara ulaşması, altyapı sorunlarını da birlikte getirmiştir. Alt yapı sorunlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Telekomünikasyon altyapısı iyileştirilmeli herkesin bu hizmetlerden yararlanmasına imkan tanınmalıdır.
- Elektronik ticaretin tüm şekilleri özellikle internet üzerinden ticaret, iletişim alt yapıları yolu ile bilgi akışı sağlanarak yapılmaktadır. Bu durum internette bir sıkışmaya, dolayısıyla da bir problemin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.
- İletişim ve bilgi teknolojileri pazarlarının rekabete açılmasının önündeki engeller kaldırılmalıdır.
- İletişim alanındaki teknik standartlar belirlenmelidir.
- Elektronik sistemler ve işlemler içinde yer alan hizmet sağlayıcılar, kullanıcılar ve tüketiciler için güven ortamı tesis edilmelidir.

IV. ELEKTRONİK TİCARET KONUSUNDA ÇALIŞAN BÖLGESEL VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Bilgisayar kullanıcılarını birbirine bağlayan açık bir bilgisayar ağı olan internete dünyanın pek çok ülkesinden ulaşılabilir. Diğer bir deyişle, internet üzerinden bir “dünya tülü” ya da İngilizce sözcüklerle “world wide web-www” oluşturulmuştur. Bu tülde bir tanıtım sayfası, yani ‘web sitesi’ hazırlayan herhangi bir firma, ürünlerini yaygın bir alıcı kitlesinin incelemesine sunmuş olmaktadır.

ETKK Teknik Çalışma Grubu’nun 1998 tarihli raporuna göre; 1993 yılında yalnızca 30 tane dünya tülü sunucusu (web server) varken, 1998 yılında bu sayı 500 bini aşmıştır. Herkesin erişimine açık tül sayfası sayısı ise 7 milyon civarındadır ve 2000 yılına kadar bu sayının 1.1 milyara ulaşacağı öngörülmektedir. İnternet üzerinde 1998 yılında 35-40 milyon olduğu sanılan kullanıcı sayısı, pek çok ülkede hızla artmaktadır. İnternet trafiğinin yaklaşık olarak yarısı tül sayfalarından geçmektedir, bunun da yüzde 35’inin ticari amaçlı olduğu tahmin edilmektedir. Dünya tülüne dayalı müşteri/firma arası elektronik ticaret (E-ticaret) toplam değeri için ise, 1996 yılında 50 milyon dolar, 2000 yılında 6.6 milyar dolar gibi tahminler verilmektedir.

Elektronik ticaret konusunda son yıllarda yaşanan bu gelişmelere paralel olarak birçok ülke ve uluslararası kuruluş elektronik ticaret ve onunla bağlantılı konuları gündemine almış ve bu yöndeki çalışmalarına hız vererek e-ticaret yoluyla ticarete etkinlik ve rekabet üstünlüğü sağlamayı amaçlamıştır.

Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization-WTO), Avrupa Birliği (AB), İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ile Birleşmiş Milletler (UN) bünyesinde ve çeşitli ülkelerce ticarete etkinliğin sağlanması amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda verilmiştir.

A. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

Dünya Ticaret Örgütü, özellikle haberleşme hizmetleri piyasalarının rekabete açılması ve yeniden düzenlenmesi konusundaki çalışmaları gözeten uluslararası bir kuruluş olarak da öne çıkmıştır. 15 Şubat 1997 tarihli DTÖ Anlaşması, tüm haberleşme altyapısını internetin gelişimi için önemli bir ölçüt olarak değerlendirir.¹⁷

Dünya Ticaret Örgütü’nün Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması (GATS), elektronik ticaret altyapısını oluşturan iletişim ve bilgi teknolojisi hizmetlerinde liberalleşmeyi desteklemektedir. Elektronik ticaret konusunda DTÖ’nün diğer bir anlaşması da Fikri Mülkiyet Haklarının ticaretle ilgili boyutlarıdır. Bu anlaşmayla fikri (entellektüel) mülkiyetin korunması amaçlanmıştır.

B. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Birleşmiş Milletler, telekomünikasyon altyapısı ve bilgi teknolojilerinin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kullanılması ve yaygınlaştırılması için bünyesinde yer alan kuruluşları aracılığı ile çok sayıda çalışma yürütmektedir.

Bu çalışmalar; Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL), Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE), Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC) tarafından sürdürülmektedir. Bu çalışmalardan bazılarına değinilmesi yararlı olacaktır.

1. Küresel Ticaret Noktaları Ağı (Global Trade Point-GTP Net)

Piyasaların hızla küreselleştiği ve bilginin ticaret yapanlar bakımından stratejik bir nitelik kazandığı günümüzde, özellikle Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) ticari bilgi ve iletişim ihtiyacının karşılanması amacıyla, Birleşmiş Milletler Ticaret Noktaları Geliştirme Programı çerçevesinde pek çok ülkede ticaret noktaları kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından desteklenen, BM Ticaret Noktaları Geliştirme Merkezi'nin (UNTPDC-United Nations Trade Point Development Center) geliştirdiği "Küresel Ticaret Noktaları Ağı (GTPNet)" KOBİ'lere "Elektronik Ticaret Olanakları" sunmaktadır.¹⁸ GTPNet, ticaret alanındaki faaliyetlerin desteklenmesi ve verimliliğin artırılması amacıyla Dünyada halen 121 ülkede 56'sı işlevsel olmak üzere değişik kuruluş aşamalarında olan toplam 198 Ticaret Noktasını birbirine bağlamaktadır.¹⁹ Ankara Ticaret Noktası (ATN) GTPNet üyesidir.

Ticaret noktaları, GTPNet üyesi olarak bu sistemden yararlanmakta, ihtiyaç duydukları her türlü bilgiye kolayca ulaşabilmekte ve kendi ürünlerini tanıtabilmektedirler. Böylece GTPNet üzerinde, Elektronik Ticaret Olanakları kullanımı ve EDİ uygulaması ile KOBİ'lere, kendi olanakları ile ulaşmayacakları bilgilere, küresel pazara erişme ve elektronik ticaret yapma imkanı sağlanmıştır.

Ticaret noktası, internet üzerinde şu özellikleri barındıran bir web sitesi olarak düşünülmelidir.²⁰ (1) Dış ticaret işlemlerine dahil olan gümrükler, dış ticaret kurumları, odalar, nakliye firmaları, sigorta şirketleri gibi katılımcıların bir araya geldiği bir merkezdir. (2) Mevcut ve potansiyel ihracatçı ve ithalatçılara iş ve pazar olanakları, potansiyel müşteriler ve satıcılara ticaret mevzuatı hakkında bilgi sağlayan bir kaynaktır. (3) İnternet üzerinden küresel ticarete çıkışın kapısıdır. Ticaret noktaları aracılığı ile GTPNet'te yer alan diğer ülkelerin, ihracat, ithalat, yatırım politikaları ve düzenlemelerine, mevcut ve potansiyel ihracatçı, ithalatçı adreslerine, GTPNet aracılığı ile duyurulan alım, satım, yatırım, ortaklık teklifi gibi diğer ticari fırsatlara ulaşmak ve bağlantıya geçmek mümkündür.

2. Elektronik Ticaret Model Yasası ve Elektronik İmza Yeknesak Kuralları

BM Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu'nun elektronik ticaret alanında yaptığı diğer iki çalışma ise, birçok ülkenin düzenlemelerine temel oluşturan 1996 yılında ilk aşaması tamamlanan "Elektronik Ticaret Model Yasası" ile "Elektronik İmza Yeknesak Kuralları" dır (Bkz.Ek:1).

UNCITRAL'in Elektronik Ticaret Model Kanunu ile Elektronik İmza Yeknesak Kuralları içerik itibariyle, milli mevzuatlarını oluşturma aşamasında bulunan ülkeler açısından yararlanılacak bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, Model Kanunu milli mevzuatına dahil eden ülke sayısı hızla artış kaydetmektedir. Öte yandan elektronik imzaya ilişkin yeknesak kurallara da ülkeler çalışmalarında kaynak olarak başvurulmaktadır. Bu noktadan hareketle ülkemizde de elektronik ticaret konusunda bir çerçeve kanun ihtiyacını karşılamak amacıyla, ETKK Hukuk Çalışma Grubunca ilk etapta bu metinler ile AB direktifleri üzerinde çalışmalar planlanmış ve yürütülmüştür.

3. Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Center-ITC)

Birleşmiş Milletler'e bağlı diğer bir kuruluş da Uluslararası Ticaret Merkezi'dir (ITC). ITC, ticarete etkinlik programı kapsamında işletmelere ürünler, hizmetler ve pazarla ilgili bilgi akışını sağlayarak ticareti destekleyici teknik danışmanlık hizmeti sunmaktadır. BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı ile birlikte çalışarak, GTPNet'te kullanılacak veri tabanı formatları ve standartları geliştirmeye çalışmaktadır.

Birleşmiş Milletler telekomünikasyon altyapısı ve bilgi teknolojilerinin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kullanılması ve yaygınlaştırılması için bünyesinde yer alan kuruluşları aracılığıyla çok sayıda çalışma yürütmektedir.

C. İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA TEŞKİLATI

OECD, güncel konularda işbirliği yapmak yoluyla küresel politikalar üretilmesi amacıyla kurulmuş bir uluslararası kuruluştur. Türkiye ile birlikte toplam 28 ülkenin üye olduğu OECD ülkelerinde, elektronik ticaret ile ilgili çalışmalara Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülük yaptığı gözlenmektedir.

OECD, e-ticaretin çeşitli boyutları üzerinde çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaların bazıları şöyle sıralanabilir.

1990 yılında kişisel verilerin korunması ile ilgili temel ilkeler, 1996 yılında küresel enformasyon altyapısı, 1997 yılında tüketicinin internet ortamında yaptığı alışverişlerde korunması üzerine çalışma raporları hazırlanmıştır. 1997 yılı 19-21 Kasım tarihleri arasında Finlandiya'da toplanan Turku konferansında, vergilendirme, kişisel verilerin korunması, güvenlik, tüketicilerin korunması ve benzeri konuların irdelenmesine yönelik çalışmalar yapılmış, Ekim 1998 Ottawa Bakanlar Toplantısında da bu konularda ilke kararlarının alınmasına karar verilmiştir.²¹

1995'de KOBİ'lerin uluslararası ticaretteki rekabet güçlerini artırmak amacıyla açık ve erişilebilir bilgi değişimi için küresel elektronik ortamın yaratılmasına yönelik olarak çalışma gurupları oluşturulmuştur. Bu çalışma gurupları.²²:

- enformasyon ağları (information networks),
- küreselleşme ve getirdikleri (globalization),
- uygulama boyutu (deployment),

- yasal düzenlemeler ve güvenlik (legal, regulatory, security),
- uyum (interoperability),
- finansman (financial issues),
- pilot uygulamalar (tests and pilots) konuları etrafında oluşmuş, bu konularda çerçeveler çizilmiş, hedefler belirtilmiş ve hedeflere uygun örgütlenmeler yapılmıştır.

Pilot proje uygulanması ilgili olarak üç ana konu ve bunların her biri için koordinatör ülke ve kişiler aşağıdaki biçimde belirlenmiştir.²³

KOBİ'ler için Küresel Bilgi Ağı	JAPONYA
KOBİ'lerin işle ilgili yasal, Kurumsal ve teknik gereksinimleri	AB KOMİSYONU
Uluslararası uygulamalar ve Projeler	ABD

D. AVRUPA BİRLİĞİ

AB, 1980 yılından beri elektronik ticaret konusunda yoğun çalışmalar yürütmekte ve Avrupa düzeyinde bir bilgi ağı sistemi kurmaya çalışmaktadır. 1994 yılında Avrupa Komisyonu resmi bir "Elektronik Ticaret Girişimi (Electronic Commerce Initiative)" başlatmıştır. 1997 yılında Komisyon'un hazırladığı haberleşme dokümanı (Communication) ile Birliğin temel hedefinin elektronik ticaretin Avrupa'da hızla gelişimini sağlamak olduğu belirlenmiş ve elektronik ticaretle ilgili çalışmalarda birbirini tamamlayıcı iki hedef belirlemiştir. Bunlar, elektronik ticarete güveni oluşturmak ve tek pazara tam girişi sağlamaktır.²⁴ Avrupa Birliği'nde internet kullanımı yoluyla mal ve hizmet ticareti yaklaşık 17 milyar Euro düzeyindedir. 2003 sonu itibarıyla bu meblağın 340 milyar Euro olması beklenmektedir. E-Europe girişimi, Avrupa'nın güvenlik, elektronik bankacılık gibi bazı önemli alanlardaki gücünü artırarak bu gelişmeyi hızlandırmak amacıyla, elektronik işlemlerde, Euronun geniş bir şekilde kullanımı da, AB düzeyinde elektronik pazarın gelişimine katkıda bulunacaktır.²⁵

Avrupa Birliği, Avrupa-Ağı bilgi kapasitesini geliştirmek amacıyla, Ar-Ge ağırlıklı programlar düzenlemekte, bu kapsamda EDI (Elektronik Veri Değişimi) sistemlerine ve belirgin olarak da ticaretle ilgili elektronik veri değişim sistem (Trade EDI System –TEDIS) girişimlerine destek vermektedir.²⁶

AB temel amacını, sayısal imza, şifreleme, enformasyon alt yapısı, hukuksal ve finansal konuların ve ticaretin dünya ölçeğinde gelişmesini sağlayacak ölçüde düzenlenmesi olarak belirlemiştir.

Avrupa Birliği'nin elektronik ticaret konusundaki bazı çalışmaları aşağıda verilmiştir.²⁷:

- Avrupa Birliği Komisyonu, 8 Aralık 1999 tarihinde "E-Europe-Herkes İçin Bilgi Toplumu" bildirimini kabul ederek E-Europe girişimini başlatmıştır. Girişim dijital teknolojilerin bütün Avrupa'da algılanışını hızlandırmayı ve tüm Avrupalıların bunları kullanacak gerekli beceriye sahip olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. E-Europe girişimi Avrupa ekonomisini modernleştirmek için Komisyonun yeni stratejisinde anahtar bir role sahiptir. Avrupa Konseyi Lizbon Zirvesi için, Komisyon tarafından ortaya konulan Avrupa'nın ekonomik ve sosyal olarak yenileşmesi gündeminde bu girişim merkezi bir yer tutmuştur. Bu nedenle, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi, E-Europe girişimini kabul etmiştir. E-Europe girişimi, Avrupa'nın teknolojik gücünü artırmak, eğitim imkanlarından yararlanmak ve girişimci potansiyelini ortaya çıkarmak için elektronik ekonominin avantajlarından tam olarak yararlanılmasını sağlayacaktır. E-Europe girişiminin diğer önemli bir amacı ise, tüketicilerin ve yurttaşların, internet üzerinden aradıkları bilgiye ulaşabilmelerini mümkün kılacak becerilerle donatılmasıdır.
- Avrupa Birliği düzeyinde, bilgi toplumunu teşvik edecek bir ok politika tedbirleri alınmıştır. Bunlar; telekomünikasyonun liberalleşmesini artırmak, e-ticaret konusunda açık bir yasal ereve oluşturmak (kişisel bilgilerin korunması, tevsik etme, gizlilik, v.b.), önemli alanlarda araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektir.
- AB'nin diğer bir çalışması da 1999/93/EC sayılı "Elektronik İmza" ya ilişkin direktifidir (Bkz Ek:2).
- Devlet ve hükümet başkanlarının talebi zerine, Komisyon, Konseyle birlikte, Haziran 2000'de Feira Zirvesi'nde kabul edilen "E-Europe Eylem Planı" alışmalarına başlamıştır.

E-Europe Eylem Planının üç temel hedefi bulunmaktadır:

- Her evin, okulun, işyerinin ve idarenin on-line hale getirilmesi,
  - Sayısal konulardan haberdar ve girişimci Avrupa'yı yaratmak,
  - Toplumsal olarak kabul görmüş bir bilgi toplumu oluşturmak.
- Bu çerçevede yapılacak olan eylemler, sorunları ozmek için ortak bir yaklaşım geliştirmede açık bir katma değerin mevcut olduğu, herhangi bir farkın yaratabileceği yerlerde başlatılacaktır. Bu temelde, on öncelik alan belirlenmiştir. Bu alanlardaki hedeflerin başarılması ye devletlerin, Avrupa Komisyonu'nun, sanayiinin ve yurttaşların ortak çabasını gerektirmektedir.

Söz konusu öncelikli alanlarını şöyle sıralayabiliriz;

- Sayısal ağda Avrupa gençliği,
- Daha ucuz internet erişimi,
- E-ticareti hızlandırmak,
- Araştırmacılar ve öğrenciler için hızlı internet,
- Güvenli elektronik erişim için smart kartlar,
- İleri teknoloji ve KOBİ'ler için risk sermayesi,

- Engelliler için e-katılım,
  - On-line sağlık,
  - On-line idare,
  - Ulaşım,
- Avrupa Birliği ayrıca, elektronik ticaretin gelişimini özellikle KOBİ'ler için hızlandıracaktır. Böylece, KOBİ'ler bütün Avrupa pazarında faaliyet gösterebileceklerdir. Bunun için, bir dizi AB mevzuat girişimi hazırlık aşamasındadır. Bu çalışmalar, yasal güvenliği sağlamayı, sınırlararası hizmetlerin önündeki engelleri kaldırmayı, on-line yenilikleri ve tüketici güvenini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmalarda önem arzeden özellik "kendi kendine düzenleme" ve "ortak düzenleme" kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, Komisyon'da halihazırda birçok çalışma yürütülmektedir. Alternatif müşteri tashih mekanizmaları ve sınırötesi on-line uyuşmazlıkların halli sistemleri ile ilgili faaliyetler, "E-Güvenlik Forumu" içerisinde koordine edilmektedir. Bu Forum, 21 Mart 2000 tarihinde Brüksel'de Komisyon tarafından organize edilen "Sınırlararası Elektronik Ticarete Yargı Dışı Uyuşmazlık Halli" konulu bir çalışma toplantısında (workshop) oluşturulmuştur. E-ticaretle ilgili birçok direktif ve tüzük Komisyon tarafından kabul edilmiş, Konseyin ve Avrupa Parlamentosu'nun onayını beklemektedir. "e-para" ve "Avrupa'da e-ticaretin yasal çerçevesi" konusundaki iki direktif için ortak bir noktaya varılmıştır. Komisyon, şu anda, sınırötesi finansal hizmetleri kapsayacak şikayet ağının kurulması ve KOBİ'lere teknik know-how'ın transferini kolaylaştıracak "go dijital" kampanyasını başlatmakla uğraşmaktadır.

Netice itibariyle AB, e-ticaretle ilgili yoğun çalışmalar sürdüren bir bölgesel örgüttür ve ülkemiz açısından da bu örgütün çalışmaları büyük önem taşımaktadır.

E. ÜLKE UYGULAMALARI

1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri elektronik ticaret konusunda en etkin ve kapsamlı çalışan, bu konuda dünyaya liderlik yapan ülkelerin başında gelmektedir. ABD'de bilim ve teknolojiye verilen önem ve ayrılan kaynak, internetin bu ülkede doğmasına ve yaygın kullanılmasına yol açmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak ABD, elektronik ticaretle interneti en çok kullanan ülke konumuna gelmiştir. ABD, ekonomisinin dünyanın en büyük ekonomisi olmasının, son yıllarda beklentilerin ötesinde bir büyüme gerçekleştirmesinin arkasında yatan temel etkenlerden bazıları hiç kuşkusuz, bilgi ve iletişim teknolojilerinde ulaştıkları seviye, bilgisayarla çalışma eğiliminde yaşanan gelişme ve internetin her alanda yaygın kullanılmasıdır. En fazla sayıda bilgisayar, internet ve yüksek seviyede internet bağlantısı bu ülkede bulunmakta ve bu ülke hükümeti elektronik ticareti teşvik etmekte ve desteklemektedir.

ABD’de elektronik ticaret konusundaki çalışmalar aşağıda verilmiştir.

- Ulusal Bilgi Altyapıları kapsamında (National Information Infrastructure-NII) e-ticaret altyapı programı hazırlanmıştır.
- 1995 yılında “Federal Elektronik Ticaret Ekibi” oluşturulmuş, elektronik ticaretin hükümet tarafından kullanılma olanakları değerlendirilmiştir.
- ABD’nin genel yaklaşımı, “Küresel Elektronik Ticaret İçin Bir Çerçeve” dokümanı ile açıklanmıştır.
- Öte yandan Mart 1994 yılında Başkan Yardımcısı A.Gore, Buenos Aires’de Dünya İletişim Konferansı’nda yaptığı konuşmada elektronik ticaret alanında güçlüklerin kaldırılmasına değinmiştir. İleri sürdüğüne göre, ABD’de hükümet politikasının iletişim sektöründe dayanması gereken prensipler şunlardır: (1) hükümet tarafından kontrol edilen iletişim şirketlerinin özelleştirilmesi yoluyla özel sektör yatırımlarının teşviki, (2) monopol niteliği taşıyan telefon piyasalarının rekabetine imkan tanınması, iletişimin adil fiyatlarla yapılmasının güvenceye alınması, piyasaların yabancı yatırımcılara açılması ve antitröst uygulamaların güçlendirilmesi. (3) sistemin açık girişe dayandırılması ve böylece küresel bilgi altyapısı kullanıcılarının geniş bir bilgi ve hizmet alanına girebilmesi, (4) teknolojik gelişme ile birlikte esnek, rekabetçi, bağımsız bir düzenleme oluşturulması.²⁸

Bu açıklamada her ülkenin politika yapıcıları, etkin ve güvenli elektronik ticaret sistemlerine güveni oluşturacak, çalışabilir bir altyapı oluşturmaya davet edilmektedir. Amerikan Hükümeti bu süreçte beş ana ilkeyi içeren bir politika açıklamıştır. Bu ilkeler:²⁹

- Özel sektör öncülük etmelidir.
- Hükümet elektronik ticarete aşırı sınırlamalardan kaçınmalıdır.
- Hükümetin katılması gereken durumlarda amacı, açık, minimalist, sürekli ve basit bir yasal ortam oluşturmak olmalıdır.
- Hükümetler, internetin kendine özgü yapısını kabul etmelidir.
- İnternet temelli elektronik ticaret küresel düzeyde kolaylaştırılmalıdır.
- ABD’de özel sektör ise, “Elektronik Mesaj Birliği”, “Elektronik Ticaret Komitesi” ve “İşletme Entegrasyonu Network”u kuruluşlarını oluşturmuştur.

2. Japonya’da Elektronik Ticaret

Japonya’da sistematik elektronik ticaret çalışmaları 1996 yılının başında, Japonya Elektronik Ticareti Geliştirme Merkezi (Electronic Commerce Promotion Council Of Japan-ECOM) adında bir kurum oluşturulmasıyla başlamıştır. Bu kurum bünyesinde elektronik ticareti farklı yönlerden inceleyen on dört çalışma gurubu oluşturulmuştur. ECOM’un oluşumu üyelik sistemine dayanmakta ve ücretlidir. Üyelik çeşitli düzeylerde politika geliştirme, rapor hazırlama veya ECOM’un çalışmalarından istifade etme şeklinde olmaktadır. Japonya Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MITI) 1995 yılından itibaren bu çalışmalara büyük kaynak aktararak, 1995-1999 arasında toplam 45 projeye 3 Milyar Yen harcamıştır.³⁰

- ECOM pilot projeler aracılığıyla ve tarafların katılımı ile elektronik ticaretin her yönü üzerinde uygulamalar geliştirmekte, sorunları tespit etmekte ve muhtemel çözüm yollarını araştırmakta ve tespit etmektedir.
- ECOM, uluslararası iş alma eğilimlerinin ve sanal mağazaların (virtual mall shops) uluslararasılaşması ve kişisel bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ile gelişen uluslar arası (firma-tüketici) elektronik ticaret işlemlerinde öncelikli olarak ele alınması gereken konuları şöyle tespit etmiştir.³¹
  - Malın dağıtımı (gümrük işlemleri, geri iade ve satış sonrası hizmetler),
  - Fikri Mülkiyet Hakları (copyright, trademark, domain name),
  - Vergilendirme (uluslararası elektronik ticaret işlemlerindeki standartlar; kaynak yeri ve yerleşim yeri tanımı),
  - İşletmenin yönetimi (zaman, firma kodu, elektronik ticaret işlemlerindeki standartlar; kaynak yeri ve yerleşim yeri tanımı),
  - İşletmenin yönetimi (zaman, firma kodu, elektronik doküman, elektronik menkul kıymetler, sanal işletme, iş etiği).
- Japonya'da elektronik ticaret konusuna oldukça uzun vadeli yaklaşılmakta, geliştirilmeye çalışılan yöntem, politika ve teknolojilerin tümü ile yakın bir gelecekte kağıt para yerine elektronik paranın geçmesi hedeflenmektedir.
- Özel sektör tarafından oluşturulan "Özel Sektörde Elektronik Ticareti Geliştirme Konseyi" elektronik ticarete ilişkin ekonomik ve sosyal altyapıyı hazırlamaktadır.

V. ELEKTRONİK TİCARETE İLİŞKİN POLİTİKALAR

A. ÜLKELER İLE BÖLGESEL VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR TARAFINDAN BELİRLENEN İLKE VE POLİTİKALAR

Elektronik ticareti gündemine almış olan ülkeler, bölgesel ve uluslararası örgütler bu alanla ilgili ilkeler belirlemekte ve politikalar oluşturmaktadırlar. Bu politikaların belirlenmesinde bazı öncelikler öne çıkmaktadır.

Elektronik ticaretin hızlı bir şekilde gelişmesinden doğan yaratıcı, etkin ve verimli sonuçları elde edebilmek için geliştirilecek politikalarda üç önceliğin varlığı gözlenmektedir. Bu öncelikler şöyle özetlenebilir.³²

1. Elektronik Ticaretin Gelişmesini Destekleyecek Tedbirler

- Bilgi altyapılarının düzenlenmesi,
- Standardizasyon,
- Bilgi değişimi,
- Fiziksel altyapı,
- Yüksek seviyeli gelişme alanları.

2. Elektronik Ticaretin Yükselişi ve Endüstri/Hükümet İlişkilerinin Geliştirilmesi

- Kamu sektörü ile özel sektör arasında elektronik ticari faaliyetlerin koordinasyonu,
- Kamu/özel sektör ilişkilerinde esneklik sağlanması,
- Ödüllendirme, eğitim ve vasıflar.

3. Elektronik Ortamda Ekonomik Faaliyetlerin Yönetimini Sağlayacak Yeni Prensipleri Geliştirmek

- Düzenleyici uygulamaları reforme etmek,
- Yasaların sınıflandırılması ve revizyonu,
- Yasaların güçlendirilmesi,
- Fikri mülkiyet haklarının korunması,
- Vergilendirme.

B. TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK TİCARETİ DOĞRUDAN YA DA DOLAYLI OLARAK İLGİLENDİREN DEVLETÇE BELİRLENEN POLİTİKALAR

Bilindiği üzere Türkiye'de beş yıllık kalkınma planları ülkenin en önemli siyaset belgeleri niteliğindedir. Bu planlarda tespit edilen amaç, ilke ve politikalar Devlet organlarıncı öncelikle dikkate alınmakta ve gereği yerine getirilmektedir.

Bu nedenle bilim ve teknoloji yeteneğini geliştirmenin bir aracı olarak görülen ve e-ticaret teknik altyapısı oluşturulmasının temel unsuru olan bilgi ve iletişim

teknolojilerine ilişkin 8 inci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan politikalar aşağıda açıklanmıştır.³³

1. Amaçlar, ilkeler ve Politikalar

- Plan döneminde stratejik sektörlerden birisi olacak bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün rekabet gücünün artırılmasına öncelik verilecektir. Yazılım stratejik bir alan olarak belirlenecek ve bu alanda uygun teşvikler düzenlenecektir.
- Telekomünikasyon politikasının temel hedefi, ülkemizin telekomünikasyon hizmet yeteneğinin küresel düzeyde geliştirilerek, ekonomik ve sosyal refahın artırılmasına katkı sağlanmasıdır. Devletin sektörde rekabet ortamını sağlayıcı ve düzenleyici rolü ağırlık kazanacaktır.
- Bilgi teknolojisinde Ar-Ge çalışmaları desteklenecektir.
- Türkiye’de kullanıma sunulan yazılım ürünlerine Türkçe desteği sağlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinde, kullanıcıların talepleri dikkate alınarak, teknolojik gelişmelerin ve alt sektörler arasındaki yakınsamanın sağladığı hizmetlere erişimi kolaylaştıracak hukuki, idari ve teknik düzenlemeler hızla gerçekleştirilecektir.
- Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında geliştirilecek tüm kurumsal yapılanma modellerinde, devletin kamusal hizmetlerle ilgili görevleri yerine getirirken, teşkilat yapısının küçültülerek fonksiyonel hale getirilmesi ilkesine uygun modeller esas alınacaktır. Etkin çalışacak, uzmanlığı ön plana çıkaran, koordinasyon görevini yerine getirebilecek, kamuoyunu bilgilendiren ve özel sektörün ve sivil toplum örgütlerinin görüşlerini karar süreçlerine yansıtacak, Türkiye’ye uygun kurumsal yapılanma modelleri belirlenecektir.
- Herkesin makul ücretlerle telekomünikasyon altyapısından ve hizmetlerinden yararlanmasını sağlayacak uygulamalar esas alınacak, tüm işletmecilere şeffaf ve eşit kurallar getirilerek tüketici hakları korunacaktır.
- Telekomünikasyon pazarının 2003 yılı sonunda tam olarak rekabete açılacağı dikkate alınarak, Türk Telekomünikasyon A.Ş.’nin pazar koşullarında rekabet edebilmesi amacıyla, bu tarihe kadar kamunun sahip olduğu hisselerin azaltılması yönünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
- Katma değerli hizmetlerde, özel sektörün ruhsat ve genel izin gibi yöntemlerle yetkilendirilmesine ağırlık verilerek, teknolojik gelişmelerin getirdiği imkanların rekabetçi bir ortamda sunulması hedeflenecektir.
- Tüketici taleplerinin mobil telekomünikasyon hizmetlerine kayması sonucu, bu pazarda yaşanan hızlı gelişim, teknolojik ilerlemeler ve maliyette yaşanan düşmelerin de etkisiyle artarak devam edecektir. Önümüzdeki dönemde başta internet erişimi ve elektronik ticaret uygulamaları olmak üzere birçok telekomünikasyon hizmetinde ağırlıklı olarak mobil şebekeler kullanılacaktır. Yüksek hızda veri transferine imkan veren üçüncü nesil sonrası mobil sistemler, telekomünikasyonun mobil ağırlıklı yapısını daha da kuvvetlendirecektir.

- Ülkemizin internet hizmetlerinde gelişimini sağlayacak, özel sektörün ve kullanıcıların taleplerinin de dikkate alındığı ulusal politikalar geliştirilecektir. Hizmet kalitesi yüksek ve bilgi güvenliğinde etkinliğin sağlandığı internet hizmetlerinin verilmesinde, özel sektör tarafından kurulacak alternatif altyapıların kullanılmasını sağlayacak hukuki ve teknik düzenlemeler yapılacaktır.
- Küresel ekonomi içerisinde payı hızla artan elektronik ticaretin geliştirilmesi konusunda kamunun rolü, gerekli teknik ve yasal altyapının oluşturulması olacaktır. Yapılacak düzenlemelerde kullanıcılar ve tüketiciler açısından güvenli bir ortam sağlanmasına, kişisel bilgilerin ve tüketici haklarının elektronik ortamda korunmasına önem verilecektir.
- Elektronik ticaretin gelişiminin izlenebilmesi için gerekli olan istatistiki bilginin toplanması, işlenmesi ve raporlanması sağlanacaktır.
- Bilgi güvenliğinin sağlanması için uluslararası kural ve standartlar çerçevesinde çalışmalar tamamlanacak, özellikle elektronik ticareti kolaylaştıracak önlemler alınacaktır.
- Kamu kesiminde bilgi altyapısının kurulması ve buna ilişkin politika belirlenmesi konuları, kamunun bilgi çağındaki yeni rolüne uygun bir yaklaşımla ele alınacaktır. Kamunun sahip olduğu bilgiler topluma, açıklık ve şeffaflık ilkelerine göre ulaştırılacaktır.
- Üniversitelerin bilgi ve iletişim teknolojileri altyapıları ve ulusal ve uluslararası ağ bağlantıları güçlendirilecektir.
- VIII.Plan döneminde, dünyadaki teknolojik gelişmeler izlenerek sayısal yayıncılığa geçilecektir. Bu teknolojinin yaygınlaşması amacıyla, yayın kuruluşları arasında eşitlik ilkesine ters düşmeyecek şeffaf düzenlemeler geliştirilecektir.
- Özel radyo ve televizyon kuruluşlarına lisans verilmesi konusunda gerekli çalışmalar tamamlanacaktır. TRT yeniden yapılandırılarak, sağlıklı bir mali yapıya kavuşturulacak ve yayın içeriği zenginleştirilecektir.
- Posta hizmetlerinde AB ülkelerinin serbestleştirme çalışmaları dikkate alınarak gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır. PTT'nin yeniden yapılandırılması tamamlanarak, posta hizmetlerinde kalite artırılabilecektir.
- VIII. Plan dönemi sonunda sabit telefon abone sayısının 26 milyona, abone yoğunluğunun yüzde 37'e erişmesi öngörülmektedir. Mobil telefon abone sayısının 30.5 milyona, abone yoğunluğunun ise yüzde 44'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. İnternet kullanıcı sayısının 15 milyona, kablo TV abone sayısının 4.6 milyona, şebekede kullanılan fiber optik kablo uzunluğunun 103 bin km'ye ulaşması beklenmektedir.

2. Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

- Bilgi güvenliği ve kullanımı konusunda, teknolojik gelişmeler dikkate alınarak, elektronik ticaretin geliştirilmesi, kişisel ve ulusal güvenlikle ilgili bilgilerin korunması konularına önem verilerek kamu ve özel kesim tarafından üretilen bilgilerin, internet aracılığı ile kamuoyuna açılması ve mevcut kurumlarda

eşgüdüm içersinde çalışacak uygun kurumsal yapılanma modeli için gerekli hukuki altyapı hazırlanacaktır.

- Elektronik ticarete ilişkin temel yasal düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacak, gelişimin izlenmesi için gerekli çalışmalar başlatılacaktır.
- Posta hizmetleri piyasasının günün şartlarına uygun şekilde yapılanmasını sağlayacak hukuki düzenlemeler gerçekleştirilecektir.
- TRT'nin yeniden yapılandırılması ve sağlıklı bir mali yapıya kavuşturulması kapsamında gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.
- Sayısal yayıncılığa geçiş ve sayısal dönemi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.
- Telekomünikasyon alanında AB'ye uyum çalışmaları kapsamında gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

3. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Temel Amaç, İlke ve Politikalar

- Dünyada ekonomik ve toplumsal açıdan kilit bir nitelik kazanan bilgi ve iletişim teknolojileri alanlarında hızlı bir gelişme sağlanması amaçlanacaktır. Bu doğrultuda, bilgi ve iletişim teknolojilerinde rekabet gücünün artırılmasına, hukuki ve kurumsal yapının geliştirilmesine, insangücünün eğitime ve Ar-Ge'ye önem verilecektir. Yazılım sektörü desteklenecek, hizmet içerik ve donanımın gelişmesini sağlayacak koşullar hazırlanacaktır.
- Ulusal bilgi altyapısı geliştirilerek bilgiye erişim kolaylaştırılacaktır. İnternete erişim kapasitesi uluslararası gelişmelerin gerektirdiği düzeye yükseltilecek, elektronik ticareti geliştirmek ve bilgi güvenliğini sağlamak için uluslararası kural ve standartlar çerçevesinde hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.
- Telekomünikasyon hizmet yeteneğinin küresel düzeyde geliştirilmesi amaçlanacaktır. Sektörün düzenlenmesinde, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü ile yapılan anlaşmalar ve ülke taahhütleri dikkate alınarak, kullanıcıların makul ücretlerle telekomünikasyon hizmetleri ve altyapısından yararlanması temin edilecek, saydamlık ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde tüketici hakları korunacak ve sektörde etkin bir rekabet ortamı sağlanacaktır.

VI. TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK TİCARET ÇALIŞMALARI (MEVCUT DURUM)

A. BİLİM VE TEKNOLOJİ YÜKSEK KURULU (BTYK) KARARLARI

1. BTYK'nın 25 Ağustos 1997 Tarihli Kararları

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) e-ticaret konusunu ilk olarak, 25 Ağustos 1997 tarihli toplantısında gündemine almış ve aşağıdaki kararı vermiştir.

“Uluslararası rekabet üstünlüğü açısından önemli esneklikler sağlayan elektronik ticaret ağları dünyada hızla yaygınlaşmaktadır. Ülkemizin bu gelişmeye zamanında uyum gösterebilmesini sağlayabilmek için, İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME) ile TÜBİTAK Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü (BİLTEN) tarafından başlatılacak proje son derece önemli bulunmuştur. Bu proje için finansman temininde çıkabilecek sorunları çözmek, projeyi izlemek, ortaya konacak bulguları değerlendirerek, elektronik ticaretin gerektireceği hukuksal üstyapı ile fiziksel altyapının tesisi için yapılması gerekenler konusunda ortak kararlar alınmasını sağlamak üzere; DTM'in bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı'nın koordinasyonu ve TÜBİTAK'ın sekreterliğinde, Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, DTM, TOBB, TTGV, KOSGEB ve İGEME temsilcilerinden oluşan bir Çalışma Grubu kurulacaktır. Çalışma Grubu, varacağı sonuçları, mümkün olan en kısa zamanda, bir rapor halinde Başbakanlığa sunacaktır.”

BTYK'nın 97/3 sayılı bu kararında, e-ticaret ağı kurulması ve yaygınlaştırılması amacıyla aşağıda belirtilen dört temel konu karar altına alınmıştır.

- Bunlardan birincisi İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME) ile TÜBİTAK Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü (BİLTEN) tarafından başlatılacak “Türkiye İçin Elektronik Ticarete Geçişin Değerlendirilmesi ve Bir Pilot Uygulaması”nı konu alan proje önerisi çalışmalarının sürdürülmesi,
- E-ticaretin gerektirdiği hukuksal üstyapı ile fiziksel altyapının tesisi için yapılması gerekenlerin tespit edilmesi,
- Bu çalışmaları yapmak üzere, DTM'nin bağlı olduğu Devlet Bakanlığı'nın koordinasyonu ve TÜBİTAK'ın sekreterliğinde ilgili kurumların katılımıyla bir çalışma grubu kurulması,
- Bu çalışma grubunun yapacağı çalışma sonuçlarının bir rapor halinde Başbakanlığa sunulması.

2. BTYK'nın 2 Haziran 1998 Tarihli Kararları

BTYK'nın 2 Haziran 1998 tarihli karar gerekçesinde; BTYK'nın 97/3 sayılı kararında yer alan, çalışma grubu kurulması kapsamında DTM koordinasyonunda oluşturulan Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK) çalışmaları neticesinde hazırlanan, 26 Mayıs 2000 tarihli raporun BTYK sunulduğu açıklanmış ve Türkiye'de e-ticaretin yaygınlaştırılması amacıyla alınan 98/3 sayılı kararda;

Sanayimize ve hizmet üreten bütün sektörlerimize,

- Pazar talebindeki değişikliklere hızla ayak uydurabilmek,
- Yaratılan teknolojik yeniliklerden hemen yararlanabilmek ve kendi yarattığı teknolojik yenilikleri hızla pazara sunabilmek,
- Üretim sürecinde hızlı planlama yapabilmek,
- Yeni üretim/hizmet ve yönetim modellerini (tam zamanında üretim, uzaktan yönetim ve benzeri) bir bütün halinde uygulayabilme, kısaca;
- Ekonomik faaliyetlerini yalnızca iç pazarla sınırlamayıp bütün bir dünya coğrafyasına yayabilmek.

gibi, uluslararası “rekabet üstünlüğü” açısından önemli esneklikler sağlayacak olan Elektronik Ticaretin yaygınlaştırılabilmesi için, DTM'nin koordinasyonunda yürütülen çalışmaların memnuniyetle karşılandığına dikkat çekilerek:

2.1. Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun, çalışmalarını, Türkiye'de elektronik ticaretin yaygınlaştırılması ile ilgili düzenlemeler tamamlanıncaya kadar sürdürmesine,

2.2. Koordinasyon Kurulu'ndan beklenen temel görev, önerileri ile ilgili bir eylem planı tasarısı hazırlaması, uygulamaları izlemesi, sonuçları değerlendirmesi ve uygulamada ortaya çıkacak sorunları çözmeye yönelik yeni öneriler geliştirmesi, bunları, ilgili kurumların ve BTYK'nın görüşlerine sunmaya devam etmesine,

2.3. Kurul çalışmalarının, Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı vizyonuyla uyumlu olarak yürütülebilmesi için; Ulusal Bilgi Teknolojileri Konseyi'nin (UBTK) kurulmasına yönelik “1” sayılı kararın ruhuna uygun olarak, bu çalışmaların, oluşturulacak Ulusal Bilgi Teknolojileri Konseyi'nce izlenmesi ve gerekli koordinasyon sağlanmasına,

karar verilmiştir.

3. BTYK'nın 20 Aralık 1999 Tarihli Kararları

BTYK'nın bu toplantısında, e-ticaret konusu gündemde yer almasına rağmen, karar istihali yoluna gidilmemiştir. E-ticaret konusu BTYK'nın “gereği yerine getirilen” ile “ek karar gerektirmeyen” gelişmelere ilişkin kararlar bölümlerinde yer almadığı gibi, kaydedilen gelişmeler ya da ortaya çıkan sorunlar itibarıyla “alınan ek kararlar” bölümünde de yer almamıştır.

4. BTYK'nın 13 Aralık 2000 Tarihli Kararları

BTYK'nın 13 Aralık 2000 tarihinde yapılan toplantısında alınan kararları arasında “elektronik ticaretin yaygınlaştırılması için gerekli idari, hukuki ve teknik altyapının kurulması”na ilişkin bir karar bulunmamaktadır.

BTYK'da iki yıl üstüste e-ticaretin geliştirilmesi için karar alınmamasını, bazı bilim adamları, BTYK'nın bu konuyu gündeminden çıkardığı şeklinde değerlendirmekte ve yorumlamaktadırlar.

5. BTYK Kararlarının Değerlendirmesi

BTYK'nın geçmiş kararları incelendiğinde; her toplantısında bir önceki toplantıda alınan kararların ilgililer tarafından yerine getirilip getirilmediği, bir ek karar gerektirip gerektirmediği ve geline aşamada yeni bir karar istihali yoluna gidilip gidilmeyeceği incelenmekte ve sistematik bölümler halinde karara bağlanmakta olduğu görülecektir. BTYK tarafından izlenen bu yöntem çerçevesinde, 1997 yılında Ülkemizde de sistemli çalışmalarına başlanılan ve güncelliğini koruyan e-ticaret konusunda bazı ek kararların alınması gerekirdi.

Diğer yandan, Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı, Başbakanlığın 5 Şubat 1996 tarihinde verdiği direktif gereğince, Ulaştırma Bakanlığı sorumluluk ve koordinatörlüğünde TÜBİTAK-BİLTEN TUENA Proje Grubu'nca hazırlanmıştır.

Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı'nın hazırlanması, BTYK'nın 1997 ve 1998 yılları gündemi ve kararları arasında yer almış, bu plan çalışmaları 1999 yılı başlarında tamamlanmıştır.

“Ulusal Enformasyon Altyapısı” nın gerçekleştirilmesi, “Ulusal İnovasyon Sistemi”nin omurgasını ve “e-ticaretin” temel altyapısını oluşturur. Bilim ve teknolojiyi süratle ekonomik ve toplumsal faydaya (pazarlanabilir yeni ürün, yeni sistem, yeni üretim yöntemleri ve yeni toplumsal hizmetlere) dönüştürebilme becerisi, genel olarak İnovasyon (yenilik/yenileme) olarak adlandırılmaktadır. “Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı”nın hazırlanmış olması önemli bir gelişme olmakta birlikte, BTYK'nın 1999 ve 2000 yılı kararlarında bu planın hayata geçirilmesi yönünde bir karar alınmaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Bir bilim adamımızın deyimi ile “Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı”nın hayata geçirilmesi ve e-ticaretin gerektirdiği hukuki, teknik ve idari altyapının oluşturulması sürecine ilişkin kararları BTYK'nın gündeminden buharlaşmıştır. Diğer yandan, BTYK'nın 98/1 sayılı kararı gereği “Ulusal Bilgi Teknolojileri Konseyi”de kurulamamıştır. 2000 yılında elektronik Türkiye çalışmalarına başlayan Türkiye için, TUENA projesinin tamamlandığında uygulamaya konulmamasının maliyeti yüksek olmuştur.

Bu buharlaşmaya rağmen, e-ticaret konusuna ilişkin çalışmalar kurumlar ve ETKK düzeyinde devam etmektedir. BTYK'nın e-ticaret süreci ile ilgili gelişmeleri izleyebilmesi, ETKK ve kurumları yönlendirebilmesi, ETKK ve bu konuda çalışan diğer kurum ve kişilerin BTYK'nın desteğini sürekli olarak hissetmeleri için, Kurulun her toplantısında konu, görüşülmeli ve karar istihali yoluna gidilmelidir.

B. ELEKTRONİK TİCARET KOORDİNASYON KURULU

1. Kuruluşu ve Görevleri

1.1.Kuruluş

Daha öncede belirtildiği üzere, dünyadaki gelişmelere Ülkemizin uyum sağlaması için, ulusal bir strateji belirlenmesi amacıyla, başkanlığını Sayın Başbakan'ın yaptığı, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun 25 Ağustos 1997 tarihli toplantısında, Türkiye'de elektronik ticaretin yaygınlaştırılmasına ilişkin bir Karar alınmış ve bu karar gereğinin yerine getirilmesi için koordinatörlük görevi Dış Ticaret Müsteşarlığı'na verilmiştir. Bu Karar uyarınca, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın başkanlığında ilgili 40 kuruluşun katılımıyla Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK) oluşturulmuştur (Bkz.Ek:3).

ETKK, birinci aşama çalışmalarını 26 Mayıs 1998 tarihinde tamamlayarak hazırladığı raporu BTYK sekreteryasına sunmuştur.

ETKK'nın, 26 Nisan 2000 tarihinde yaptığı toplantıda; bu tarihe kadar yapılan çalışmalar ve gelinen nokta, elektronik ticaretin dünya çapında önemi, dikkate alınarak; ETKK'nın çalışmalarına hız verilmesi amacıyla; ETKK üye sayısının çokluğu, üyelerin geçmiş toplantılara katılımları ile konuyla doğrudan ilgileri değerlendirilerek ve gerekçe gösterilerek; Dış Ticaret Müsteşarlığı önerisi doğrultusunda ETKK üyeleri yeniden belirlenmiş; doğal, sürekli ve danışman statülü üyeler olmak üzere aşağıda oluşumu belirtilen üç gruba ayrılmıştır.

Doğal Üyeler

Dış Ticaret Müsteşarı,
İlgili Müsteşar Yardımcısı,
Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesindeki Genel Müdürler,
Hukuk Müşavirliği,
Kontrolörler Kurulu Başkanlığı,
İhracatçı Birlikleri,
Eximbank,
İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.

Sürekli Üyeler

Milli Savunma Bakanlığı,
Adalet Bakanlığı,
Maliye Bakanlığı,
Ulaştırma Bakanlığı,
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı,
Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı,
Hazine Müsteşarlığı,
Gümrük Müsteşarlığı,
Merkez Bankası,
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlığı,
TUBİTAK-BİLTEN.

Danışman Statüsündeki Üyeler

İçişleri Bakanlığı,
Sağlık Bakanlığı,
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı,
Kültür Bakanlığı,
Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı,
Sermaye Piyasası Kurulu,
Rekabet Kurumu,
Türk Patent Enstitüsü,
Türk Standartları Enstitüsü,
Milli Prodüktivite Merkezi,
KOSGEB,
Türk Telekom A.Ş.,
Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı,
İlgili Bankalar,
İlgili Sivil Toplum Kuruluşları.

Başkan

Kurul'un başkanlığını Dış Ticaret Müsteşarı ya da görevlendireceği ilgili bir yardımcısı yürütür.

Kurul Genel Koordinatörü

ETKK Genel Koordinatörü, Dış Ticaret Müsteşarlığı Elektronik Ticaret Genel Koordinatörü ya da görevlendireceği bir kişidir. Genel Koordinatör, Kurulun işleyişinden sorumludur.

Sekretarya

Sekretarya görevi, TÜBİTAK/BİLTEN ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Elektronik Ticaret Genel Koordinatörlüğü Daimi Çalışma Grubu tarafından yürütülür. Sekretaryanın görevi, toplantı tutanaklarını oluşturmak, üyelerle iletişimi sağlamak, Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesinde oluşturulan Elektronik Ticaret Komisyon üyeleri arasındaki eşgüdümü yürütmektir.

1.2. ETKK'nın Alt Grupları

Çalışmalara ivme kazandırılmasını teminen Dış Ticaret Müsteşarlığı önerisi doğrultusunda aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi ETKK faaliyet alanına göre; "Proje Geliştirme" ve "Hukuk Çalışma" grupları yeniden oluşturulmuş ve bu iki grubun çalışmalarının eş zamanlı yürütülmesi öngörülmüştür. Öte yandan ETKK çalışmalarının tanıtımının yapılması ve nitelikli personelin yetiştirilmesi için eğitim programlarının düzenlenmesi amaçlarıyla "Eğitim ve Tanıtım" adı altında üçüncü bir grup teşkil edilmiştir. Proje ve Hukuk Çalışma Grupları faaliyet sonuçlarının ETKK'ya sunulması, burada alınan kararların ise BTYK'ya götürülmesi hedeflenmektedir.

ETKK çalışmalarında verimlilik ve etkinlik sağlamak amacıyla, ETKK'da kurum ve kuruluşların en üst düzeyde temsil edilmesi, proje ve hukuk çalışma gruplarının uzman konumundaki kurum-kuruluş temsilcilerinden oluşması, çalışma gruplarının başlangıçta her ay, ETKK'nın ise Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere senede iki kez toplanması planlanmıştır.

1.3. ETKK Alt Gruplarının Görevleri, Yapacakları Çalışmalar ve Oluşumları

Proje Geliştirme Grubu

Görevi	Yapılan/ Yapılacak Çalışmalar	Çalışmayı Yürüten Kurum
1. İç Ticaret Örnek Uygulaması (Ticaret işlemlerinde kullanılan yöntemlerin ve işlemlerin iletişim ve bilgi teknolojilerinin kullanımıyla basitleştirilmesi, uyumlaştırılması, standartlaştırılmasıdır.)	Yazılım Geliştirme ve Teknik Destek	TÜBİTAK/BİLTEN
	Finansal Boyut	Hazine, TCMB, DPT, Bankalar Birliği
	Ticari Belgeler	Maliye Bak., Sanayi ve Ticaret Bak.vs.
	Ticari Alanın Tespiti	İSO, Bankalar, ISP, Sigorta şirketleri...
2. Dış Ticaret Örnek Uygulaması (Ticaret işlemlerinde kullanılan yöntemlerin ve işlemlerin iletişim ve bilgi teknolojilerinin kullanımıyla basitleştirilmesi, uyumlaştırılması, standartlaştırılmasıdır.)	Yazılım Geliştirme ve Teknik Destek	TÜBİTAK/BİLTEN
	Finansal Boyut	Hazine, TCMB, DPT, Bankalar Birliği
	Ticari Belgeler	Maliye Bak., Sanayi ve Ticaret Bak.vs.
	Ticari Enferyasyon, Sektörel Destek	İSO, Bankalar, ISP, Sigorta şirketleri...

Hukuk Grubu

Görevi	Yapılan/Yapılacak Çalışmalar	Çalışmayı Yürüten Kurum
Elektronik Ticaretle ilgili mevzuat çalışması yapmak	<ol style="list-style-type: none"> İlk aşamada uluslararası kabul görmüş çerçeve yeknesak kuralları inceleyerek iç hukukumuza yansıtma imkanlarını araştırmak, bu amaçla UNCITRAL hukuki metinleri ile AB Direktiflerini Türkçe'ye tercüme etmek. Bu mevzuatı esas alarak Elektronik Ticaretle ilgili "Çerçeve Kanun Tasarısı" taslağı hazırlamak. Bunu müteakiben "Çerçeve Kanun" esasları doğrultusunda diğer Türk mevzuatındaki değişiklikleri tespit etmek 	DTM ve Bağlı Kuruluşları Adalet Bakanlığı Milli Savunma Bakanlığı Maliye Bakanlığı Merkez Bankası DPT Gümrük Müsteşarlığı (Dış Tic.Örn.Uyg.)

Eğitim ve Tanıtma Grubu

Görevi	Yapılan/Yapılacak Çalışmalar	Çalışmayı Yürüten Kurum
Elektronik Ticaretle İlgili Eğitim ve Tanıtma Faaliyetlerinde Bulunmak	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nitelikli personelin eğitilmesi ve istihdam edilmesi, üniversite ve diğer eğitim kuruluşlarından eğitim desteği alınması, özel ve kamu sektörü personeline eğitim verilmesi. 2. Projelerin kamuoyunda tanıtılması, internette etkileşimli tanıtım sayfalarının hazırlanması. 3. Eğitim için finansman kaynaklarının araştırılması. 4. KOBİ'lere yazılım, donanım, web tasarımı, inovasyon geliştirme, e-ticaret gibi konularda eğitim desteğinin verilmesi.	

Not

- 1.Yeni örgütlenme şeması DTM Eylem Planı Taslağıyla uyumlu olacak şekilde oluşturulmuştur. Buna göre, Eylem Planı Taslağı E.1,2 Proje Geliştirme Grubu, A.3 Eğitim-Tanıtım Grubu, B.4 Hukuk Grubu tarafından gerçekleştirilecektir. Çalışma gruplarının koordinasyonu DTM tarafından yürütülecektir (Bkz.Ek:5).
- 2.Proje Geliştirme Grubu ile Hukuk Grubu çalışmaları eşzamanlı yürüyecek ve Projenin oluşturularak uygulama aşamasına gelmesiyle birlikte Hukuk Grubu Çerçeve Kanun çalışmalarını tamamlamış olacaktır.

ETKK, e-ticaretle ilgili eğitim ve tanıtma faaliyetlerinde bulunacak görevli kurumları belirlememiştir. En kısa sürede eğitim ve tanıtma grubunda yer alacak üye kurumlar belirlenmelidir. Eğitim ve Tanıtım Grubu'nun kısa, orta ve uzun vadeli yurtiçi yurt dışı eğitim plan ve programlarını bir proje kapsamında hazırlaması uygun olacaktır.

1.4. ETKK'nın Görevleri

ETKK kendi görevlerini aşağıdaki kapsamda belirlemiştir.

- a. Elektronik ticaret konularıyla ilgili olarak Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'na öneriler sunmak ve danışmanlık yapmak,
- b. Türkiye'de elektronik ticaretin geliştirilmesi için tüm boyutlarıyla kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri belirlemek,
- c. Bu hedeflere erişmek için gerekli ulusal kararların alınması ve uygulanması sürecinde kamu ve özel kurumlara danışmanlık görevi yapmak,
- d. Elektronik ticaretin finansal, yasal ve teknik boyutlarının belirlenerek örnek uygulama ve projelerle sınanması suretiyle uygulamada gözlenen aksaklıkları belirlemek ve giderilmesi için öneriler oluşturmak,
- e. Çalışma grupları oluşturularak konu ile ilgili birimler arasında eşgüdümü sağlamak ve uluslararası gelişmeleri yakından izleyerek ülke çıkarlarını korumak.

1.5. ETKK'nın Hukuksal Statüsü

Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın çağrısı ve önerisi ile kamu ve özel sektöre ait kurumların temsilcilerinden oluşan ETKK, görevlerini çalışma usul ve esasları ile alt gruplarını belirlemiştir. Bu Kurulun hiçbir hukuki varlığı bulunmamaktadır.

Bu nedenle, 4059 sayılı DTM Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun incelenerek ve bu kapsamda bir düzenleme yetkisi olup olmadığı tespit edilerek, eğer düzenleme yetkisi yoksa, anılan Yasa'ya yapılacak ilave ile bu yetkinin tesisi yoluyla; İdarenin düzenleme yetkisi kapsamında, Bakanlar Kurulu Kararıyla çıkarılacak bir Yönetmelikle; ETKK'nın oluşumunun, görev ve yetkilerinin, çalışma ve usul ve esaslarının; alt gruplarının ve bunların görevlerinin düzenlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Her ne kadar böyle bir Yönetmelikle ETKK'ya kurumsal bir varlık kazandırılmaz ise de, esasen böyle bir kurumsal varlığa ihtiyaç olduğu da söylenemez. Ancak, ETKK'nın, oluşumunun, görevlerinin, çalışma usul ve esaslarının düzenlenmesi; bir yandan Kurul'a süreklilik niteliği kazandıracacağı gibi, diğer yandan da çalışmalarında etkinlik ve verimlilik sağlayacağı söylenebilir.

1.6. ETKK'nın Çalışmalarının Değerlendirilmesi

ETKK'nın bugüne kadar yaptığı çalışmalar aşağıda iki aşama şeklinde verilecektir. Bu çalışmaların birinci aşamasının çok verimli ve yararlı geçtiği söylenebilir. Ancak, 1998 yılı ilk altı ayında gerçekleştirilen ve BTYK'nın gündemine taşınan birinci aşama çalışmalardan sonra yürütülen ikinci aşama çalışmalarının verimli geçtiği söylenemez. Bunun bir çok sebebi bulunduğu ileri sürülebilir. Bu nedenlerin bazıları şöyle sıralanabilir:

- BTYK'nın 1999 ve 2000 yıllarında yaptığı toplantılarda, ETKK çalışmalarının (e-ticaret) izlenmesi, değerlendirilmesi ve yönlendirilmesine ilişkin kararlar alınmaması,
- 2 Haziran 1998 tarih ve 98/1-3 sayılı BTYK kararları uyarınca, ETKK çalışmalarını izlemesi ve koordinasyon sağlaması için "Ulusal Bilgi Teknolojileri Konseyi"nin henüz oluşturulmamış olması,
- ETKK, Koordinasyonu sağlayan DTM'nin görevlendirdiği ETKK koordinatörünün emeklilik, ayrılma v.b. nedenlerle sürekli değişmesi,
- Bugüne kadar ETKK'ya düzenleyici bir işlemle hukuki statü kazandırılmaması (oluşumu, görevleri, çalışma usul ve esaslarının kurallara bağlanması, sorumluların belirlenmesi),
- Pilot proje uygulamalarında özel sektörün yeterli ilgiyi göstermemesi,
- ETKK üyesi kamu kesimi temsilcilerinin, ETKK çalışmalarına sürekli katılmaması ya da değişik kişilerle katılması v.b.

2. ETKK'nın Çalışmaları

2.1. Birinci Aşama Çalışmalar

Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun (ETKK) ilk toplantısı, Dış Ticaret Müsteşarlığı başkanlığında 16 Şubat 1998 tarihinde yapılmıştır. Böylece, elektronik ticaretin geliştirilmesine ilişkin geniş katılımlı ve düzenli çalışmalar başlatılmıştır.

Anılan toplantıda, çalışmaların verimli bir şekilde sürdürülebilmesi için Teknik, Hukuk ve Finans adı altında, toplantıya katılan kuruluş temsilcileri arasından üç ayrı çalışma grubu oluşturulmuştur. Çalışma gruplarının her ayın birinci ve üçüncü haftasında olmak üzere ayda en az iki defa toplanmaları ve üç ay içinde bir rapor hazırlamaları kararlaştırılmıştır.

Ayrıca, her çalışma grubundan seçilen üçer üyeden oluşacak ve ETKK'nın onayına sunmak üzere, çalışma gruplarının hazırlayacağı raporları değerlendirerek tek rapor haline getirecek bir Değerlendirme Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

ETKK'nın 16 Şubat 1998 tarihli toplantısında alınan Karar gereğince Hukuk, Teknik ve Finans çalışma grupları üç aylık raporlarını hazırlayarak 1998 Mayıs ayı içinde, ETKK Değerlendirme Komisyonu'na iletmışlerdir. Değerlendirme Komisyonu bu üç raporun bir özeti olan ETKK Rapor Özeti'ni oluşturarak ETKK'nın onayına sunmuştur. Çalışma gruplarının raporlarıyla birlikte, 26 Mayıs 1998 tarihli ETKK toplantısında son şeklini alan Rapor Özeti BTYK Sekreteryası'na iletilmiştir.

ETKK tarafından BTYK'ya sunulan "Özet Rapor"da ülkemizde elektronik ticaretin geliştirilebilmesi için devletin öncelikle aşağıda sıralanan dört ana görevi yerine getirmesinin gerekli olduğu vurgulanmıştır.³⁴:

- . Gerekli teknik ve idari alt yapının kurulmasını sağlamak,
- . Hukuki yapıyı oluşturmak,
- . Elektronik ticareti özendirecek önlemleri almak,
- . Ulusal politika ve uygulamaların uluslararası politikalar ve uygulamalarla uyumunu sağlamak.

Bu konuda, Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun görüş ve önerileri aşağıda sunulmuştur. Ayrıntılı bilgi çalışma gruplarının raporlarında yer almaktadır.

a. Gerekli Teknik ve İdari Alt Yapının Kurulması

- Ülke genelinde kurulacak altyapının, elektronik ticaret ile ilgili gereksinimleri karşılayabilecek nitelik ve standartta olması için devlet tarafından gerekli önlemlerin alınması ve düzenlemelerin yapılması; herkesçe, her yerden, her zaman güvenli, hızlı ve ödenebilir ücretle erişilebilir böyle bir yapının sürekliliğinin sağlanması,
- Rekabetin kalite ve maliyet üzerindeki olumlu etkisi nedeniyle, veri iletişim alt yapısının ulusal ve uluslararası rekabete açılması,

- Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun İnternet Üst Kurulu ve KAMU-NET gibi kanallarla bağlantı kurarak, ilke ve standartların işbirliği içinde saptanması,
- Elektronik kimlik belgesi hazırlayacak onay kurumlarınca kullanılacak standartları saptayacak yetkili bir mercinin belirlenmesi,
- Elektronik ticaret uygulamaları geliştirilen ülkelerin deneyimleri gözönünde bulundurularak kişilerin gizlilik haklarını koruyan, onay kurumu yetki ve sorumluluklarını belirleyen yasaların hazırlanması,
- Türkiye'de, gerekli standartlar oluşturulmadan şifreleme ile ilgili uygulamalara başlanması yarar sağlamayacağından, Japonya, Kanada, Singapur gibi ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de şifreleme altyapısının kurulup elektronik ticarete denemesi amacıyla pilot projelerin ivedilikle üretilmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi,
- Elektronik ticaretin gerek teknik gerek hukuki yapısının zorunlu kıldığı, onay kurumları dışındaki diğer kurumların kurulması, bu kurumlar arasındaki hiyerarşi ve/veya işbirliği hususlarının irdelenmesi.

Teknik ve idari alt yapının kurulmasında gözetilmesi gereken önemli noktalaradır.

b. Hukuki Yapının Oluşturulması

Hukuksal kuralların ve kurumların, elektronik ticarete güvenliği ve güvenilirliği, şeffaflığı, ucuzluğu ve kolay erişilebilirliği sağlayacak biçimde tesisi devletin ikinci önemli rolünü oluşturmaktadır.

Bu konu ile ilgili olarak;

- Elektronik ortamda elde edilen veya muhafaza edilen delillerin tanınmasının Usul Hukuku açısından değerlendirilmesi,
  - Elektronik kayıt tutma teknik şartlarının belirlenmesi ve bu kayıtların kamu mercileri tarafından belge olarak kabulü ile ilgili ilkelerin saptanması,
  - Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda defter tutma, imza, delil türleri ile ilgili değişikliklerin, teknolojik gelişim ve alt yapıyı dikkate alacak şekilde tartışılması; konu ile bağlantılı (Vergi Usul Kanunu, Bankalar Kanunu gibi) diğer kanunlarda yapılması gerekli değişikliklerin gözönünde bulundurulması,
  - Elektronik ortamda oluşturulan yabancı belgelerin geçerliliği konusuna, onay kurumları ile ilgili düzenlemeler sırasında yer verilmesi,
  - Elektronik sözleşmelerden doğan uyumsuzluklar ile ilgili olarak kanunlar ihtilafı kurallarının gözden geçirilmesi, elektronik tahkim konusunun incelenmesi,
- Gönderilen bilginin gizliliği, bütünlüğü ile kimlik doğruluğunu sağlayan elektronik imzanın, ayrı bir mevzuatta düzenlenmesi hususunun tartışılması,

- Elektronik imzanın bir türü olan sayısal imzanın alt yapısının tamamlanması halinde, bu imzanın yazılı imza ile aynı güce sahip olduğuna ilişkin yasal değişikliğin yapılması,
  - Sayısal imzanın unsurlarından olan açık anahtar (public key) ile ilgili onay kurumlarının, kamu veya özel sektör yapısında olup olamayacağı tartışılması; özel sektör yapısında olması halinde, bunların kontrolleri ve kendilerine verilecek yetki açısından kamusal nitelikli bir yetkili makama ihtiyaç duyulup duyulmayacağı; yetkinin verilme şeklinin hukuki niteliği,
  - Sayısal imza ile ilgili onay kurumlarının vereceği sertifikalarda hukuken bulunması gereken özellikler,
  - Sayısal imza ile ilgili gizli anahtarın (private key) tevdi edilip edilmeyeceği, edilecekse nereye ve nasıl tevdi edileceği hususları ile kamunun şifreli bilgiye (suçun önlenmesi gibi amaçlarla) ulaşabileceğinin kabulü halinde, bu erişimin kapsamı, sınırları ve şeklinin ne olacağına ilişkin kuralların saptanması,
  - Sayısal imza ile ilgili onay kurumlarına, sayısal noterlik yetkisinin verilip verilemeyeceğinin araştırılması,
- Servis sağlayıcıların sorumluluğu ve bunun kapsamı ile ilgili (özellikle aldatıcı içerik, pornografi, ırkçı ve şiddete yönelik muhteva, hakaret, telif ve komşu haklar ve haksız rekabet açısından) şartların ve ilkelerin belirlenmesi,
  - Elektronik ortamda gerçekleştirilen veri iletişimi ile ilgili olarak, Ceza Kanunu'nun genel hükümleri arasında yer alan, "Türkiye'de işlenen suç", "yabancı ülkede işlenen suç" kavramlarının yeniden tartışılması; sanığın başka ülkede olması halinde dava açma, sorgulama, delil toplama hususları, eylemin her iki ülkede de suç sayılmasını gerektirdiğinden, elektronik suçlarda ülkeler arasındaki asgari uzlaşma ortamının yaratılması ve bu konudaki uluslararası çalışmalara ülkemizin aktif biçimde katılması
  - Ceza kanunu ile ilgili olarak hazırlanan ve TBMM'ye sunulan yeni tasarının özel hükümleri arasında yer alan; bilişim sistemlerine karşı suçlar ile ilgili hükümleri yeterli olmakla birlikte, sırrın masuniyeti, pornografi, hakaret, kumar gibi hükümlerinin, elektronik ortam dikkate alınarak, yeniden gözden geçirilmesi,
  - Yürürlükte olan özel kanunlarda, elektronik veri iletişimine konu olabilecek cezai hükümlerin saptanması; ayrıca yeni hazırlanacak olan onay kurumları mevzuatı, servis sağlayıcıları ve elektronik imza ile ilgili mevzuatta idari ve cezai yaptırımların gözetilmesi,
  - Elektronik işlemler sırasında açıklanan, kişisel verilerin gizliliği ve korunması konusunu da içeren ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan, "Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısının" bir an önce yasalaşması,
  - Tüketicinin korunması ile ilgili mevzuatın elektronik ticaret açısından yeniden gözden geçirilmesi; uyuşmazlıklar ile ilgili elektronik ombudsman ve tahkim konuları üzerinde durulması; sanal ürünlerde ürün sorumluluğu; aldatıcı, yanıltıcı, istismar edici, mal ve can güvenliğini tehlikeye atıcı reklamlara karşı tüketicinin korunması, satış sonrası servis, teslim, sipariş gibi kavramların

irdelenmesi, OECD'de tartişılan ve sipariş-ödeme ile ilgili charge-back sistemlerinin incelenmesi,

- Elektronik ödeme araçları arasında yer alan elektronik parayı çıkaracak olan kurum veya kurumlar ve bunlarla ilgili hukuki çerçeve ile elektronik paranın ihracına ilişkin koşulların belirlenmesi,
- Elektronik ödeme sistemlerinde faaliyet gösterecek operatörlerin saptanması, bu operatörler arasında yapılacak sözleşmeler açısından, Rekabet Kanunu'ndaki ilkeleri dikkate alan hukuki kuralların saptanması,
- Elektronik ödeme araçlarını verenler ile kullananlar arasındaki sorumluluk dağılımının, hukuken ve adil bir orantı gözetilerek tesisi; bu araçların çalınması veya kaybedilmesi halinde sorumluluk ve ispat yükü konularının düzenlenmesi,
- Elektronik ortamda güvenli ödeme yöntemleriyle ilgili (SSL-Secure Socket Layer ve SET-Secure Electronic Transactions gibi) sistemlerin irdelenmesi,
- Telif hakları ve komşu haklar ile ilgili Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yer alan çoğaltma, umuma arz, dağıtım yetkilerinin elektronik iletişim açısından yeniden gözden geçirilmesi; bu konuda WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı) tarafından hazırlanan iki uluslararası anlaşmaya (Telif hakları Sözleşmesi ve İcraçı Sanatçı ve Fonogram Yapımcıları Anlaşması) taraf olunması; kopyalamayı önleyici teknolojik araç ve bilgiler ile ilgili hükümlerin yukarıda sözü edilen Kanuna ilavesi,

Halen yürürlükte olan 70 yıllık genel koruma süresine nazaran, daha kısa süreli koruma sağlayan, sui-generis (kendine özgü) nitelikli bir veri tabanı korumasının gerekliliğinin tartışılması,

- Elektronik ticaret ortamında, haksız rekabet, aldatıcı içerik ve reklamların irdelenmesi,
- Vergileme ilke ve kurallarının elektronik ticaret dikkate alınarak gözden geçirilmesi; ancak, vergileme konusundaki yaklaşımın, elektronik ticarete ilişkin ulusal politikanın belirlenmesinden sonra saptanması,

Elektronik ticaret ortamının vergi denetimini güçleştirmesi nedeniyle, muhtemel vergi geliri kayıplarının telafisi için, iletişim teknolojisinin sunduğu olanaklardan da yararlanılarak yeni denetim yöntem ve tekniklerinin geliştirilmesi,

- İşyeri muhasebe kayıtlarında, elektronik ticaretin ayrı bir kalem olarak tutulmasını sağlayıcı düzenlemeler yapılması,
- Gümrüklerle ilgili olarak, fiziksel teslimin ucuz, kolay ve zamanında yapılmasını sağlayan tedbirlerin üzerinde durulması; Kyoto Sözleşmesi (Uluslararası Gümrük İşlemlerinin Basitleştirilmesi ve Uyumlaştırılması Sözleşmesi) ile ilgili çalışmaların yakından izlenmesi,
- Ürünlerin sanal teslimi konusunda DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) nezdinde başlatılan elektronik ticaret ve gümrükleme çalışmalarının yakından izlenmesi,

- İnternette kullanılan, birinci derece jenerik ve ülkeler ile ilgili alan isimlerinde uluslararası düzeydeki gelişmelere uyumlu temel ilkelerin saptanması, bu ilkelerin, ikinci derece alan ismi tahsisi yapan kurum ve kuruluşlar tarafından gözetilmesinin temini,
  - İkinci derece alan isimlerinin tahsisi konusunda serbest rekabet ilkesinin benimsenmesi halinde, isim tahsisleri ile ilgili ilkelerin belirlenmesi, ikinci derece alan isimlerinin marka olarak tescili hususu ve bu tescilin tabi olacağı şartların belirlenmesi,
  - Marka ve ticaret adları ile ikinci derece alan isimleri arasında çıkacak uyuşmazlıkların çözüm yeri, şekli ve ikinci derece alan isimlerinin devri ile ilgili kuralların belirlenmesi; marka, işletme adı ve unvanına ait veri tabanlarının kamuya açılması; özellikle markalar konusunda uluslararası bir çözüm arayışının gerekliliği ve ülkemizin bu hususu yakından izlemesi,
- Kamu alımlarında elektronik ortamın kullanımı ve kapsamı konusunda yasal ilkelerin saptanması,
- Geleneksel ticarete taraf olan kişi, kurum ve kuruluşların mevcut yasal statüleri ve fiili durumlarının, elektronik ticaret gerekleri çerçevesinde yeniden düzenlenmesi,

hususlarının dikkate alınması gerekmektedir.

Teknik yapılanma ve bu konudaki gelişmeler hukuki düzenlemelerin alt yapısını oluşturduğundan; teknolojik açıdan ulaşılan düzeye bağlı olarak kuralların tespiti ve bu tespitin durağan olmayan bir biçimde yapılması, hukuki çalışmaların sürekliliğine temel oluşturacaktır.

Devletin tüm bu hukuki düzenlemeleri yaparken, özel sektörün de, kendi otokontrol mekanizmasını ve ilkelerini saptayarak uygulaması, elektronik ticaretin güvenli ve sağlıklı işleminde önemli bir etken olacaktır.

c. Elektronik Ticaretin Özendirilmesi

Devlet tüm kamu kurumlarında elektronik alt yapıyı kurma yükümlülüğünü üstlenmiştir. Bu bağlamda, idare etme ve hizmet verme fonksiyonlarını icra ederken, elektronik ticaret alt yapısı ve araçlarının (bilgi iletişimi anlamında) devletin kendisi tarafından kullanılması teşvik politikasının en önemli unsurunu oluşturacaktır. Bunun yanında;

- Hedef kitle KOBİ'ler olmak üzere, elektronik ticaretle ilgilenen kişi ve kuruluşlar için, ilgili merciler tarafından, elektronik ticareti tanıtıcı eğitim programlarının hazırlanarak uygulanması,
- Elektronik ticaretin gerektirdiği bilgisayar yazılım ve donanımını edinmek isteyen kişi ve kuruluşlara, KOBİ'ler öncelikli olmak koşuluyla, gerekli finansman desteğinin sağlanması,
- Dış ticaretle ilgilenen kuruluşlara iş ve pazar olanakları yaratan, diğer ülkelerin mevzuatına ilişkin bilgi sunan ve küresel bilgi ağlarına giriş kapısı

olan ticaret noktalarının ülkemizde de hızla geliştirilmesi için gerekli fiziki ve hukuki çerçevenin oluşturulması,

- Sunulan iletişim hizmetleri için alınan ücretlerin olabildiğince düşük seviyede tutulması ile ilgili ilkelerin gözetilmesi,
- Belirlenecek bir geçiş dönemi içinde, kamu kuruluşlarında gerekli teknik ve idari düzenlemeler yapılarak, kamu alım ve satım işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi ve böylece devletin her konuda olduğu gibi elektronik ticarete de öncülük görevini yerine getirmesi,
- Servis sağlayıcılara rekabet kuralları gözetilerek özendirici olanakların sağlanması elektronik ticaretin gelişmesinde özendirici unsurlar olacaktır.

d. Ulusal Politika ve Uygulamalar İle Uluslararası Politikalar ve Uygulamalar Arasında Uyum Sağlanması

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan olağanüstü gelişmelerin ve dünya ekonomisindeki küreselleşme eğilimlerinin sonucunda gündeme gelen elektronik ticaret uygulamalarının dışında kalınmaması amacıyla, oluşturulacak ulusal politikaların ve uygulamaların uluslararası politikalar ve uygulamalarla uyumunun sağlanması gerekmektedir.

Bunun gerçekleştirilebilmesi için;

- Fiziki alt yapının oluşturulmasında uluslararası standartlara uyum sağlanması,
- Yasal yapı oluşturulurken, ulusal politikalarımız gözetilerek uluslararası kurallara uyumlu düzenlemeler yapılması,
- Uluslararası kuruluşlarda ve entegrasyonlarda (BM, DTÖ, AB, OECD, Dünya Bankası gibi) sürdürülen çalışmalara konunun uzmanlarının katılımı sağlanarak, karar sürecinde etkin olunması,

büyük önem taşımaktadır.

2.2. İkinci Aşama Çalışmalar

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun 2 Haziran 1998 tarihli toplantısında alınan Karar uyarınca, "Eylem Planı" hazırlık çalışmalarına başlanılmış, Eylem Planı ve Eşgüdüm Tablosu Taslakları ETKK'nın 26 Nisan 2000 tarihinde yapılan toplantısında üye kurum ve kuruluşların görüşlerine açılmıştır. Eylem planında, e-ticaretle ilgili örnek uygulamalar ile mevzuat bölümünün yanısıra elektronik ticaretin kurumsallaştırılması bölümüne yer verilmiştir. Bu toplantıda aşağıdaki kararlar alınmıştır.³⁵

- Toplantıda görüşe açılan ve tartışılan Taslak Eşgüdüm Tablosu ve Eylem Planı üzerinde gerekli değişikliklerin yapılması ve bu suretle Bilim ve Teknoloji Yüksek Kuruluna sunulması kararlaştırılmıştır. (Bkz.Ek:4- Eş Güdüm Tablosu Taslağı, Ek:5- Eylem Plan Taslağı)

- Proje Geliştirme ve Hukuk Çalışma Grupları'nın 1 Temmuz 2000 tarihine kadar geleceğe dönük önerileri içeren birer sonuç belgesi hazırlaması hususunda mutabakat sağlanmıştır. Ayrıca bu gurupların eş zamanlı çalışması kararlaştırılmıştır.

Çalışma Grupları faaliyet sonuçları ETKK'na sunulmuş, burada alınan kararların BTYK'na sunulması hedeflenmiştir. Ancak, aşağıda yeralan grup çalışma sonuçları BTYK'na sunulmamıştır.

2.2.1. ETKK Hukuk Grubunun Çalışma Sonuç Belgesi (1 Temmuz 2000)

Hukuk Çalışma Grubu yapılabilecekleri belirlemek için; 16.5.2000 tarihinde bir toplantı yapmış, müteakiben oluşturulan alt çalışma grubu ise, 5.6.2000 ve 19.6.2000 tarihlerinde TÜBİTAK/BİLTEN'de biraraya gelerek çalışmalarını sürdürmüştür.

Bu çalışmalar kapsamında dünyadaki örnekler de dikkate alınarak elektronik imzanın hukuken tanımlanması hususunun öncelikli konu olduğu ve bu amaçla oluşturulacak olası bir çerçeve kanunda elektronik belge ve elektronik kimlik gibi diğer temel kavramların da tanımlanmasının mümkün olabileceği üzerinde ön mutabakat sağlanmıştır. Çalışma grubunca, elektronik imzanın hukuken tanımlanmasında, AB müktesebatını üstlenme mükellefiyetimize de paralel olarak, bu husustaki Topluluk Direktifinin (1999/93/EC) esas alınabileceği, öte yandan ABD "E-sign bill" isimli elektronik imza ile ilgili yasa tasarısından da yararlanılabileceği, elektronik belge tanımının yapılması ve hukuki etki kazandırılmasında ise UNCITRAL Model Kanunundan faydalanılabileceği, Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve ilk toplantıda üye kurum/kuruluşlara tevdi olunan "Elektronik İmzanın Teknik ve İdari Yönleri" isimli taslak metinden önemli ölçüde istifade edilebileceği tespitleri yapılmıştır.

Yukarıda belirtilen çalışmalar neticesinde oluşan görüşlere ilişkin, Hukuk Çalışma Grubu üyelerine tekrar görüş, telkin ve önerileri sorulmuş ve verilen cevaplar doğrultusunda aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.³⁶

- Kişiler arasında irade serbestisinin geçerli olduğu sözleşmelerin esas alınmasının, bu sözleşmelerde uyumsuzluk çıktığında ispat hususlarının, elektronik ticaretin gelişmesinde hayati önemi haiz olduğu saptanmıştır. Bu durumda, Borçlar Kanunu çerçevesinde "elektronik sözleşme akdinde imzanın önemi" ve Hukuk Muhakemeleri Usul Kanunu çerçevesinde de "elektronik sözleşmelerin delil hususiyeti" öncelik sıralamasında Ticaret Kanunu ve Ceza Kanunu çerçevesinde yapılacak düzenlemelerin önüne geçmiştir. Avrupa Birliği ve UNCITRAL'in yukarıda sözü edilen düzenlemeleri de tamamen bu önceliği destekler nitelikte bulunmuştur.
- İmza konusunda; elektronik imzaların gerektirdiği teknik (güvenlikle ilgili standartların kullanımı, bunların kullanım süresi ve benzeri) ve idari (sertifika kurumları gibi) ihtiyaçları karşılayıcı bir yasal düzenleme yapılarak, mekanizmanın işleyişinin hukuken belirlenmesi gerektiği düşünülmekte, bu konuda "Elektronik İmzanın Teknik ve İdari Yönleri Hakkında Bir Kanun Tasarısı" hazırlanmasının, bu Tasarıda AB ve UNCITRAL'in yukarıda sözü

edilen düzenlemelerinin örnek alınmasının ilk yapılması gereken husus olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, çerçeve mahiyetteki anılan Kanun Tasarısında, elektronik belge, elektronik kimlik gibi diğer temel kavramların da hukuken tanımlanmasının mümkün olabileceği değerlendirilmiştir.

Delil konusunda; kişiler arasında irade serbestisinin geçerli olduğu ve “sıhhat şartının” aranmadığı sözleşmeler bakımından; yukarıda hazırlanması önerilen kanuna bir ek madde ilave edilerek, elektronik imzanın mahkemelerde delil olarak kabul edilmesi sağlanabilir. AB Direktifi ve UNCITRAL’in “Yeknesak Kuralları” da bu yöndedir.

Yukarıdaki açıklamaların ışığında “Elektronik İmzanın Teknik ve İdari Yönlerini Düzenleyen Kanun Tasarısı”nın, bu tasarı kapsamına giren elektronik imzalarla hazırlanan belgelerin, mahkemelerde delil olarak kabulünü öngören hükmü ile birlikte hazırlanması, ilk önceliği oluşturmaktadır.

- Diğer yandan Borçlar Kanununda, Medeni Kanunda ve diğer Kanunlarda yer alan sözleşme ve tek taraflı işlemlerin hangilerinin elektronik imza ile yapılacağıın tespiti ayrı bir çalışma konusudur. Bu konuların elektronik imza ile ilgili teknik ve idari yapılanma tamamlanmadan ve yukarıda sözü edilen yasal düzenleme yapılmadan ele alınması, meselenin kavranması açısından zorluklar yaratabilecek niteliktedir.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’na sunulacak hukuk çalışmaları neticesinde alınan kararlarda; şimdilik “Elektronik İmzanın Teknik ve İdari Yönleri Hakkında Bir Kanun Tasarısı”nın öncelikle hazırlanması, diğer ilgili Kanunlarda ise genel olarak daha önce hazırlanmış Hukuk Raporunda belirlenen değişikliklerin gerçekleştirilmesi amacıyla, gelişmelerin yakından izlenmesi, ülkemizdeki çalışma ve gelişmelere uygun olacaktır.

2.2.2. ETKK Proje Geliştirme Grubu Çalışma Sonuç Belgesi (İç Ticaret Örnek Uygulama Alt Grubu-1 Temmuz 2000)

Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu’nun (ETKK) 26 Nisan 2000 tarihinde yaptığı toplantısında, elektronik ticaret hukuksal alt yapısının oluşturulmasında uygulamadaki aksaklıkların tespiti amacıyla, öncelikli olarak proje grubu tarafından bir örnek uygulama gerçekleştirilmesi öngörülmüş ve “İç Ticaret Örnek Pilot Proje” uygulama çalışmalarına başlanmıştır.

Bu çerçevede, İç Ticaret Örnek Uygulama Çalışma Grubu oluşturulmuş ve yukarıda belirtilen ihtiyacın karşılanması yönünde yapılabileceklerin tesbiti için; ilk defa 26 Ekim 1999 tarihinde Dış Ticaret Müsteşarlığı’nda (DTM), ikinci olarak 15 Kasım 1999 tarihinde Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü’nde (BİLTEN) toplantılar yapmıştır. Daha sonra 15 Mayıs 2000 tarihinde DTM’de yapılan toplantıda Bankalar Birliği ve Merkez Bankası’nın katılı ile üye sayısı artmış ve çalışma grubu, 26 Mayıs 2000 tarihinde BİLTEN’de ve 15 Haziran 2000 tarihinde DTM’de biraraya gelerek çalışmalarını sürdürmüştür.

Örnek uygulama ile internet üzerinden bilginin gizliliği, bütünlüğü ve kimin tarafından gönderildiğinin doğrulanması sağlanarak, bir güven ortamı içinde

firmaların birbirleriyle e-ticaret yapmaları ve bu gerçek ortamda elektronik ticaretin finansal, yasal ve teknik boyutlarının belirlenerek sınırlanması hedeflenmiştir.

İç ticaret örnek uygulaması ile, kamu hizmetlerinin elektronik ortamda verilebilmesi de dahil olmak üzere, birbirinden bağımsız farklı projelerin türetebileceği düşünülmüştür. Bu görüş saklı kalmak üzere, şimdiye kadar yürütülen çalışmalarla ilgili bir "proje taslağı" BİLTEN tarafından hazırlanmış ve çalışma grubunun görüşlerine sunulmuştur (Bkz. Ek:6). Çalışma grubuna üye olanlardan Bankalar Birliği, İstanbul Sanayi Odası, Merkez Bankası ve BİLTEN'den alınan görüşler neticesinde grubun çalışmaları aşağıda özetlenmiştir.³⁷

- Mevcut proje taslağındaki sistem mimarisinde bir POSTANE ile Onay Kurumu (Certification Authority) ve kullanıcılar (şimdilik firmalar, bankalar) yer almaktadır. Postane kullanıcılar arasında giden-gelen belgeler için aracılık işlevi görmektedir. POSTANE ve Onay Kurumu işlevlerinin düzenli ve kesintisiz olarak işletilmesi sistemin yürümesi açısından zorunludur. POSTANE, ağ ve bilgi güvenliğinin yanısıra fiziki güvenliğin de sağlandığı bir yer olmak durumundadır. Ayrıca kesintisiz hizmet vermesi gerekmektedir. Onay Kurumu da, gerek duyulduğunda firmalara yeni e-kimlikler verebilmeli ve rehber hizmetlerini kesintisiz sürdürebilmelidir. Bu proje taslağında Onay Kurumu, POSTANE ile birlikte yer alsa da, ticari uygulamalarda bu kurumun güvenlik altyapısı, idari ve hukuki süreçleri ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu da yüksek maliyetleri beraberinde getirmektedir. Bu itibarla Onay Kurumunun kurulması için gerekli olan maliyetin çalışma grubunca tespit edilmesi ve bir fizibilite raporunun çıkartılmasına yönelik çalışmaların başlatılması gerekecektir.
- İç ticaret örnek uygulama çalışmalarında firmalardan e-ticaret alt yapı gereksinimlerini sağlamaları ve gönüllü katılımları beklenmekte ve bu konuda deneyimli firmalarla (yan sanayisi olan firmalarla) çalışmak istenmektedir. İstanbul Sanayi Odası örnek uygulamaya katılacak firmaların tespiti amacıyla bazı irtibatlar kurmuştur. Daha sonra projede yer alan firmalarla elektronik ortama aktarılacak belgeler konusunda ortak çalışmalar yapılacaktır. Belge seçimindeki kriter, mükerrer olmayan, uluslararası standartlara uygun, mümkün olduğunca az sayıda, firmalara zaman ve maliyet tasarrufu sağlayabilecek nitelikte belgeler olması şarttır.
- İç ticaret örnek uygulama çalışmasında, bankalardan ödeme alt yapısı çözümü sunmaları beklenmekte ve bu konuda deneyimi olan bankalarla çalışmak istenmektedir. Bu çalışmada yer alacak bankaların internet üzerinden Electronic Doküman Değişimi (EDI) tabanlı mesajları ve kredi kartı (purchasing card gibi) ile ödemeyi desteklemeleri gerekmektedir. Bankacılık tarafından desteklenecek EDI mesaj tipleri ve ilgili alt yapı çalışması bankalara bırakılmıştır. Bu konuda gerekli desteğin bankalarımız tarafından verilebileceği düşünülmektedir.
- Arayüzlerin, postane veritabanının, e-posta işleticisinin ve bunların ağ güvenliği ve bilgi güvenliği entegrasyonlarının yazılması gerekmektedir. Arayüzlerde oluşan bilgiler standart metin dosyaları haline getirilecek ve firmalar isterlerse bu bilgileri kendi çabaları ile veri tabanlarına aktarabileceklerdir. Tüm bu yazılımların BİLTEN tarafından gerçekleştirilmesi

planlanmaktadır. Hızla gelişen ve değişen bu tür internet tabanlı uygulamaların gelecekteki teknolojilere göre güncellenmesi ve geliştirilmesi Enstitü (BİLTEN) tarafından üstlenilmesi gereken bir sorumluluk olarak düşünülmektedir.

Yukarıda Onay Kurumu, firma, banka ve BİLTEN'den beklenen proje kapsamındaki sorumlulukları sunulmakla birlikte, örnek uygulamanın tüm boyutlarıyla başarıya ulaşması için bu kurum ve kuruluşların projeye dahil edilmesinden, iç ticaret örnek uygulaması çalışma grubu üyeleri sorumlu olacaktır. Projenin işlerlik kazanması için taraflar arasında yükümlülükleri, sorumlulukları ve işleyişi belirleyen sözleşmelerin imzalanması gerekecektir. Proje çalışmalarının izlenmesi ve değerlendirilmesi, iç ticaret örnek uygulama çalışma grubunca ortak olarak yapılacak, değerlendirmeler, düzenli olarak ETKK üyelerine sunulacaktır.

Projenin başarısı mümkün olduğunca ilgili tarafların proje kapsamına dahil edilmesiyle ve teknik çalışmaların hukuki düzenlemelerle de desteklenerek eşgüdüm içinde yürütülmesiyle mümkündür.

Proje planı daha çok teknik ağırlıklı bir çalışmadır. İş süreçlerinin belirlenmesi, bunları destekleyecek iş akışı ve ilgili mesaj tiplerinin ortaya çıkarılması, kullanılabilirlik (usability) gibi çalışmanın en önemli parçalarındandır. Bu süreçte yer alacak çalışma grubu üyelerinin aldığı kararlar, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun (BTYK) onayından geçtikten sonra uygulamaya konulacaktır.

C. DİĞER KURUMLARIN ÇALIŞMALARI

1. Adalet Bakanlığı

- Adalet Bakanlığı'nca ceza hukukundaki yeni ve demokratik gelişmelere Türk Ceza Kanununda yer vermek amacıyla, oluşturulan bir komisyon marifetiyle hazırlanan ve görüşe açılan "Türk Ceza Kanunu Tasarısı"nın İkinci Kitabının İkinci Kısımının Dokuzuncu Bölümünde Bilişim Alanında İşlenen Suçlar yer almıştır. Bu bölümde, Tasarının 345 ve devamı maddelerinde internet suçları olarak da adlandırılan bilişim sistemlerine girme, verileri tahrip ve bozma, sistemi engelleme, bozma, haksız yarar sağlama ve sahtecilik suçları ve uygulanacak yaptırımlar düzenlenmiştir.

Diğer yandan Tasarıda, iletişim ve bilişim araçları (internet) vasıtasıyla işlenebilecek suçlara (hakaret, sövme, suç işlemeye tahrik, suçu övme, müstehcen yayın gibi) ilişkin hükümlerde yer almıştır.

Ancak internet suçları ve internet (bilişim ve iletişim araçları) vasıtasıyla işlenen suçlarda, suçun işlendiği yer ve zaman bakımından ciddi sorunların varlığını devam ettirdiği değerlendirilmektedir.

- Adalet Bakanlığınca oluşturulan bir başka komisyon tarafından yürütülen "Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı" taslağı çalışmalarını kapsamında ticari sırların korunmasına yönelik düşünceler oluşmuştur.

- Diğer yandan aynı Bakanlıkça oluşturulan “Borçlar Kanunu” ve “Ticaret Kanunu” Tasarısı Komisyonlarınca yürütülen çalışmalarda da e-ticaretin ortaya çıkardığı düzenleme belirsizliği ve yetersizliği tartışılmakta ve tasarımlarda ihtiyaç duyulan kurallara yer verilmesi amaçlanmaktadır.

2. Maliye Bakanlığı

Maliye Bakanlığı, Vergi Usul Kanunu (VUK) kapsamında vergilendirmeye ilişkin defter ve belgelerin elektronik ortamda; hazırlanması, tutulması, muhafazası ve ibrazı konularında çalışmalar yapmak üzere bir komisyon oluşturmuştur. Ayrıca uluslararası çalışmaları izlemektedirler.

3. Sermaye Piyasası Kurulu

2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 22 nci maddesine, 15.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanunla eklenen (u) bendi ile Sermaye Piyasası Kuruluna; internet de dahil, her türlü elektronik bilgi iletişim araç ve ortamı ve benzeri araçlar üzerinden gerçekleştirilen ihraç ve halka arzlar ile sermaye piyasası faaliyetleri ve işlemlerini; genel hükümler çerçevesinde bu Kanun kapsamına giren işlemlerde elektronik imza kullanım esaslarını düzenlemek ve denetlemek, görev ve yetkisi verilmiştir.

D. ALTYAPI ÇALIŞMALARI

1. Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı (TUENA)

Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı, Başbakanlığın “Enformasyon teknolojilerinin geliştirilmesi ve bilgi toplumuna geçişin sağlanması amacıyla enformasyon alanında kamu güvenliği ve menfaatlerinin korunması ile sosyoekonomik, yasal, kurumsal ve düşünülebilecek diğer hususları kapsayan bir enformasyon (internet dahil) politikasının geliştirilmesine duyulan ihtiyaç nedeniyle” 5 Şubat 1996 tarihinde verdiği direktif gereğince, Ulaştırma Bakanlığı sorumluluk ve koordinatörlüğünde TÜBİTAK-BİLTEN TUENA Proje Grubu'nca hazırlanmıştır.

Ulaştırma Bakanlığı koordinatörlüğünde, Genelkurmay Başkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, YÖK Başkanlığı, DPT Müsteşarlığı, Türk Telekom Genel Müdürlüğü, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), Türkiye Elektronik Sanayicileri Derneği (TESİD) ve Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD) temsilcilerinden oluşan bir Yürütme Grubu, aynı direktif gereğince, Anaplan'ın hazırlanması sürecini yakından izlemiş; görüş ve önerileriyle katkıda bulunarak çalışmaları yönlendirmiştir.

Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı'nın Hazırlanması, 1997 yılında BTYK gündemi ve kararları arasında yer almış, bu plan çalışmaları 1999 yılı başlarında tamamlanmıştır. Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı'nın hayata geçirilmesi yönünde BTYK'nın herhangi bir kararı mevcut olmadığı gibi, planın uygulamaya konulmasına ilişkin eylem planı çalışmalarına da başlanmamıştır.

Başbakanlık direktifi üzerine başlatılan, Ulaştırma Bakanlığı koordinatörlüğü ve TÜBİTAK Başkanlığı'nın sekreteryaya hizmetlerini yürüttüğü çalışmada hazırlanan TUENA Sonuç Raporunda şu temel sorulara yanıt arandığı açıklanmıştır:³⁸

- Enformasyon teknolojisi alanındaki konumumuz, birikimimiz nedir? (**Durum Saptaması**)
- Dünyadaki teknolojik/kurumsal eğilimler ve gelişimin yönü nedir? (**Dünyadaki Eğilimler**)
- Dünyadaki gelişimler ışığında gelecekte ülkemizde gereksinim ve talep ne olacaktır, nasıl karşılanabilir?(**Altyapı Planlaması**)
- Enformasyon teknolojisi altyapısının kurulmasında ulusal katkıda bulunabileceğimiz alan, ürün ve hizmetler nelerdir? Bu alanlardaki ulusal katkının payında hangi büyüklüklere ulaşılabilir? (**Ulusal Katkı Payı Belirleme/Hedef Belirleme**)
- Enformasyon teknolojisi alanında nasıl bir kurumsal yapılanma ile öngörülen hedeflere ulaşılabilir? (**Kurumsal Yapılanma**)

TUENA Sonuç Raporunda bu konularla (sorularla) ilgili inceleme neticesinde aşağıdaki değerlendirme ve açıklamalar yapılmıştır.³⁹

1.1.Dünyadaki Eğilimler

Dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerindeki kurumsal yapılanma örnekleri ve teknolojik eğilimler araştırılmıştır.

Yazılım platformları, mobil iletişim sistemleri, iletişim ağlarında güvenlik, yerel ağlar, erişim şebekeleri konularında teknolojik gelişmeler incelenmiştir. Ayrıca, sağlık bilgi sistemleri, çoklu ortamlı yayıncılık, akademi ve araştırma ağları, özürü ve engelli vatandaşlar için hizmet, internet, akıllı ulaşım sistemleri, elektronik kamu hizmeti ağları ve uzaktan eğitim gibi uygulamaların dünyadaki örnekleri araştırılmış ve teknolojinin toplumsal hayat üzerine olan etkileri; aralarında, ABD, Almanya, Çin, Fransa, İngiltere, İsrail, Japonya ve Kanada'nın da bulunduğu 22 ülkenin ve ülkemiz için sahip olduğu önem nedeniyle Avrupa Birliği'nin Ulusal Enformasyon Altyapıları konusundaki kurumsal yapıları ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

Bu çalışmada, ülkelerin kendilerine hedef seçtikleri enformasyon ve iletişim teknolojileri üretim alanları, enformasyon altyapısı kurumsal yapılanmaları, kamu yönetiminde bilgi (enformatik) teknolojiler kullanımı ve telekomünikasyon sektöründe düzenleme alanları da incelenmiştir.

Sonuç olarak, gelişmiş ülkelerin en çok önem verdikleri alanın enformasyon teknolojileri donanım üretimi olduğu görülmüştür. Donanım üretimini, çoklu ortam hizmetleri ve içerik üretim sektörü izlemektedir.

Enformasyon altyapısı konusunda oluşturulan yapılanmalar incelendiğinde de, öncelikli olarak bu altyapıların gerekliliği ve bu altyapı için kullanılacak parasal kaynakların ayrılması konusunda toplumda ve siyasal partiler arasında ortak bir

görüş oluşturma, bu alandaki kurumlar arasında eşgüdümün sağlanması, enformasyon toplumu olma yolunda amaçların belirlenmesi ve bu amaçlara yönelik politikalar üretilmesinin bu kurumların genel işlevleri arasında olduğu belirlenmiştir.

Bu alandaki gelişmeler ile birlikte, daha önceden ulusal enformatik sanayilerini kamu satınalmaları yoluyla geliştirme ve bu alanda verimliliği artırma işlevleri olan kurumlar da, elektronik kamu hizmeti şebekeleri oluşturma ile kamuya açık bilgilerin toplanması ve sunumunda görev almaya başlamaktadırlar.

Telekomünikasyon alanında düzenleyici kuruluşların yapısının ülkeden ülkeye farklılıklar gösterdiği de gözlenmiştir. Japonya, Güney Kore gibi Asya-Pasifik ülkelerinde, bu kurumlar hükümet etkisinde yapılanmışlardır. Öte yandan, diğer ülkelerde hükümetten bağımsız veya kısmen bağımlı yapılanmalar görülebilmektedir.

Ülkelerin enformatik sanayi politikaları konusunda da farklılıklar göze çarpmıştır. Ulusal telekomünikasyon imalat sanayilerini yönlendirerek küresel pazardan pay kapmak isteyen ülkelerin, bağımsız düzenleyici kuruluşlar eliyle değil, bakanlıklar ve özel sektörün katılımıyla politika oluşturdukları gözlenmiştir.

Dünyadaki teknolojik ve kurumsal yapılanma konularında yürütülen bu çalışmalarla eşzamanlı olarak, Türkiye'nin enformasyon ve iletişim teknolojileri alanında bulunduğu yeri belirleyebilmek amacıyla "Durum Saptaması" iş paketi çalışması yapılmıştır.

1.2. Durum Saptaması

Bu iş paketi kapsamında yapılan "erişim ve kullanım yeteneği açısından durum saptaması" çalışması için, Türkiye'nin 20.000'den fazla nüfusa sahip yerleşim birimlerinde yaşayan kent nüfusunu, hane halkı bazında temsil eden, yaklaşık 4.000 kişilik bir örneklem üzerinde anket yapılmıştır. Bu anket sonucunda, toplumda enformasyon ve iletişim teknolojisi araçlarına sahip olma oranları ve ulusal enformasyon altyapısı üzerinden verilecek hizmetlere yönelik istekler konusunda önemli veriler elde edilmiştir.

EVLERDE İLETİŞİM ARAÇLARI	SAHİPLİLİK (%)
Telesekreter	5.8
Faks	1.5
Telefon	81.8
Bilgisayar	6.5
Modem	1.3
İnternet bağlantısı	1.2

ÖNERİLEN HİZMETLER	İSTEKLİLİK (%)
Telefon, vergi, su vb.borcunu öğrenmek ve ödemek	82.6
Dilekçe vermek, cevap almak	75.5
Rezervasyon yaptırmak ve bilet almak	73.5
Bilgi alışverişinde bulunmak	73.2
Film, müzik ve diğer sanatsal etkinlikleri takip etmek	73.2
Tartışmalara, oylamalara katılmak	69.6
Lise, üniversite diploması/kurs belgesi almak	66.8
Kütüphane, müze ve sanat galerine ulaşmak	64.9
Eşya görüp satın almak	62.0
Banka, borsa işlemleri yapmak	58.5
İş başvurusunda bulunmak	57.2

Bu rakamlar ışığında, gelecekte kurulacak ulusal enformasyon altyapısı üzerindeki iletişim hizmetlerine yoğun ilgi duyulduğu ve beklentilerin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Ancak, bu istekliliğin doğru biçimde yönlendirilmesi, halkın beklentilerinin karşılanması ve toplumun her kesiminin ulusal enformasyon altyapısına erişiminin sağlanması için aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir.

- Geleceğin haberleşme altyapısına erişim için önemli bir ölçü olan bilgisayar sahipliğinin toplum içinde dağılımı dengesizdir. Çağın ve geleceğin “bilgi toplumunun” geniş kesimleri dışlamaması için, alım gücünü yükseltecek uygun ekonomi ve toplum politikaları seçilmelidir.
- Toplumumuzda üst gelir grupları dışındaki geniş kesimler, kırsal alanlarda yaşayanlar ile kente yeni göçenler için yaygın ve adil erişim hakkına yönelik gerekli düzenleyici mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bu geniş kesimleri, “özel ihtiyaç grupları” olarak tanımlamak yetersizdir.
- Kamuya açık haberleşme merkezi toplumsal dışlanışlığı engelleyecek bir başka mekanizmadır. Kamuya açık haberleşme merkezi çalışmaları, zaman ve hedef olarak bir plana uygun şekilde yürütülmelidir.
- Halkın varolan teknolojileri kullanım kapasitesi ve yeteneği yüksek değildir. Bu alanda var olan teknolojilerin kullanımının etkinliğinin sağlanması için bilgilendirme ve eğitim çalışmaları hem kamu, hem de özel kesimin gündeminde olmalıdır.

Durum saptaması sırasında yürütülen diğer bir çalışmada da, ülkemizde kamu sektörünün, imalat sanayinin, eğitim ve sağlık sektörlerinin bu teknolojileri kullanma yeteneği ve isteği uzmanlar tarafından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda yüksek bant genişliğine sahip ulusal boyutta bir ağın kısa sürede kamu kesimi kullanıcıları tarafından benimseneceği ortaya çıkmıştır.

Bunlara ek olarak, ülkemizde bulunan yazılım ve donanım envanteri bu konuda uzman bir firma tarafından araştırılmıştır. Bu araştırmada Türkiye’de bu

teknolojilerin yaygınlığı ölçülmüştür. Diğer bir çalışmada da, ulusal enformasyon ve iletişim teknolojileri sanayimizin üretim yeteneği incelenmiştir. Sanayimizin yıllık 1.6 Milyar ABD Doları tutarındaki üretiminin dünya çapında bir üretici olmak için yeterli olmadığı, ancak Türkiye'nin bu alanda ilerleme kaydetmek için hamleler yapabileceği sonucu ortaya çıkmıştır. Ulusal enformatik politikaları sayesinde, bu pazarda küresel bir üretici olabileceği görülmüştür.

Bu politikaları oluşturmaya yönelik olarak Türkiye'nin uymak zorunda bulunduğu uluslararası kurallar incelenmiş ve Türkiye'nin Avrupa Birliği ile yapmış olduğu Gümrük Birliği Anlaşması dolayısıyla bu alanda Avrupa Birliği'nin kendi enformatik sanayisini desteklemek amacıyla koyduğu kurallardan yararlanabileceği ve bu nedenle klasik sektörlerden daha fazla esnekliğe sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

TUENA vizyonu

Avrupa'nın en önde gelen bilim politikası araştırma kurumlarından olan SPRU (Science Policy Research Unit) uzmanlarından Richard Hawkins, Türkiye'yi 21.yüzyılın küresel iletişim altyapısı kurulmasında adı geçecek bir ülke olarak göstermiştir.

Hawkins'in bu ülkeler açısından gerekli saydığı koşullar şunlardır:

- Gelişmekte olan bazı pazar ülkelerle, tarihsel ticari ve kültürel bağları olmalıdır.
- Ticari, siyasal ve teknik bağlantılarda tarihsel çeşitlilik bulunmalıdır. Aracı ülkeler bir bölgesel merkez ülkesinden daha fazlasıyla bağlara sahip olmalıdır.
- Yerel piyasaların gelişkinliğine ve boyutuna oranla özgün teknolojik yetenek gelişmesi için yüksek bir potansiyel bulunmalıdır.
- Araştırma ve geliştirme çabalarında ve üretim yeteneklerinde yurtiçinden kaynak yatırımı ve yoğun deneyim birikimi bulunmalıdır.

Türkiye'nin bu yeteneğe sahip olmasının nedenlerini Hawkins şöyle açıklamaktadır:

- Türkiye, dikkate değer özgün bir telekomünikasyon (üretim ve uygulama) deneyimi oluşturmuştur.
- Yüzde 85'ini iç kaynaklardan sağladığı telekomünikasyon altyapısı yatırımlarını gayrisafi yurtiçi hasılasının yüzde 1'i düzeyinde tutabilmiştir.
- Sayısallaşma düzeyinde pek çok OECD ülkesinin önüne geçmiştir.
- Türkiye, kendi ürettiği sayısal santralleri Orta Asya ülkelerine satmaya başlamıştır.

TUENA projesi de ilk iki iş paketinin ardından, Türkiye ulusal enformasyon altyapısı vizyonunu,

- sürdürülebilir gelişme için genel sosyo-ekonomik yararın en çoğa çıkartılması,
- bilgi ve iletişim sektöründe donanım, iletişim hizmetleri, yazılım ve içerik sanayi alt dallarında ulusal katkı payının arttırılması,
- küresel pazardan pay alabilmek için yakın coğrafyada öncü rol alınması,
- ve bunları gerçekleştirecek politikalar ve yapılanmalar üretilmesi,

hedefleriyle tanımlanmıştır.

1.3. Altyapı Planlaması

TUENA vizyonunun tanımlanmasının ardından, kurulacak olan ulusal enformasyon altyapısının fiziksel büyüklüklerinin belirlenmesi aşamasına geçilmiştir.

Bu amaçla, öncelikle Türkiye için “bilgi toplumu öngörüsü” oluşturulmuştur. “Hane Halkı İletişim Araçları Sahipliği” çalışmasından yola çıkan bu öngörü, 2010 yılına kadar enformasyon ve iletişim teknolojileri araçları sahipliği ve yaygınlığında ulaşılması gereken büyüklükleri içermektedir. Buna göre hane halkı bazında, nüfusu 20.000’den fazla olan yerleşim birimlerinde hanelerin % 75’i, geri kalan yerleşim birimlerinde de hanelerin % 25’i, bu ağa bağlı hale gelecektir. Bu oranlar, devletin bilinçli bir politika izlememesi halinde varılacak noktadan bilgisayar sahipliği için 2 kat, ağ erişimi için ise 10 kat daha büyüktür.

Ayrıca, ulusal enformasyon altyapısına önemli bir talep yaratması beklenen kamu yönetimi, eğitim, sağlık, elektronik ticaret gibi uygulama alanlarının kamu ve özel sektörden olası kullanıcıları ve sanayinin çeşitli sektörlerindeki temsilcileri ve şemsiye kuruluşları ile görüşmeler yapılarak bu altyapıdan beklentileri öğrenilmiştir. Bütün görüşmelerden çıkan ortak sonuç, genişbant bir iletişim ağının Türkiye için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu ve kurumsal kullanıcıların böylesi bir ağa gittikçe artan bir ihtiyaç duydukları olmuştur.

Daha sonra, bu yaygınlıkta bir ağı kurabilmek için gereken teknolojiler ve bu teknolojilerin fiyatlarında beklenen değişimler Türk Elektronik Sanayicileri Derneği (TESİD) uzmanlarıyla ortak bir çalışma sonucunda belirlenmiş ve Türkiye’nin kendisine hedef olarak seçtiği 2010 yılına kadar, her yıl yapması gereken yatırım miktarları bulunmuştur.

Türkiye’nin bilgi toplumu olma hedefine ulaşabilmesi için yapması gereken toplam yatırım tutarı, teknoloji fiyatlarının 10 yılda 2/3 oranında ucuzlayacağı varsayımıyla yaklaşık 38 milyar ABD Doları olarak hesaplanmıştır. Teknoloji fiyatlarında ucuzlama olmaması durumunda ise, bu rakamın 70 milyar ABD Doları civarında olacağı görülmüştür.

Bilgi Toplumu öngörüsü kapsamında 4-5 Temmuz 1998 tarihinde düzenlenen bir toplantıda altyapı planlaması hedefleri tartışmaya açılmış ve bu teknolojik değişimden yararlanmayı hedefleyen sektörel vizyonlar tespit edilmiştir.

1.4. Ulusal Katkı Payı Belirleme

Projenin dördüncü aşamasında, altyapı kurma sürecinde yerel katkı payının artırılmasına ve bunun için kullanılacak teşvik araçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Öncelikle, ülkemizin ve diğer ülkelerin bilgi toplumu olma yolunda buldukları noktalar karşılaştırılmıştır.

Bunun için kullanılan kıstaslar, mevcut altyapının durumu (telefon, bilgisayar ve internete bağlı makine sayısı olarak), ülkenin mevcut yeteneği (elektronik üretim ve tüketim değerleri), mevcut bilgi birikimi (okuma yazma oranı) olarak tespit edilmiş ve ülkelerin ayakizleri çıkartılmıştır. Bu ayakizleri karşılaştırılarak zayıf ve güçlü olduğumuz alanlar ile diğer ülkelere göre durumumuz belirlenmiştir.

Örneğin, Türkiye İsrail ile karşılaştırıldığında, bu ülkenin hem altyapısı hem de bu teknolojileri kullanma ve uygulama yetenekleri açısından iyi durumda olduğu söylenebilir. Teknik eleman sayısı ve elektronik üretim göstergeleri de daha iyidir.

Diğer bir karşılaştırmayı komşumuz Yunanistan'la yaptığımızda, ayakizlerinin birbirine çok benzediğini görüyoruz. Yunanistan, altyapı göstergelerinde bizden az da olsa daha iyi durumdadır. Gelecekteki şans değerlendirmesinde kullanılan teknik eleman ve elektronik tüketim göstergelerinde neredeyse aynı durumda olduğumuz ortaya çıkmaktadır. Elektronik üretim göstergesinde ise Türkiye'nin yeteneği Yunanistan'a göre daha iyi durumdadır. Yunanistan, Avrupa Birliği tam üyelerinin yararlanabildiği "Enformasyon Toplumu" sübvansiyon ve teşviklerine sahip olmanın avantajını da kullanarak, yeni oluşacak ulusal enformasyon altyapısını Balkanlar ve Ortadoğu yanında Kıbrıs, Karadeniz, Doğu Akdeniz, Güney Akdeniz ve diğer uluslararası pazarlarda bir "çekim kutbu" olarak kullanmak istemektedir.

Türkiye'nin Balkanlar, Karadeniz havzası, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu coğrafyasının kesişim noktasında oynamak istediği öncü rol, iletişim altyapılarında düğüm noktası olmasıyla yakından ilişkilidir. Boru hatları ve ulaşım yollarının yanında, geleceğin en stratejik altyapısını oluşturacak Avrasya Enformasyon Altyapısı girişiminin başlatılması stratejik açıdan önem taşımaktadır. Dağıtım noktası olmak, Türkiye'nin bu bölgelerdeki ekonomik faaliyetlerinin yaygınlaşmasını sağlayacak ve bu coğrafyada imalat sanayii, ağ hizmet sunuculuğu, içerik ve kültür hizmetleri pazarındaki rekabet gücünü artıracaktır.

1.5. Araçlar

Pekçok ülke yerel sanayilerinin rekabet güçlerini artırmak ve ulusal enformasyon altyapılarının kurulmasında katkı paylarını artırmak için çeşitli teşvik araçları uygulamaktadır. Bu araçlar genel başlıklarla kamu satın alma araçları, Ar-Ge politika araçları, mali ve dışsatım araçları olarak sıralanabilir.

Bu konuda diğer ülkelerde uygulanan ve Türkiye'nin bağlı olduğu uluslararası anlaşmalar çerçevesinde uygulanabilecek araçlar kapsamlı bir çalışmayla tespit edilmiştir. Avrupa Birliği ile ABD'de uygulanan ve etkinliği yüksek olan teşvik araçlarının ülkemizde kullanılmadığı görülmüştür.

Örneğin, kamu satın alımlarında çeşitli ülkelerde uygulanan, ülkenin sanayi tabanını geliştirme istisnaları, sanayi geliştirme planlarının uygulanması ve ihalelerde fiyat dışı etkenleri göz önüne alma bu teşvik araçlarından yalnızca birkaçıdır.

Bu çalışmanın sonuçları, yazılım, donanım ve içerik sanayicileri ile kamudan üst düzey yetkililerin katıldığı bir toplantıda tartışılmış ve Türkiye şartlarına uygun olan teşvik araçları belirlenmiştir.

Belirlenen diğer bir araç da, 2010 yılına kadar anaplan çerçevesinde yapılacak yatırımlar toplam tutarının belirli bir yüzdesinin enformasyon teknolojilerine yönelik AR-GE faaliyetlerinde kullanılmak üzere bir fonda toplanması olmuştur.

Bu toplantıda ayrıca, Türkiye'nin öncelik vermesi gereken teknoloji alanları da belirlenmiştir. Güvenlik teknolojileri, ağ ve ağ üzerindeki uygulamalara ilişkin izleme ve yönetim teknolojileri stratejik açıdan öncelikli teknoloji alanları olarak tespit edilmiştir. Bu teknolojilerde kendine yeterlilik düzeyine ulaşabilmek, ulusal güvenliğin sağlanmasının önemli bir parçası olacağından, ekonomik değerlendirmeler yapılmaksızın teknoloji yeteneği elde edilmesi gereklidir.

Geleceğin altyapılarında kültürel varlığın korunmasının ön şartı, altyapı üzerinden akacak içeriğin üretimi olacaktır. Bu üretim aynı zamanda önemli büyüklükte bir ekonomik faaliyet de olacaktır. Çalışmada, içerik üretim ve çevrim teknolojileri de öncelikli geliştirme teknolojileri olarak belirlenmiştir. Türkçe'nin konuşulduğu coğrafyada ekonomik ve politik etkinliğin sağlanması da bu teknolojilerin kullanımına bağlıdır. İçerik sanayimizin, Türkçe konuşulan coğrafyada önemli bir pazar üstünlüğünün olduğu belirtilmiştir.

1.6. Kurumsal Yapılanma

Projenin son aşamasında Türkiye'nin bilgi toplumu olma yolunda ihtiyaç duyduğu kurumsal yapılanma konusunda öneriler geliştirmek üzere dünyadaki yapılanmalar incelenmiş ve Türkiye'deki mevcut yapılar değerlendirilmiştir.

Dünyadaki örneklere bakıldığında bilgi toplumu yapılanmalarının hükümetin bu alandaki politikaları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Böylesi bir kurum aynı zamanda günlük siyasetin dışında olabilmelidir. Dünya'da ve Türkiye'deki gelişmelere ilişkin bilgi kaynaklarına erişebilmeli, parasal kaynaklar ayırabilmelidir. Sürekliliği ve kendi sekreteryası olmalıdır.

Bilgi Teknolojileri Konseyi oluşturma çabaları, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun 2 Haziran 1998 tarihli toplantısında alınan karar doğrultusunda yürütülmektedir. Bu Konsey önerisi, enformasyon teknolojisi sanayicilerini, eğitim, güvenlik, ekonomi ve dış ticaret konularında ilgili kamu kurumlarını ve sivil toplum örgütlerini biraraya getirerek, Türkiye için öncelikleri belirleyebilecek, toplumsal kabulü artıracak bir yapılanma oluşturmaktadır.

Bilgi toplumu olma yolunda en önemli görevlerden biri de düzenleyici yapılara düşmektedir. Düzenleyici yapılar arasında yetki ve görevlere ilişkin karışıklık

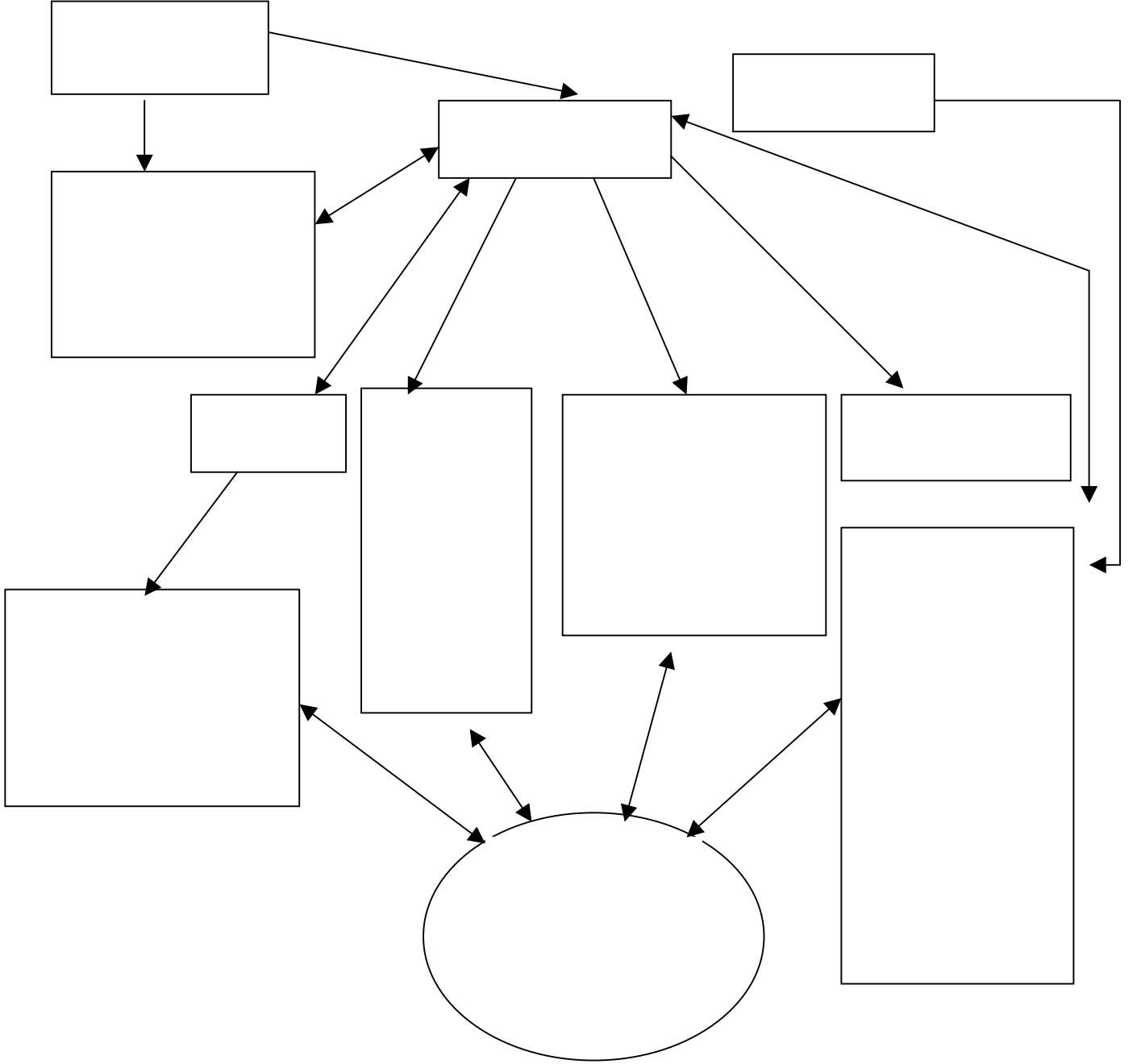
olmamalıdır. Geleneksel kitle iletişimiyle enformatik teknolojilerin tümleşmesi (yakınsaması) nedeniyle tüm işlevler tek bir yapı tarafından etkin olarak sağlanabilir.

İçerik düzenlemeleri konusundaki yapılanmalar bir yandan geleneksel radyo ve televizyon yayıncılığında uluslararası standartlardaki kalitede yapılmalı bir yandan da internet gibi enformatik ağlara ilişkin içerik denetimi farklı bir düzlemde ele alınmalıdır.

Düzenleyici kurumun hedefleri arasında “kamu çıkarı, milli güvenlik, yakın coğrafyalarda etkinlik, ulusal teknolojiyi geliştirme, bilgi toplumuna geçiş, kamu hizmeti, yerli enformatik sanayiinin geliştirilmesi, toplumun her kesiminin erişiminin sağlanması, sürdürülebilir sosyoekonomik gelişme,” konularının mutlaka bulunması gerekmektedir.

TUENA Projesi ile önerilen “Bilgi Toplumu Yapılanması” şematik olarak aşağıda yer almaktadır.

BİLGİ TOPLUMU YAPILANMASI

Altyapının kurulmasında öncülük, düzenleyici ortamın ve Türk Telekom'un etkinliğine bağlı olacaktır. Ülkemizin uluslararası taahhütlerine uygun şekilde olmak kaydıyla TT'nin kontrolünün kaybedilmemesi milli güvenliğin, jeoekonomik ve jeopolitik çıkarların ve bilgi toplumunun gereğidir.

Oluşturulması önerilen yeni yapılar, enformasyon altyapısı ve bilgi toplumu yapılanmaları, telekomünikasyon alanı düzenleme yapılanmaları, kamu yönetiminde enformatikleşme yapılanmaları ve sanayi politikası yapılanmaları olarak dört başlık

halinde düşünölmüştür. Bunlar, Bilgi Toplumu Konseyi, Bilgi Toplumu Kurumu ve “düzenleyici kuruluş” olarak yeni kurulması gereken yapılar olarak belirlenmiştir. Ayrıca enformatik sanayii politikasını uygulayacak ve kamunun enformatizasyonunu sağlayacak ayrı bir yapılanma ihtiyacı da belirtilmiştir. Bu kuruluşların ilgili olacağı bakanlık bugün hangisi olursa olsun, ileride “Bilgi Toplumu Bakanlığı”na dönüşecektir. Bu bakanlık, düzenleme ve kamunun enformatizasyonu işlevlerine ek olarak; sanayinin yönlendirilmesi ve geleceğın ekonomik ve toplumsal yaşamına hazırlık konusundaki temel işlevleri de üstlenmelidir.

Kamunun enformatizasyonu, sanayinin yönlendirilmesi ve bilgi toplumuna geçişin yönlendirilmesinin “bütçe” kaynakları ve yıllık bütçe yaklaşımı ve bu kapsamda sık sık gündeme gelen tasarruf tedbirleri ile kesintiye uğrayarak yürütölmesi zor görünmektedir. Bu amaçla, Bakanlık’ın denetleyeceği ve yönlendireceğı, Bilgi Toplumu Kurumunun hizmetleri için kullanacağı sağlıklı bir kaynağın oluşturulması gerekmektedir.

Bu kaynak, lisans gelirlerinin, reklam gelirlerinin ve sektörde yapılan harcamalar ya da gelirlerin bir bölümü ile bütçeden ayrılarak oluşturulacak “Bilgi Toplumu Fonu” aracılığıyla sağlanabilir.

1.7. Sonuç

TUENA projesi, kalkınma yarışında sanayileşme sürecine geç girmiş ölkemizin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğı olanaklarla “bilgi toplumu” trenini zaman yitirmeden yakalaması ve fırsatların yararlıara dönüştürölmesi yolunda atılmış ilk adım olarak değerlendirilmelidir.

Anaplan, gelişen eğilimler ışığında Türkiye’ye özgü koşulları da gözeten bir çalışmadır. Türkiye’de ilk defa tamamen kendi kaynaklarımız kullanılarak, özel ve kamunun tüm kesimlerinin katıldığı, her aşamasının kamuya açık bir şekilde tartışıldığı bir plan oluşturulmuştur.

Stratejik açıdan, teknoloji üretme yeteneğinin kazanılması kadar teknolojileri kullanma yeteneğı geliştirilmesinin de önemli olduğı unutulmamalıdır. Bu yeteneklerin yeterince kazanılamaması, pasif kullanıcı olarak gelişmiş ölkelerin bir pazarı olarak kalma anlamına gelecektir.

TUENA ile başlayan çabaların, anaplanın güncellenmesi ve hedeflerin hayata geçirilmesiyle devam ettirilmesi son derece önemlidir. Yüksek kapasiteli ulusal enformasyon altyapısı ve bu altyapı üzerinde gelişen ekonomisiyle, Türkiye uygar dünya toplumları arasında hakettiğı yeri alacaktır

2. Ankara Ticaret Noktası (ATN) Çalışmaları

24.03.1997 tarihli Devlet Bakanlığı Onayı ile Türkiye çapında diğer illerde kurulacak Ticaret noktalarına ilişkin çalışmaların koordine edilmesi, Ankara’da bir Ticaret Noktası oluşturulması, ileri aşamalarda Ticaret Noktalarına dış ticaret faaliyetlerinde rol alan kamu ve özel sektör kurumlarının katılımlarının sağlanmasına ilişkin çalışmaların yürütölmesi görevlerini üstlenen İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi

(İGEME), ATN çalışmalarını kurumlar arası düzeyde sağlanan tam destek ile sürdürmek için Ticaret Noktası Koordinasyon Kurulu'nun toplanmasını bir gereklilik olarak görmüş ve 23.10.1997'de söz konusu Kurul toplanmıştır.

Dış ticaret işlemlerinde uygulayıcı ve/veya hizmet sunucu olarak yer alan kuruluşların Ticaret Noktası bünyesindeki yerlerinin, görev ve yetki paylaşımında kurumlar arası işbirliği modelinin mümkün olan en kısa sürede belirlenmesi amacıyla, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İGEME, Gümrük Müsteşarlığı, Orta Anadolu İhracatçılar Birliği (OAİB), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Türkiye Bankalar Birliği'nin üst düzeyde katılımı ile toplanan Kurul'da bu yönde bir "Mutabakat Zaptı" imzalanmıştır.

Söz konusu mutabakat zaptı ile üzerinde mutabık kalınan hususlar şunlardır:⁴⁰
(1) ATN'nin kuruluşunda kurumsal düzeyde işbirliği ve ortak çalışma yapılması; (2) ATN'nin ve devamında öncelikle İstanbul'da olmak üzere diğer illerde kurulacak Ticaret Noktalarını da dikkate alarak idari yapısı, yasal statüsü, katılımcıları ve yükümlülükleri gibi konuları inceleyerek yapılanma modelini oluşturacak bir "Kurumsal Yapı Çalışma Grubu" kurulması; (3) ATN'nin işlevleri, vereceği hizmetler ve bu hizmetlerin hangilerinin ATN'nin kendi bünyesinden, hangilerinin katılımcı veya destekleyici kuruluşlardan sağlanacağını inceleyecek bir "Teknik Çalışma Grubu" kurulması; (4) Elektronik ticaret uygulamalarına ve buna yönelik ulusal bir strateji oluşturulmasına gereken önemin verilerek, ilgili kurumların mevcut sistemlerinin uyumlu hale getirilmesi ve karşılıklı elektronik veri değişiminin sağlanması; (5) İGEME'nin koordinatörlük işlevini sürdürmesi, elektronik ticaret ile ilgili konularda kamuoyu oluşturulması, gerekli olacak girişimlerde güç birliği yapılması.

Kurulan komisyonlar 12.12.1997 tarihinde İGEME'de yapılan ilk toplantı ile çalışmaya başlamışlardır. Kurulda DTM, İGEME, Gümrük Müsteşarlığı, TİM, OAİB, Eximbank, TOBB, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve TÜBİTAK-BİLTEN'den yetkililer yer almıştır. Gruplar üç aylık bir sürede (Aralık 1997-Şubat 1998) çalışmalarını tamamlamışlardır.

İGEME, BİLTEN ve dış ticarete belge akışı içinde onaylayıcı kuruluşlar olan Gümrük Müsteşarlığı, TOBB, OAİB'den bir alt grup oluşturularak, dış ticaret işlemlerinde yer alan kuruluşların ilişkileri, belgelerin izlediği sıra ve onay aşamaları, hangi belgelerin elektronik ortama aktarılabilceği, elektronik imzanın hangi aşamalarda kabul edilebileceği ve uygulama yönünden hangi sorunların yaşanabileceği gibi konuları incelemek üzere çalışmalar yapılmıştır.

Ankara Ticaret Noktası'nın yasal, idari ve teknik özellikleri, sunacağı hizmetler ve bu hizmetlerin sağlanma koşullarını içeren Fizibilite Raporu, İGEME Ticari Bilgi Sistemleri Dairesi tarafından hazırlanarak, Ağustos 1998 yılında İGEME üst yönetimine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın görüşüne sunulmuştur.

Yine Ağustos ayı içinde, Ankara Ticaret Noktası web sitesinin tasarımı; UNTPDC-GTPNet web sitesinin kısmi aynalanması, ETO sisteminde yayınlanan alım taleplerinin, ihracatçı firmaların kullanımı amacıyla günlük olarak yayınlanması ve Türk firmaların da ETO sistemine talep gönderebilmeleri, UNTPDC'nin bu

olanağından yararlanmaları için EDIFACT formatında talep girişi yapabileceği formu da kapsayacak şekilde hazırlanarak genel kullanıma açılmıştır.

Bu çalışmaları müteakiben, 1 Haziran 1999 tarihinde UNCTAD'dan, Küresel Ticaret Noktaları Bilgi Ağı'nda (GTPNet) işlevsel olarak yer alma onayı alan ATN, ülkemizin ilk Ticaret Noktası olarak kurulmuş ve bu tarihten itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı geniş imkanları firmaların hizmetine sunmaya başlamıştır.

ATN, internet üzerindeki çalışmaları ve verdiği hizmetlerle küresel ve bölgesel ağlarda ülkemiz dış ticaret çevrelerinin önemli bir temsilcisi haline gelmiştir. ATN web sitesi elektronik ticaretin sunduğu tüm yenilikleri tanıtan ve firmaların hizmetine sunulan etkin bir site olmayı kendine hedef olarak seçmiştir.

Ticaret Noktası;⁴¹

1. Ticarete yardımcı olma ve ticareti kolaylaştırma merkezi,
2. Ticari bilgi merkezi,
3. GTPNet'e erişim noktası ve
4. Elektronik ticaret araştırma ve uygulama merkezidir.

Dünyada halen 121 ülkede 56'sı işlevsel olmak üzere değişik kuruluş aşamalarında olan toplam 198 Ticaret Noktası vardır. Değişik ülkelerden ağa katılan Ticaret Noktaları arasındaki bilgi değişimi ve işbirliği temelinde firmalara yeni imkanlar sunulmaktadır.

GTPNet, internetteki ticari bilgi sitelerinin en çok ziyaret edilenlerinden biridir. Elektronik Ticari Fırsatlar (ETO) sistemi ile her gün dünyanın değişik bölgelerinden toplanan alım/satım/yatırım/işbirliği teklifleri ilgilenen kuruluşlara ve firmalara iletilmektedir.

2 milyondan fazla iş ve yatırım talebi GTPNet üzerinde bulunmakta ve 148 ülkeye dağıtılmaktadır. Bu hizmetten yararlanarak posta ve faks ücretlerinden kurtularak, modern ve hızlı bir biçimde alıcı/satıcı/yatırımcılara ulaşmak mümkündür.

Elektronik Ticaret Olanakları (ETO) sistemini firmalar ATN web sitesi aracılığıyla izleyebilmektedirler. GTPNet'ten günlük olarak alınan ETO'lar sistemde alım ve satım talepleri başlıkları ile yayınlanmakta, ayrıca isteyen firmalara ETO girişi yapmalarına yardımcı formlar yer almaktadır. GTPNet'teki ülkemize yönelik alım talepleri günlük olarak Türkçe'ye çevrilmekte ve İGEME Dış Ticaret Bülteni'nde yayımlanmaktadır.

ATN bu ücretsiz imkandan internet erişimi olmayan firmaların da yararlanmasına yardımcı olmak amacıyla satım talepleri için ETO Girişi Talep Formu'nu hizmete sunmuştur. Bu formu her bir talep için işletmeler ayrı olmak üzere İngilizce doldurarak ATN'ye iletebilmektedir.

ATN, Sanal Fuar hizmeti ile ürün bilgilerini, gerçeğe yakın görüntülerle, küresel düzeyde en etkili iletişim araçlarından biri olan internet yardımıyla firmaların

potansiyel ortaklarına ulaştırma imkanı sağlamaktadır. Sanal Fuar, şletmelerin uluslararası düzeyde tanıtılmasını ve yeni ř imkanları ile buluşmasını kolaylaştıran geręek bir fuara katılmaktan daha ucuz bir elektronik tanıtım ve pazarlama yöntemidir.

ATN, KOBİ'lerin uluslararası piyasalara erişimlerini kolaylaştıracak etkin ve ekonomik elektronik ticaret altyapısının oluşturulması için ęalıřan bir merkezdir. ATN bütün ęalıřmalarında KOBİ'leri geleğeğin en önemli ř yapma yöntemlerinden birine hazırlamayı hedeflemektedir. ATN web sitesi, hem kendi içeriği hem de üzerindeki linkler aracılığıyla elektronik ticaret araştırmalarına kaynak oluşturan ve ilgililerinin bilgilendirilmesi amacıyla, ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan ęalıřmaların ve güncel gelişmelerin yansıtıldığı etkin bir platformdur.

ATN ve İGEME web siteleri, kullanıcılara daha nitelikli hizmet vermek amacıyla Ağustos 1999'da birleştirilmiştir.

İGEME web sitesi, ülkemizin dış ticaretle ilgili ayrıntılı bilgi sağlayan ilk ve en önemli sitelerinden birisidir. Türkęe ve İngilizce olarak iki dilde hazırlanan site, yurt içi ve yurt dışından geniş bir izleyici kitlesine hitap etmektedir. Kapsam ve görünüş açısından mükemmel bir düzeye ulaşmak amacıyla sürekli güncelleme işlemi yapılmaktadır.

ATN aracılığıyla firmalara aşağıdaki hizmetler verilmektedir.⁴²

- Ülke ve Ürün Profilleri (tarım, sanayi),
- Ülke ve Ürün Gruplarına göre Türkiye'nin Dış Ticareti ve Genel Ekonomik Veriler
- Türkiye İhracat Rehberi 98,
- İhracata Yönelik Devlet Yardımları,
- Dış Ticaret Mevzuatı,
- İGEME İhracatta Pratik Bilgiler Serisi (İhracatta Fiyatlandırma-Yazışma Örnekleri-Akreditif-Kalite-Hangi Malların İhracında Standart Zorunludur),
- Dış Ticaret Bülteni,
- Sanal Fuar (Firma Sayfaları),
- Ticari Talepler (ETO),
- Elektronik Ticaret,
- GTPNet Mirroring,
- Türkiye'de Organize Edilen Fuarlar Takvimi,
- İGEME Kütüphanesi Yayın Listesi.

3. KOBİ-NET Projesi

3.1. Kuruluşu ve amacı

KOBİ-NET, işletmelerin rekabet güçlerini artırmak için ihtiyaç duydukları güncel bilgilere hızlı erişebilecekleri ve dünya ile elektronik ortamda iletişim kurabilecekleri bir **e-ticaret kapısıdır** ve Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından gerçekleştirilmiş ve sürekli geliştirilmiştir.

KOBİ-NET, her ölçekteki (küçük, orta, büyük) ve her sektördeki (imalat, hizmet) işletmeleri sanal ortamda buluşturan bir **E-Ticaret Merkezi**dir.

KOBİ-NET, e-ticaretin hızlı gelişimi ile “Sanal Serbest Ticaret Bölgesi” olarak tanımlanan internet dünyasında işletmelerin etkin yer almaları için ihtiyaç duydukları altyapıyı sunmaktadır. KOBİ-NET; imalat ve hizmet sektöründeki KOBİ’ler ile büyük ölçekli işletmelerin sanal ortamda buluşmasını gerçekleştirerek ana sanayi - yan sanayi irtibatının kurulmasını hedeflemektedir.

KOBİ-NET, KOSGEB Avrupa Bilgi Merkezi tarafından Nisan 1998 tarihinde kurulmuştur ve birçok kamu kuruluşu ve KOBİ’lere hizmet amaçlı kurulmuş sivil toplum örgütü, oda, dernek, vakıf, birlik ile özel sektör tarafından desteklenmektedir.

KOBİ-NET, ülkemizde e-ticaretin yaygınlaşması ve KOBİ’lerin desteklenmesi için Avrupa Birliği’nin mali yardım sağladığı ilk projedir.

KOBİ-NET, Avrupa Birliği’nin KOBİ Bilgi Ağına dahil 35 ülkedeki 325 Avrupa Bilgi Merkezi için Türkiye’deki ilk durak merkezidir.

3.2. KOBİ-NET’in Türk İş Dünyasına Verdiği Hizmetler

KOSGEB tarafından Ağustos 2000 de KOBİ-NET projesinin tanıtımı amacıyla yayımlanan “ELEKTRONİK TİCARET ve KOBİ-NET” adlı kitapçık, KOBİ-NET Projesi kapsamında aşağıdaki hizmetlerin verildiğini belirtmektedir.⁴³

a. KOBİ-NET E-Posta Hizmeti

- Üyelerin tamamına “**firmaadi@kobinet.org.tr**” şeklinde KOBİ-NET e-posta adresi verilmektedir.
- Başvuru sırasında firmalara kullandıkları bir başka e-posta adreslerinin bulunup bulunmadığı sorulmaktadır.
- Başvuru sırasında bir başka e-posta adresi belirtmeyen ve yalnızca KOBİ-NET e-posta adresi olan firmalara KOBİ-NET bilgisayarında e-posta kutusu açılmaktadır. Söz konusu e-posta kutusunda KOBİ-NET üyesine gelen mesajlar saklanmaktadır.
- KOBİ-NET haricinde bir başka e-posta adresi daha bulunan ve bu adresi başvuru sırasında belirten firmalara ise mesaj yönlendirme hizmeti sunulmaktadır. Mesaj yönlendirme hizmetinde, firmaadi@kobinet.org.tr

adresine gelen mesajlar otomatik olarak firmanın başvuru esnasında belirttiği diğer e-posta adresine gönderilmektedir.

- Diğer e-posta adresi bulunan KOBİ-NET üyelerinin internet hizmeti aldığı firmayı değiştirmesi sonucunda e-posta adreslerinin değişmesi durumunda yapmaları gereken tek işlem, KOBİ-NET Web sitesindeki “Üye Bilgilerini Güncelleme” bölümüne bağlanarak yeni e-posta adreslerini belirtmeleridir. O andan itibaren KOBİ-NET bilgisayarı, firmaadi@kobinet.org.tr adresine gelen mesajları firmanın yeni E-Posta adresine gönderecektir.
- Broşür ve kartvizitinde KOBİ-NET e-posta adresini belirten ve mesaj yönlendirme hizmetini kullanan KOBİ-NET üyeleri, istedikleri şekilde internete bağlanma özgürlüğüne sahip olmaktadır. Müşterilerinin veya diğer firmaların firmaadi@kobinet.org.tr adresine gönderdikleri mesajlar KOBİ-NET üyelerine, internete nasıl ve nereden bağlandığının önemi olmadan her zaman ve her durumda ulaştırılmaktadır.
- KOBİ-NET e-posta hizmeti, firmanın telefon/faks/adresinin değişmesi veya yöneticinin tatilde/seyahatte olması durumunda dahi firma müşterilerinin veya diğer firmaların ulaşılabilirliğini azami düzeye çıkarmaktadır. Ülkemizde yaşanan 17 Ağustos depremi sonrasında dünya ile irtibatı kesilen ve İstanbul'a geçici olarak taşınmak durumunda kalan İzmit'teki bir işletme müşterileri ile irtibatını KOBİ-NET e-posta hizmeti sağlamıştır.

b. KOBİ-NET Sektörel E-Posta Hizmeti

KOBİ-NET 'in Firma-Firma e-ticaretin ilk adımı olarak sunduğu “Sektörel E-Posta Hizmeti” ile, firmaların aralarında hızlı iletişim kurmaları ve haberleşme maliyetinin asgari düzeye indirilmesi hedeflenmiştir. E-Postanın ekine mektup, broşür, vb.yazılı materyalin yanısıra ses, görüntü vb. görsel malzemenin eklenebilmesi, firmalar arasındaki iletişime yeni bir boyut kazandırmaktadır.

KOBİ-NET üyeleri hazırladıkları mesajları, seçecekleri e-posta grubuna dahil firmalara otomatik olarak gönderebilmektedir. Başvuru sırasında firmanın “Sektörüne gelen tüm e-postaları almak istiyorum” seçeneğini işaretlemesi durumunda, kendisine verilen KOBİ-NET e-posta adresi kayıt işlemi esnasında faaliyet konusuna göre “KOBİ-NET e-posta Sektör Grupları”ndan ilgili olanına dahil edilmektedir. KOBİ-NET Web sitesindeki e-posta hizmeti altında ilgilenilen sektör tıklandığında açılacak mesaj kutusuna yazılacak metin, gönder tuşuna basılmasını takiben KOBİ-NET bilgisayarı tarafından sektör grubuna dahil üyelerin posta kutularına 1-2 dakika içerisinde dağıtılmaktadır. Sektörel e-postaları almak istemeyen KOBİ-NET üyelerinin yapması gereken tek işlem ise, “yalnızca firmanın adına gelen e-postaları almak istiyorum” seçeneğini işaretlemesidir.

1999 yılında KOBİ-NET bilgisayarı 1/5 şehiriçi telefon tarifesi ile 2.000.000 adedin üzerinde e-postayı alıcısına ulaştırmıştır ve üyelerinin haberleşme giderlerinde önemli ölçüde tasarruf etmesini sağlamıştır. Haziran 2000 tarihinde KOBİ-NET bilgisayarının e-posta trafiği aylık 200.000 adeti aşmıştır.

“KOBİ-NET Web E-Posta Hizmeti” konusundaki çalışmalar tamamlanmış ve işletmelerin kullanımına açılmıştır. İşletmelere “KOBİ-NET Web E-Posta Hizmeti” ile

dünyanın herhangi bir yerinden e-posta gönderme ve alma imkanı sunulmaktadır. Antalya ve Almanya'dan KOBİ-NET Web sitesine ulaşan Ankara'lı üye firma, web üzerinden tüm e-posta işlemlerini yapabilmekte, mesajlarını gönderip alabilmektedir.

Bir diğer yeni hizmet ise, KOBİ-NET e-posta hizmetlerinin Türkçe haricinde 5 dilde (İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve İspanyolca) Avrupa Birliği'nin KOBİ Bilgi Ağı üzerinden kullanıma açılmasıdır. Bu kapsamda KOBİ-NET üyelerine İngiliz, Alman, Amerikalı, İsraili, Faslı, Macar uyruklu işletmeler e-posta gönderebilmektedir.

c. KOBİ-NET Üyelerine 6 Dilde Standard Web Sayfası Hizmeti

Web sayfaları, firmaların sanal iş dünyasında haftada 7 gün, günde 24 saat tanıtımını yapan reklam panolarıdır. Dünyanın herhangi bir yerindeki müşteri veya işletmeler firmalara ulaşabilmekte, inceleyebilmekte ve irtibat kurabilmektedir. Firma yöneticisi öğlen yemeğinde iken, web sayfalarından firmaları inceleyen bir İspanyol firmasının ertesi gün firma yöneticisinin okuyacağı mesajı hazırlaması internetin sunduğu imkanlar arasındadır.

KOBİ-NET ile Türk firmalarının internet dünyasında tanıtımı hedeflenmiş ve gerekli altyapı oluşturulmuştur. KOBİ-NET başvurusunda firmaların ürün ve/veya hizmetleri, Avrupa Birliği'nin kodlama sistemi kullanılarak alınmaktadır. Böylelikle kayıt aşamasında Türkçe olarak doldurulan bilgiler kullanarak anında otomatik olarak 6 dilde (Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca) standart Firma WEB sayfaları hazırlanmaktadır. Web sayfalarının bulunduğu adres firmaya özel tahsis edildiğinden, 6 dilde günün her saatinde hizmet veren tanıtım ofisi olarak kullanılabilirliktedir.

Türk Firmalarının 6 dildeki reklam standını içeren tanıtım ofislerine ev sahipliğini yapan KOBİ-NET'e, Avrupa Birliği'nin KOBİ Bilgi Ağına dahil 325 kuruluştan doğrudan erişim sağlanmıştır. Avrupa Bilgi Merkezlerinin oluşturduğu AB KOBİ Bilgi Ağının firmaların ilk durak merkezi olması, KOBİ-NET üyesi işletmelere ulaşılabilirlik konusunda önemli avantaj sağlamaktadır.

İşletmelere KOBİ-NET Web sitesinde ücretsiz 5 MB'Lık alan ayrılmaktadır. Firmalar hazırladıkları veya hazırlatacakları web sayfalarını KOBİ-NET servis bilgisayarında kendilerine ayrılan bölümde yayınlatabilmektedir. Sözkonusu bölümde KOBİ-NET üyeleri, firmaları ve ürünleri/hizmetleri ile ilgili detaylı bilgi, resim/fotoğraf, vb.yayınlatabilmektedir. Ayrıca sözkonusu bölümü, bayi veya müşterileri ile paylaşabilecekleri bir ortam (power point sunuları, ürün tanıtım katalogları, vb.) olarak da kullanabilmektedir.

d. KOBİ-NET'in Türk İş Dünyasına Bilgi Bankası Hizmeti

1998 tarihinde KOSGEB tarafından başlatılan KOBİ-NET projesi, protokol imzalayan ve KOBİ'lere hizmet sunan çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından bilgi ile beslenmektedir. Sözkonusu kuruluşların sağladıkları bilgiler, KOBİ-NET Bilgi Bankasının içeriğinin artmasına katkı sağlamaktadır.

İşletmelerimizin ticaret hayatında ihtiyaç duydukları bilgilere hızlı erişimlerini sağlamak, amacı ile oluşturulan KOBİ-NET Bilgi Bankası;

- Ekonomi ve İş Dünyası
(Ülke raporları, şirket kuruluş rehberi, ihracat rehberi, yayınlar...)
- Finans İmkanları
(Sermaye piyasaları, kredi imkanları, factorin, leasing,...)
- Mevzuat
(İhracata yönelik devlet yardımları, yatırım teşvikleri,...)
- Avrupa Birliği
(Gümrük Birliği, AB işbirliği programları, bültenler, yayınlar,...)
- KOBİ-NET Üyeleri Web Sayfaları
(KOBİ-NET üyelerinin güncel firma bilgileri...)
- Firma Rehberleri
(Ankara Sanayi Odası, Beyaz Eşya Sanayicileri Derneği, Türkiye Elektronik Sanayicileri Derneği, vb. üyelerinin firma bilgileri)
- İşbirliği-İşortaklığı Teklifleri
(80 ülkeden gelen iş teklifleri)

konularında güncel bilgiler içermektedir.

e. KOBİ-NET'de Ulaşılabilinecek Kuruluşlar

Haziran 2000 tarihi itibarı ile 30'un üzerindeki, kurum ve kuruluş tarafından içerik sağlanan KOBİ-NET Web sitesi, işletmelerimiz için önemli bir başvuru kaynağı özelliğini taşımaktadır.

KOBİ-NET'e destek olan kuruluşlar arasında;

- Kamu Kuruluşları
(KOSGEB, Avrupa Bilgi Merkezi, Türk Patent Enstitüsü,...)
- Finans Kuruluşları
(İMKB, AlternatifBank, EGS Bank, Halkbank, Vakıfbank, Yapı Kredi Bankası...)
- Vakıflar, Birlikler, Dernekler,
(İktisadi Kalkınma Vakfı, DEİK, Akdeniz İhr.Birliği, BEYSAD, MİB, TESİD,...)
- Ticaret ve/veya Sanayi Odaları
(Ankara Sanayi Odası, İstanbul ve Gaziantep Ticaret Odaları, Kayseri Ticaret ve Sanayi Odası,...)
- Elçilikler, Ateşelikler, Ticaret Ofisleri
(Romanya, Rusya,...)
- Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)
(Afyon, Ankara-İvedik, Gaziantep, İstanbul-Dudullu, Kırşehir,...)

- KOSGEB İnternet Kiraathaneleri (Mersin, Kayseri, Gaziantep, Denizli, Yatağan, Trabzon, Samsun,...)

bulunmaktadır.

3.3. KOBİ-NET'e Kimler Nasıl Üye Olabilir

KOBİ-NET'e imalat ve hizmet sektörlerindeki küçük, orta ve büyük ölçekteki tüm işletmeler üye olabilmektedir.

Üye olmak için internette <http://www.kobinet.org.tr> adresinden Başvuru Formu doldurulması yeterlidir. İnternet abonesi olmayanlar KOBİNET başvuru formunu KOSGEB Avrupa Bilgi Merkezin'den veya KOSGEB Hizmet Merkezlerin'den temin edebilmektedirler.

3.4. KOBİ-NET'e İlişkin Rakamlar

Nisan 1998 tarihinde hizmete açılan KOBİ-NET Bilgi Ağının Temmuz 2000 tarihi itibarı ile ulaştığı rakamlar aşağıdaki şekildedir:

- 8.500 KOBİ-NET üyesi işletmeye e-posta adresi verilmiş ve 6 dilde (Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca) standart web sayfası hazırlanmıştır.
- İnternet bağlantısı bulunan 3.000 KOBİ-NET üyesi işletmenin e-posta adreslerine mesaj yönlendirmesi yapılmakta, 5.500 adedi ise yalnızca KOBİ-NET e-posta adreslerini kullanmaktadır.
- Ayda 100 yeni firma KOBİ-NET'e üyelik başvurusunda bulunmaktadır.
- KOBİ-NET üyelerinin web sayfalarını inceleyenlerin % 25'i yurtdışından gelmektedir.
- 4 Milyon adet e-posta, alıcısına ulaştırılmıştır.
- KOBİ-NET Web sitesinin ziyaretçi sayısı 100.000 adedi aşmıştır. Ortalama ziyaretçi sayısı 5.000 adet/ay seviyesindedir.

3.5. KOBİ-NET üyeliğinin Sağladığı Ücretsiz İmkanlar

- Hiç değişmeyecek e-posta adresi,
- 6 dilde WEB sayfası,
- Dünya ile elektronik ortamda iletişim,
- Firma bilgilerini güncelleme imkanı,
- Firmalara sektörel toplu e-posta gönderme,
- Sanal iş dünyasında etkin firma/ürün tanıtımı,
- Doğrudan müşteri/tüketici ile temas kurma,
- Dünya ve Türkiye'de güncel ekonomi ve iş dünyası bilgilerine hızlı erişim,

- Kamu kuruluşlarına, derneklere, vakıflara, odalara doğrudan elektronik ortamda ulaşım,
- Türkiye'deki en güncel Firma Rehberine erişim,
- 70 ülkedeki firmaların işbirliği tekliflerine ulaşım,
- Avrupa Birliği ile ilgili son bilgilere ve gelişmelere erişim.

3.6. Sonuç ve Değerlendirme

Bilgi ve iletişim teknolojisinde kaydedilen hızlı gelişmeler sayesinde küresel ölçekte ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel yaşamın yanısıra, eğitim, sağlık ve hatta eğlence alanlarında yeni imkanlar ve ufuklar oluştuğu kadar yeni tehdit ve riskler ile karşı karşıya kalındığı bir gerçektir.

İnternet ve e-ticarete dayalı Yeni Ekonomi olarak anılan bu sistemde, işletmelerin ticari faaliyetlerini internete dayalı bir ortama geçirmeleri artık lüks olarak değerlendirilmemektedir.

Bu aşamada hedeflenen; tüm işletmelerin internet ortamına üretim sektör kolları bazında taşınmalarını temin etmektir. Bunun yanısıra, internete dayalı ekonominin işletmelerin bir ufuk ve vizyon oluşumuna katkıda bulunmasını sağlamaktır. Böylece işletmelerin, rakiplerinin artık aynı ildeki ya da aynı bölge veya ülkedeki işletmeler olmadığı; dünyanın diğer ucundaki bir başka işletmenin kendi mahallesindeki müşterisi için tedarikçi konumunda olduğu mesajının verilmesi hedeflenmektedir.

KOBİ-NET; işletmelerin temel profil bilgilerini altı dilde ücretsiz olarak yayınlayan ve internet üzerinde çalışan bir bilgi ağıdır. Bu bilgi ağında işletmeler; üretim sektör kollarına göre kayıtlı olduğu için kendilerine sağlanan ücretsiz e-posta kutusu ile, sektörel bazda tüm işletmelere toplu mesaj iletebilmektedirler. Bu aşamadan sonra, mümkün olabildiğince tüm işletmelerin bu sisteme kaydolmalarını sağlamak hedeflenmektedir. Sistemde, her işletme kendi bilgisini güncelleyebildiği için, ülkemizin en güncel, en sağlıklı ve en dinamik "işletmeler envanteri"ni kapsamaktadır.

Bir başka hedef, işletmelerin kendi web sayfalarını kendi istedikleri gibi düzenlemelerini sağlayan altyapıdan olabildiğince çok işletmenin yararlanmasını sağlamaktır. Buna paralel geliştirilen bir başka hizmet de işletmeler için "sanal mağaza" adı verilen ve e-ticaretin tüm aşamalarını yerine getirecek bir sistemin hizmete girmesini sağlamaktır.

1980'lerden bu güne KOBİ'lerin ülke ekonomilerinin gelişmesine katkısı, bilinen bir gerçektir. İnternete dayalı ekonomide de, ülke ekonomilerinin KOBİ'ler ve onların elektronik ticaret faaliyetleri ile gelişeceği bu konudaki önemli öngörülerdendir. KOBİ-NET ile Türk ekonomisinin ve KOBİ'lerin olumlu etkileneceği, rekabet gücünün yükseleceği, yeni pazarlama imkanlarına kavuşacağı beklenmektedir.

E. KAMU HİZMETLERİNİN ELEKTRONİK ORTAMDA YÜRÜTÜLMESİNE YÖNELİK ALTYAPI ÇALIŞMALARI

Bilişim çağının olmazsa olmazı kamu hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi olmuştur. Böylece işletme-devlet ve yurttaş-devlet ilişkileri e-ortamda cereyan edecektir. Bu durum kuşkusuz e-ticaret açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, kamu hizmetlerinin elektronik ortamda verilmesi amacıyla yürütülen altyapı çalışmalarına aşağıda kısaca değinilecektir.

1. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) -Temel Eğitim Projesi Kapsamında Yürütülen “Bilgisayar Destekli Eğitim” Alt Proje Çalışmaları

Bilgisayar Destekli Eğitim Projesi yazılım programı için, 2 Aralık 1998 tarihinde ihaleye çıkılmış ve ihale yaklaşık 7 ay sonra sonuçlanmıştır.

2 bin 451 okul için çıkılan ve Temmuz 1999’da sonuçları açıklanan ihale ile fen bilgisi, sosyal bilgiler, matematik, Türkçe gibi temel dersler için alınmaya değer yazılım bulunamamıştır. MEB Donanım ihalesi için sözleşmeyi 1999 Aralık ayında imzalamıştır. Birinci faz alımlar için 62 milyon dolarlık donanım, 12 milyon dolarlık yazılım alan MEB, ikinci fazda toplam 130 milyon dolarlık alım yapmayı planlamıştır. Her öğretim yılında bir dahaki döneme ertelenen bilgisayar destekli eğitime başlama tarihi araya Marmara Depreminin de girmesi ile yeniden gecikmiştir. Son duruma bakıldığında 2 bin 451 okulun donanımının tamamlandığı, ancak makinelerin bir anlam kazanması için alınması gereken temel ders yazılımlarının eksik olduğu görülmektedir. MEB ilk fazı böylelikle tamamladığını farzederek, temel ders alımlarını da ikinci faza bırakmış görünmektedir. Şu anda Dünya Bankası’ndan 3 bin okulluk ikinci faz alımların ihale şartnamesi için onay beklenmektedir.

2. Maliye Bakanlığı-Vergi Dairelerinin Otomasyonu Projesi (VEDOP)

1998 yılında ihalesi yapıp çalışmalarına başlanan VEDOP’un birinci aşaması tamamlanmış durumdadır. 153 vergi dairesinin tam otomasyona geçtiği proje kapsamında 211 vergi dairesinde de internet üzerinden sicil sorgulaması yapılabilmekte ve Türkiye’nin vergi tahakkuk ve tahsilatlarının yüzde 85’i çevrimiçi izlenebilmektedir. Geri kalan yüzde 15’lik bölümün otomasyona geçmesi için ise VEDOP2’nin başlatılması gerekmektedir. İkinci aşama için çıkılacak ek ihalenin 2001’de yapılması beklenmektedir. Proje için 50 milyon dolarlık yatırım yapılmıştır.

3. Gümrük Müsteşarlığı- Gümrük İdareleri Otomasyon Projesi (GİMOP)

Proje kapsamında üretilen BİLGE yazılımı ile toplam 55 gümrük kapısını birbirine ve merkeze bağlayacak projenin ilk pilot çalışması 1998’de İstanbul Atatürk Havalimanı’nda başlatılmıştır. Ekim 2001’de bitirilmesi planlanan proje ile bugüne dek memurların el ile (manuel) yaptığı gümrük işlemlerini mükellef elektronik ortamda kendisi yapacaktır. GİMOP’un tam olarak uygulamaya geçmesi ile birlikte daha etkin vergi tahsilatı, gümrük denetimlerinin daha düzenli yapılması, ticaret erbabına daha iyi hizmet verilmesi, dış ticaret istatistiklerinin daha etkin üretilmesi, personel kaynağının daha iyi kullanılması hedeflenmektedir. Projenin bugüne kadarki bütçesinin 70 milyon dolara ulaştığı ileri sürülmektedir.

GİMOP kapsamında EDI uygulaması 1999 yılı sonunda Atatürk Havalimanı Gümrük Müdürlüğünde başlatılmış ve otomasyona geçen 21 gümrük idaresinde uygulanmaktadır. 2000 yılı toplam ithalat ihracat beyannamelerinin % 5'e yakını EDI yoluyla işlem görmüştür.

Gümrük Otomasyon projesinde kullanılan EDI uygulamasının amacı, gümrük işlemlerini yapmaya yetkili Gümrük Müşavirleri veya ithalatçı/ihracatçı firma temsilcilerinin beyan bilgilerini gümrük bilgisayarına elektronik ortamda kendi bürolarından UN/EDIFACT standardında transfer etmelerini sağlamaktır.

Projede UN/EDIFACT mesajları olarak aşağıda yer alan mesajlar kullanılmaktadır.

- a. Gümrük Kargo Mesajları (CUSCAR-Customs Cargo Message): Gümrük İdaresi ve taşıyıcı firmalar arasında kullanılan mesaj türüdür. İçeriğinde taşıyıcı firma tarafından gümrük idaresine gönderilen özet beyan (manifesto) bilgileri vardır.
- b. Gümrük Beyannamesi Mesajları (CUSDEC-Customs Declaration Message): ithalatçı/ihracatçı ve gümrük komisyoncuları ile Gümrük İdaresi arasında kullanılan mesajdır. İçeriğinde gümrük idaresine verilen gümrük beyannamesi bilgileri vardır.
- c. Gümrük Cevap Mesajları (CUSRES-Customs Response Messages): Gümrük İdarelerinden Gümrük Kargo ve Gümrük Beyannamesi Mesajlarına yöneltilen cevapları içeren mesajlardır.

Sistem iki aşamalı olup; veri giriş salonuna gelmek istemeyen mükelleflerin kendi bürolarında bir EDI arayüz yazılımı temin ederek, beyannamelerini bürolarında tescil etmelerine dayanmaktadır. Mükellefler bürolarında hazırladıkları bu beyannamelerini, uluslararası bir standart olan EDIFACT standardında bir mesajla gümrük bilgisayar sistemine göndermektedirler. Bu mesajları gümrük tarafında işlenmekte, eğer uygun doldurulmuşsa tescilli bürodan alabilmektedirler. Yani mükellef hiç gümrüğe gelmeden beyannamesini tescil edebilmektedir. Fakat elektronik imza Türkiye'de henüz yasal hale gelmediği için, yine ıslak imzalı kağıt dokümanı gümrüğe getirmek durumunda kalmaktadırlar. Ancak, veri giriş salonundaki kalabalıktan kurtulmaktadırlar.

Bu konuda ikinci bir uygulamada, internette gümrüğün elektronik ticaret web sayfası var. www.customs-edi.gov.tr. Böylece mükellefler internet üzerinden de gümrük beyannamesini doldurabiliyorlar.

4. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü-MERNİS Projesi

İlk çalışmalarına 24 yıl önce başlanan ancak 1997 yılında kaynak ayrılması ile çalışmaları hızlandırılabilen Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) projesinin vatandaşa yansıyan ilk somut adımı henüz birkaç ay önce atılabildi ve vatandaşlara T.C. kimlik numaraları dağıtıldı. 11 haneli kimlik numaralarının önümüzdeki dönemde tüm kamu kurumları tarafından kabul edilmesi ve vatandaşın devletle ilgili tüm işlemlerinde bu numarayı kullanması planlanmaktadır. 923 ilçede bulunan ölü ve sağ

120 milyon vatandaşın nüfus kaydının bilgisayar ortamına aktarılması ile başlayan proje yaygınlaştırılmıştır. Şu anda tüm ilçelerdeki nüfus işlemleri bilgisayar ortamında yürütülmektedir. İlçelerin elektronik ortamda birbirleriyle haberleşmesini sağlayacak iletişim altyapısı ve yeni kimlik kartı için ihaleye ise 2001 yılı içinde çıkılması planlanmaktadır. Projeye 1997'den bu yana yaklaşık 12 milyon dolar yatırım yapılmıştır.

5. Sağlık Bakanlığı-Hastane Bilgi Sistemi (HBS) Projesi

HBS projesi kamuda bir türlü başlanamamış projelerden biridir. Sağlık Bakanlığı'na bağlı 746 hastaneden yaklaşık 600 tanesini kapsamına alacak HBS projesi ihalesine Şubat ayında çıkılması planlanmakta idi. Yalnızca donanım için yapılacak yatırım tutarının 40-50 trilyon TL civarında olduğu ileri sürülmektedir. Yazılım konusunda resmi bir açıklama yapılmamakla birlikte bir süredir Ege Üniversitesi'nin vakıf şirketi ÜNİ-PA tarafından çalışmaların sürdürüldüğü bilinmektedir.

6. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı- SSK, BAĞKUR Otomasyon ve Akıllı Kart Projesi

Her iki kurumun da otomasyona geçirilmesini, 32 milyon SSK üyesinin ve 14 milyon BAĞKUR üyesinin tüm işlemlerinin bilgisayar ortamında yapılmasını ve sonrasında ortak bir kart çıkarılmasını içeren projeye 2001 yılında başlanması planlanmaktadır. Bütçesi için 700 milyon dolar gibi tahminlerin yapıldığı bu proje de yine yıllardır dillerden düşmeyen ama bir türlü başlayamayan projelerden bir diğeridir.

7. Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Projesi

Adalet Bakanlığı-Havelsan ile birlikte adalet hizmetlerinin elektronik ortamda verilebilmesi amacıyla, Ulusal Yargı Ağı Projesini (UYAP) başlatmıştır. 2001 yılı sonu itibariyle Bakanlık ve Ankara Adliyesi işlemlerinin, 2004 yılı sonu itibariyle de ilçeler dahil bütün adliyelerin elektronik ortama dahil edilmesi hedeflenmiştir.

8. TUBİTAK BİLTEN E-Kimlik Hizmetleri

Tamamen kendi yazılımıyla e-kimlik hizmeti sağlayabilen Türkiye'deki tek kuruluş konumundaki BİLTEN, Şubat 2000 tarihi itibariyle <http://e-kimlik.bilten.metu.edu.tr> adresinden, kişilere ve web sunucularına ücretsiz e-kimlik (sürelili) dağıtmaya başlamıştır.⁴⁵ Bu yolla daha çok sayıda internet kullanıcısının bu yeni teknolojilerden bilgilenmesi ve onun kullanıcısı haline gelmesi amaçlanmıştır. BİLTEN e-kimlik hizmetleri kapsamında dağıtılan e-kimlikler, Netscape ve İnternet Explorer tarayıcılarına yüklenebilmekte ve hem bu tarayıcılarla hem de Nestcape Messenger ve MS Outlook/Outlook Express e-posta programlarıyla aşağıdaki amaçlar için kullanılabilir.

- E-postaların şifrelenmesi ve/veya elektronik imza atılması,
- Sunucuların kendilerini kullanıcıya tanıtmaları için gereken SSL suncu e-kimliği olarak kullanılması (SSL server authentication),

- Talep edilen durumlarda kullanıcıların kimliğinin sunucuya doğrulanması için gereken SSL kullanıcı e-kimliği olarak kullanılması (SSL client authentication).

BİLTEN e-kimlik hizmetleri kapsamında, dünyadaki benzerleri gibi şu hizmetler de sunulmaktadır.

- Geçerlik süresi dolmuş veya dolmakta olan e-kimliklerin yenilenmesi veya kullanım sürelerinin uzatılması,
- Geçerlilik süresi dolmadan e-posta adresi değişikliği, isim değişikliği, güvenlik tedbirleri gibi sebeplerden dolayı e-kimliklerini iptal edilmesi, ve toplu e-kimlik iptal listelerine erişilmesi,
- BİLTEN e-kimlik hizmetlerinden alınan tüm e-kimliklerin birer kopyasının bulunduğu LDAP Dizin Sunucusundan, diğer kişilerin e-kimliklerine ulaşım imkanının sağlanması.

9. 2001 Yılı Kamu Bilişim Altyapı Yatırımları

5 Ocak 2001 tarih ve 24278 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de 2001 Yılı Yatırım Programı yayınlanmıştır.

Genel ve Katma Bütçeli Kuruluşlar, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları ile bunların bağlı ortaklıkları, döner sermayeli kuruluşlar, İller Bankası, dış proje kredisi kullanan büyükşehir belediyeleri ile diğer belediyeler, Toplu Konut İdaresi İdaresi Başkanlığı ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilecek yatırım projelerini içeren 2001 Kamu Yatırım Programına göre; kamunun 2001 toplam bilişim yatırımı 196 trilyon TL. olarak belirlenmiştir. Bilgi toplumu olmayı hedef olarak belirleyen Türkiye'nin, kamu bilişim yatırımları için ayrıldığı bu miktarın ihtiyacın ne kadar altında olduğu ortadadır.

2001 Kamu Yatırım Programı'nın dikkat çeken noktaları (bthaber sayı 302 göre):

- Yatırımlarda Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar başı çekiyor. TCDD 22 trilyon liralık bütçesiyle birinci sırada yer alırken, PTT 13,4, (bu bütçeye kurumun Aliğa'da kuracağı telekom tesisleri de dahil) 13, Karayolları Genel Müdürlüğü 10, Türk Hava yolları ise 8,5 trilyon liralık yatırımlarla ilk onda yer alıyor.
- Finans kurumlarının yatırımları da her yıl olduğu gibi üst sıralarda yer alıyor. Ziraat Bankası 11 trilyon liralık yatırımıyla beşinci, Halk Bankası 7 trilyonluk yatırımıyla dokuzuncu, Emlak Bankası ise 4,9 trilyonluk yatırımıyla 12'nci sırada yer alıyor.
- Başbakanlık'ın 1999-2001 yılları arasında bütçelenen Kamu Net projesinin toplam bütçesi 5 trilyon 700 milyar lira. İki yılda bu bütçeden proje için 700 milyar lira harcandı. 5 trilyonluk rakam 2000 Kamu Yatırım Planına konmuştu, ancak Kamu Net projesi için herhangi bir adım atılmadığından bu para 2001 bütçesine aktarıldı. Plana göre projenin bu yıl tamamlanması gerekiyor.

- Maliye Bakanlığı'nın 'bilgisayar alımı' olarak iki başlıkta belirttiği yatırımın toplam bedeli 15 trilyon lira. Kurum bu yatırım bütçesiyle ikinci sırada yer alıyor. Önemli projelerden MERNİS'in 2001 yatırım bütçesi ise 4,2 trilyon lira. Emniyet Genel Müdürlüğü, Parmak İzi, Bilgi İşlem ve Pasaport Optik Okuyucu projelerine toplam 10 trilyon lira ayrıldı.
- Bağkur'da olduğu gibi otomasyon ve akıllı kart ihalesine çıkması Nisan ayında beklenen SSK'nın yatırım bütçesine 'bilgisayar alımı' başlığında 6,5 trilyon lira kondu. Kamu yatırım programına ayrıca üniversite hastanelerinin otomasyonu için de 4,8 trilyon lira ayrıldı.
- Milli Eğitim Bakanlığı'nın Temel Eğitim Projesi kapsamında bütçeye konan para ise 48 trilyon lira. Ancak bu rakamın içinde donanım ve yazılımın dışında makine, teçhizat, müşavirlik, hizmet içi eğitim ve inşaat gibi ekstra kalemler de bulunuyor.

Avrupa Birliğinin e-Europa girişimi ile belirlemiş olduğu hedeflere, Türkiye'ninde aday ÷lke olarak ulaşabilmesi ve Türkiye'nin dünyada dinamik ve rekabet gücü yüksek bir ekonomik yapıya kavuşarak, karşı konulamaz bir olgu olan küresel süreçte söz ve karar olabilmesi; ancak, bilgi teknolojilerinin yaygın bir şekilde kurulması ve kullanılmasıyla, bilişim de dahil bilim ve teknolojiye dolayısıyla Ar-Ge'ye yeterli kaynağın ayrılması, ileri teknolojiye dayalı katma değerü yüksek mal ve hizmetlerin üretilmesi ile mümkün olabilecektir.

VII. TÜRKİYE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ ARAÇLARI VE SANAYİNE İLİŞKİN İSTATİSTİKLER

A. BİLGİ TEKNOLOJİLERİ YAYGINLIK VE KULLANIM ARAŞTIRMALARI

1. TUENA Bulguları

TUENA bulgularına göre, Türkiye’de toplam bilgisayar sayısı, 1,179,601’dir. Bu sayının yaklaşık % 97’sini kişisel bilgisayarlar oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, 100 kişi başına düşen kişisel bilgisayar sayısı yaklaşık 1.75’dir. 1995 yılında, bu rakam ABD’de yaklaşık 35, Japonya’da ve Avrupa’da 15 civarındadır.

Kentlerde (nüfusu 20,000 ve üzeri olan yerleşim birimleri kent olarak tanımlanmıştır, toplam nüfusun %60’ı kentlerde yaşamaktadır) yürütülen bir saha çalışması sonuçlarına göre, evde faks sahibi olanların oranı % 1.5, telefonu olanların oranı %81.8, bilgisayarı olanların oranı %6.5, modemi olanların oranı %1.3 ve internet bağlantısı olanların oranı %1.2 düzeyindedir. 1994 yılında, ABD’de evde bilgisayar bulundurma oranı yaklaşık %25, evde modemli bilgisayara sahip olma oranı %15, evde faks makinesi bulundurma oranı %6’dır. Avrupa ve Japonya’da evde bilgisayar bulundurma oranı %15 ile %30 arasında, modemli bilgisayar oranı %1 ile %12 arasında değişmektedir. Türkiye’de bilgisayar sahipliğine gelir düzeyi ölçeğinde bakıldığında, nüfusun %40’ı bilgisayarların %77.5’ini, kalan nüfus ise bilgisayarların ancak %22.5’ini kullanmaktadır.⁴⁶

2. BİLTEN/BTYKA-2000 Raporu

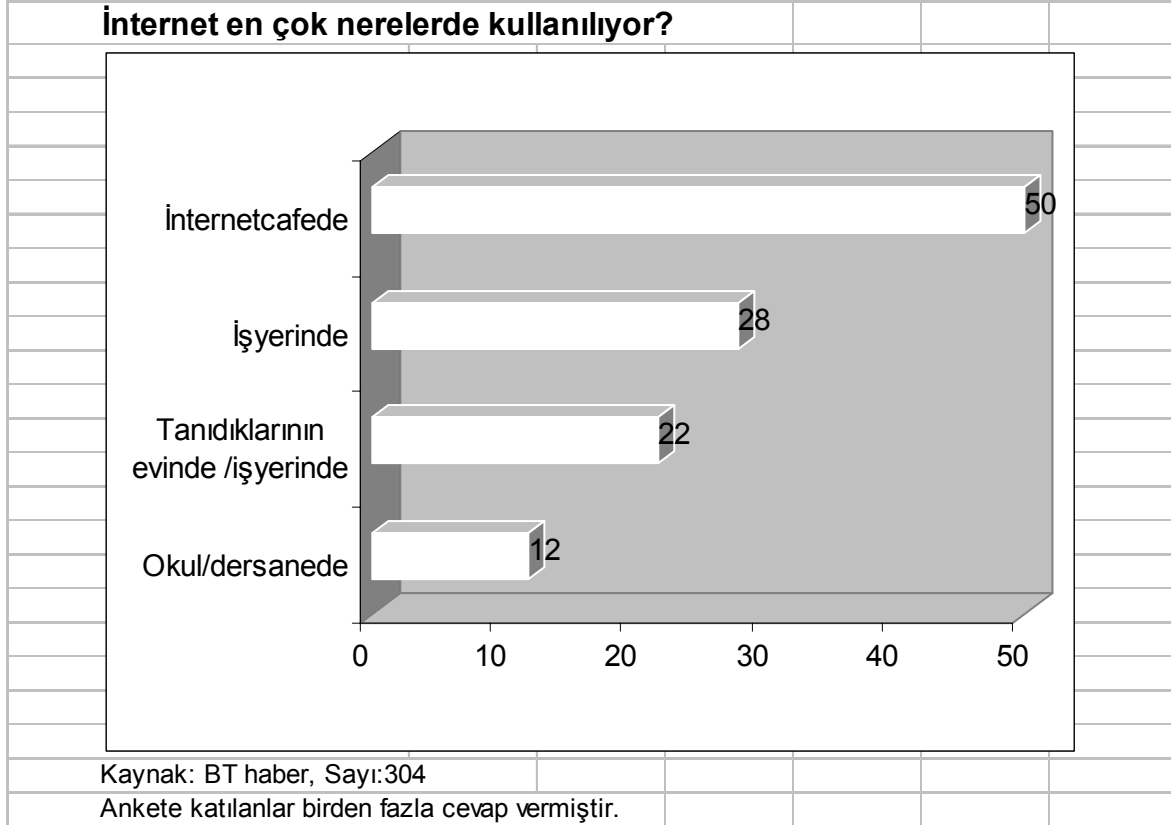
BİLTEN tarafından örneklem yöntemiyle 6000 hane üzerinde 2000 yılında yapılan saha çalışma araştırması sonuçlarına göre, evde faks sahibi olanların oranı %2, sabit telefonu olanların oranı 86.8, cep telefonu olanların oranı %50.2, bilgisayarı olanların oranı %12.3, kullananların oranı %17, internet bağlantısı olanların oranı %7, bilgi sahibi olanların oranı %10.4, televizyon sahibi olanların oranı %96, şifreli yayın abonesi olanların oranı %4, kablolu TV olanların oranı ise % 10.6 düzeyindedir.

Bilgi-İletişim Aracı	TUENA/1998 Bulg.(%)	BİLTEN-BTYKA/2000 Bulg. (%)
S.Telefon Sahipliği	81.8	86.8
Faks Sahipliği	1.5	2
Bilgisayar Sahipliği	6.5	12.3
İnternet Sahipliği	1.2	7

Tabloda görüldüğü üzere, yaklaşık üç yıllık bir süre içinde, bilgisayar sahipliği oranında % yüz, internet bağlantısında ise % altıyüz oranında bir artış oluşmuştur. Buna rağmen bu oranlar ABD’nin 1994 yılı oranlarının çok gerisinde kalmıştır.

3. Veri Araştırma A.Ş.'nin “Bilgisayar ve İnternet Araştırma Raporu”

Veri Araştırma A.Ş.'nin “Bilgisayar ve İnternet Araştırma Raporu”na göre, Türkiye’de 20 bin ve üzeri nüfuslu yerleşim birimlerindeki hanelerin yüzde 8’inde bilgisayar bulunuyor. Yaklaşık 3 milyon 365 bin bilgisayar kullanıcısının olduğu belirtilen raporda, her 10 bilgisayar kullanıcısının 6’sının internet kullandığı ifade ediliyor. Araştırma verilerine göre, kentsel Türkiye’de yaklaşık 2 milyon 40 bin kişi İnternet kullanıyor.⁴⁷

Bilgisayar kullanan her 2 kişiden biri, hem internet hem de diğer amaçlarla (iş, eğitim, oyun gibi) bilgisayar kullanıyor. Yalnız internet amacıyla bilgisayar kullanan kişiler ise, yüzde 10’luk bir kesim. Bunlar da daha çok öğrenciler ve çalışmayanlar (evkadınları, emekliler, işsizler) arasında yer alıyor.

Bilgisayar Kullanımında İnternetin Yeri

	BİLGİSAYAR KULLANANLAR (Yüzde %)			
	Çalışanlar	Öğrenci	Çalışmayan	Genel
Yalnız internet amacıyla	5,8	14,82	18,43	10,32
Hem internet hem diğer amaçla	47,77	58,30	43,81	50,28
Yalnız diğer amaçlarla	46,41	26,87	37,76	39,40
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: BT haber, Sayı:304

Araştırmaya göre, internet kullanıcılarının ancak yüzde 3'ü bugüne kadar internette alışveriş yapmış. Bu da kentsel Türkiye'de yaşayan yaklaşık 68 bin kişiye denk düşüyor. Kadınların internette alışverişe, erkeklerin ise internet bankacılığına daha eğilimli olduğu araştırma bulgularından bir diğeridir.

İnterneti kullanma amaçlarına göre dağılım

	İNTERNET KULLANANLAR (%)		
	Üst S.E.S	Orta ve Alt S.E.S.	GENEL
Bilgiye ulaşmak için	74,94	52,00	60,58
Sohbet için	39,86	48,38	45,19
Eğlence ve oyun oynamak için	40,78	41,70	41,36
E-mail (elektronik postalama)	49,90	33,27	39,49
Banka işlemleri için	18,57	7,66	11,74
Alışveriş için	7,06	1,11	3,33
Diğer	0,64	2,26	1,65
Belirtilmemiş	0,64	1,15	0,96

Kaynak: BT haber Sayı:304

4. TUENA, BİLTEN-BTYKA/2000 ve Veri Araştırma A.Ş.'nce Ulaşılan Bazı Sonuçlar

Her üç çalışmada; teknolojinin sunduğu olanaklara erişme bakımından aylık gelir ile öğrenim durumu arasında sıkı bir paralellik saptanmıştır. Toplumun büyük kesimlerini oluşturan alt gelir guruplarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklardan yararlanma düzeyi oldukça düşüktür. Alt gelir grubunda bulunan hanelerin yalnızca %27.4'ünde cep telefonu sahibi birey bulunurken bu oran üst gelir guruplarında %98.1'e kadar ulaşır.⁴⁸ Gelir guruplarına göre bilgisayar sahiplik oranı ise şöyledir. Üst gelir gurubu içerisinde sahiplik oranı % 64.7'ye ulaşırken bu oran üst orta gelir grubunda % 43.7, orta gelir grubunda % 24.1, alt orta gelir grubunda % 8.2'ye, alt gelir grubunda ise % 2'ye kadar düşüyor.⁴⁹

İnternet kullanıcılarının yüzde 59'u 15-24 yaşları arasındaki genç kesimdir. Araştırmanın bir diğer sonucu da gençlerin, internete giriş için en çok internet cafelerini kullandıkları doğrultusundadır. İnternet kullanıcılarının interneti hangi mekanda kullandıklarına yönelik yapılan araştırma sonucunda, üst sosyoekonomik kesimin daha çok evden ya da işyerinden internete girdiği ortaya çıkıyor. Bu çerçevede internet cafelerdeki kullanıcılarla evlerden ya da işyerlerinden interneti kullananların profili farklılaşıyor. Farklı sosyoekonomik kesimlerin internete yönelik amaçlarında da değişiklikler saptanıyor. Araştırmada interneti kullanma amaçlarına bakıldığında üst kesimlere doğru gidildikçe bu amaçların çeşitlenmesi görülüyor. Daha çok üst sosyoekonomik kesimler, bilgiye ulaşma, haberleşme (e-mail), banka işlemleri ve alışveriş için interneti kullanırken, orta ve alt sosyoekonomik tabakalarda ise, sohbet (chat) amaçlı kullanım ağırlık kazanıyor.⁵⁰

Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimde yaşanan büyük eşitsizlik (sayısal uçurum) ABD'den Avrupa'ya kadar pek çok ülkede önemli sorunlardan birisi olarak sayılmaktadır. Çeşitli nedenlerle toplumun bir kesimi bilgi ve iletişim teknolojileri ile yeni ağlara ve hizmetlere erişebilirken, geri kalan önemli bir bölümü bu ağın dışında kalmaktadır.

Toplumun görece düşük gelir gruplarının yeni altyapıdan yeterince yararlanamamalarının, gelir dağılımını daha da olumsuz yönde değiştireceği düşünülmektedir. Bu nedenle hükümetler, "toplumun büyük kesimine" erişimi hedeflerine koymaktadırlar. Öte yandan, bu teknolojilerin etkisi ancak toplumda hızla ve adil olarak yaygınlaşmalarıyla mümkün olacaktır. Bu nedenlerle, bilgi teknolojileri ve altyapılarından sağlanacak toplumsal yararın maksimize edilmesi ve bu yolla ülkenin sosyoekonomik yapısının sıçrama yapması "güçsüz olanın da bağlanması" ilkesinin tanınmasına bağlıdır. Bu ilke, gerekli telekomünikasyon ve haberleşme düzenlemelerinin yapılmasını, özel projeler uygulanmasını ve kamu çıkarının bütün diğer önceliklerden daha güçlü olarak sağlanmasına yönelik müdahaleleri öngörür.⁵¹

B. TÜRKİYE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ SANAYİİNE YÖNELİK BAZI İSTATİSTİKLER

Son yıllarda elektronik sanayii, bilgi teknolojileri sanayiine dönüşerek büyük gelişmeler göstermiş, gelişmiş ülkelerin rekabet üstünlüğü sağlamada kullandıkları en önemli araç haline gelmiştir. Ülkemizin gelişmiş ülkeler arasında yer almasında bilgi teknolojilerini özümseyip üst seviyede üretir hale gelmesi vazgeçilmez bir koşuldur. Elektronik ticaret uygulamaları, bilgi ve iletişim teknolojileri, üretim yeteneğini geliştirmenin bir aracı haline getirilmelidir. Bilgi teknolojileri sanayii tek başına sanayi olmaktan çıkmış diğer tüm sektörleri geliştiren temel ve doğurgan bir sanayiye dönüşmüştür.

Türkiye'de bilgi teknolojileri sanayiine dünya ve Türkiye ekonomisi ölçeğinde bakıldığında bugün için istenilen düzeyde olduğu söylenmez ise de, bu sektörün dinamizmi, geleceğe ümitli bakılması ve bütün yeteneklerin doğru ve zamanında kullanılması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

1. Bilgi Teknolojileri Sanayi Üretim, Dışsatım ve Dışalım

Türk Elektronik Sanayicileri Derneği'nin (TESİD) 2000 yılı Almanya'daki istatistiki verileri incelediğimizde;⁵² 1999 yılı elektronik sanayi toplam üretimi 1990 yılına göre %122.6 bir artışla 1.95 milyar dolardan 2.4 milyar dolara yükselmiştir. Toplam üretimdeki artışa paralel olarak dışsatımda da 1990 yılına göre %313.8 artışla 370.6 milyon dolardan 1.163.3 milyon dolara yükselmiştir. 1990 yılından bugüne her yıl artan bir trend gösteren dışsatım miktarı Türk Elektronik Sanayiinin genellikle ihracata yönelik üretim yaptığını göstermektedir. 1999 yılı toplam dışsatımın %67.1'i (780.7 milyon dolar), Tüketim Cihazları Alt Sektörüne aittir. Telekomünikasyon %12.9 (149.8 milyon dolar), Bileşenler %5.8 (67.0 milyon dolar), Askeri Elektronik %5.6 (65.8 milyon dolar), Bilgisayar Cihazları %5.8 (64.9 milyon dolar) Endüstriyel ve Profesyonel Cihazlar %3 (34.9 milyon dolar) olarak

sıralanmaktadır. Türk Elektronik Sanayiinin dışalımını ise 1990 yılına göre %325.6 bir artışla 1.673.7 milyon dolardan 5.450.9 milyon dolara yükselmiştir.

Türkiye'de Elektronik Sanayiinin Üretim, Dışalım ve Dışalımının Yıllara Göre Dağılımı

YILLAR	ÜRETİM (Bin \$)	DİŞALIM (Bin \$)	DİŞSATIM (Bin \$)
1990	1.957.316	1.673.746	370.760
1991	2.208.316	1.948.252	401.167
1992	2.022.411	1.760.857	400.611
1993	2.010.804	2.013.846	383.251
1994	1.160.804	1.636.218	408.276
1995	1.230.883	2.235.455	502.247
1996	1.575.916	3.017.213	687.485
1997	2.180.500	3.886.177	849.222
1998	2.341.304	4.398.742	1.256.926
1999	2.401.600	5.450.885	1.163.310

Kaynak: TESİD-Elektronik Sanayi Almanığı, Ağustos.2000

Yıllara Göre Elektronik Sanayii Üretim, Dışalım ve Dışalımının Alt Sektörlere Dağılımı

ALT SEKTÖRLER	ÜRETİM (Bin \$)			DİŞALIM (Bin \$)			DİŞSATIM (Bin \$)		
	1997	1998	1999	1997	1998	1999	1997	1998	1999
Bileşenler	130.000	127.152	165.000	943.431	944.346	957.710	62.413	74.354	67.035
Tüketim Cihazları	1.025.000	1.216.280	1.134.600	386.457	389.006	420.049	551.175	884.974	780.739
Telekomünikasyon Cih.	665.500	624.372	641.550	835.279	1.200.130	2.001.708	137.807	151.815	149.793
Diğer Prof & End. Cih.	195.000	205.000	250.000	910.231	955.557	898.739	31.372	35.018	34.949
Askeri Elektronik	165.000	168.500	210.450	-	-	-	35.800	62.000	65.800
Bilgisayar	-	-	-	810.779	909.703	1.172.679	30.655	48.765	64.994
TOPLAM	2.180.500	2.341.304	2.401.600	3.886.177	4.398.742	5.450.885	849.222	1.256.926	1.163.310

Kaynak: TESİD-Elektronik Sanayii Almanığı-Ağustos 2000

2. Türkiye’de Bilgisayar Cihazları Alt Sektörü

1999’da bilgisayar pazarı 1998’e göre %12,9 büyüme göstererek 2.323,2 milyon dolardan, 2.623,7 milyon dolara ulaşmıştır. 1999 yılında % 67,7 oranla donanım satışları 1998 yılında olduğu gibi ilk sırada yer almıştır. Donanımı % 17,5 pay ile hizmetler ve %11,7 pay ile yazılım satışları izlemektedir.⁵³

2.1. Türkiye Bilgi Teknolojileri Pazarı

	1998	1999	DEĞİŞİM 98-99 (%)	PAZAR PAYI (%)
Donanım	1.614.820	1.775.298	9.9	67.7
Yazılım	248.955	307.816	23.6	11.7
Hizmet	381.992	457.711	19.8	17.5
Tüketim Malz.	77.518	82.900	6.9	3.1
TOPLAM	2.323.285	2.623.725	12.9	100

Kaynak: TESİD-Elektronik Sanayii Almanağı-Ağustos 2000

2.2. Türkiye PC Pazarı

	1996	1997	1998	1999
PC Satış Adet	240.487	346.620	414.267	525.849
PC Satış (Bin \$)	371.959	486.318	554.588	652.226

Kaynak: TESİD-Elektronik Sanayii Almanağı-Ağustos 2000

C. E-TİCARET RAKAMLARI VE TAHMİNLERİ

E-Ticaret’in gelişimi konusunda yayınlanan bir çalışma dünyada, 1999’daki işletmeler arası işlem hacminin her yıl yaklaşık %100 katlanarak 2004’e kadar yükseleceğini göstermektedir.⁵⁴

E-Ticaret’in Gelişimi

Yıllar	Firma-Firma İşlem Hacmi (Milyar \$)
1999	145
2000	403
2001	953
2002	2.180
2003	3.950
2004	7.290

Kaynak:Cartner Group; 27 Ocak 2000

E-ticaretin gelişimini, internet erişimi ve cep telefonunun gelişimine paralel olarak ülkeler itibariyle izleyen bir başka araştırmaya göre İsveç, gerek internet

erişimi gerek cep telefonunda en ön sırada yer alırken, ABD internet erişiminde İsveç'in hemen ardında, cep telefonunda da beşinci sırada yer almaktadır. Ancak e-ticaret işlemleri incelendiğinde ABD'nin açık bir farkla tüm ülkeleri geride bıraktığı görülmektedir.

Bunun en önemli nedeni e-ticaret'i geliştirme maksadıyla devlet tarafından uygulanan destekleme politikalarıdır. Örneğin 1997 yılından itibaren kamu alımlarının e-ticaret yoluyla yapılması yönünde ABD yönetiminin kararı bulunmaktadır (www.eps.gov).

Cep tı/İnternet/E-Ticaret Karşılaştırması

Ülke	Ceptel (a)	İnternet (%)	E-Ticaret (b)
Fransa	28	10	9.20
Almanya	21	15	16.30
İtalya	50	8	5.40
İsveç	55	48	86.00
İngiltere	32	23	26.00
ABD	25	43	112.00

(a) Nüfusa oranı olarak

(b) Kişi başına ABD \$'ı

Kaynak: Forrester Research Inc., 2000 ve Global Info.Inc.

VIII. SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI ÇALIŞMALARI

A. MEVZUAT ÇALIŞMALARI

1. Tüketicinin Korunması

a. 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

Borçlar Kanunu'nda elektronik ortamda (internet) satış ve elektronik sözleşme, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda da elektronik ortamda tüketicilerin korunmasına yönelik hükümler bulunmamaktadır. Ancak, elektronik ortamda ticari faaliyetler gitgide yaygınlaşmakta ve beraberinde bir çok soruna yol açmaktadır. Bu sorunların başında hukuki düzenleme yetersizliği ve belirsizliği gelmektedir.

Web sayfalarında yapılan satışlar e-ticaretin en tipik uygulamasını teşkil etmektedir. Bu tür satışlarda da Borçlar Kanunu'nun satış sözleşmesini düzenleyen 182 ve devamı maddeleri ile Kanun'un genel hükümlerinin uygulaması gerektiği ortadadır. Sözleşme, internet araçları kullanılarak e-sözleşme tarzında yapılsa bile, satıcının borcunu ifası genellikle (gayri fiziki mallar hariç), klasik usuller uyarınca, fiziki teslim şeklinde olacaktır. Alıcının borcunun ifası ise, çoğunlukla kredi kartı veya banka havalesi yolu ile yapıldığından, tam bir fiziki ifadan söz edilmeyebilir (kayden ödeme).

Elektronik sözleşme (e-sözleşme) klasik iletişim araçları ve yolları kullanılmadan, tamamen elektronik ortamda internet üzerinden yapılan sözleşmeler olarak tanımlanabilir. Kurulmasında kullanılan yeni ve teknolojik gelişmelerin getirdiği bazı özellikler ile karşılıklı ve uygun irade beyanının imza ile güvenlik altına alınma hali hariç, sözleşme kavramını belirleyen ve tanımlayan bütün unsurlar ve şartlar burada da geçerlidir.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un kuralları da, elektronik ortamda yapılan işlemin özelliğine uydukları oranda, uygulama alanı bulabilecek hükümler arasında yer alacaktır.

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) 8 Eylül 1995 tarihinden beri ülkemizde uygulanmakta olup, bu konuda önemli gelişmeler kaydedilmiş bulunmaktadır. Kanunun 8 ve 9 uncu maddeleri kapıdan satışları düzenlemektedir. Kanuna ve TRKGM-95/136-137 sayılı Kapıdan Satışlara İlişkin Uygulama Usul ve Esaslarına Dair Tebliğ'e göre kapıdan satış; işyeri, fuar, panayır gibi satış mekanları dışında önceden mutabakat olmaksızın tüketicinin evinde veya işyerinde yapılan satışlar ile toplantılı, katalogdan seçim yoluyla yapılan ve mesafeli satışları içermektedir. Bu tanımdan hareketle, on-line yapılan satışların da bir anlamda kapıdan satış gibi değerlendirilebileceği kabul edilebilir.

Bu tür satışlarda Kanun tüketiciye 7 günlük cayma hakkı tanımıştır. Tüketici herhangi bir gerekçe göstermeksizin 7 gün içinde malı iade edip ödemiş olduğu para ve kıymetli evrakı geri isteme hakkına sahiptir. Ancak, e-ortamda yapılan satışlara, Kanunun kapıdan satışlara ilişkin hükümlerinin uygulanması halinde, cayma bildirim

belgesinin nasıl verileceği ve bunun nasıl belgeleneceği hususu çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer taraftan, Kanunda tüketici kredilerine, aldatıcı ticari reklam ve ilanlara ilişkin özel düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu düzenlemeler elektronik ticarete uygulanabilecek nitelikte olmakla birlikte, web sayfasında yapılan tanıtım ve reklamların Bakanlıkça izlenmesi zorluğu açıktır. Bu nedenle firmaların web sayfalarını ziyaret eden tüketicilerin Kanuna aykırı olduğunu düşündükleri reklamlarla ilgili Bakanlığa ihbarda bulunmaları gerekir.

b. Elektronik Ortamda Yapılan Sözleşmenin Hukuki Niteliği

Elektronik posta (e-mail) yolu ile yapılan sözleşmeler ile web sayfaları üzerinden yapılan sözleşmeler ayrı ayrı değerlendirilmelidir. E-posta ile kurulan ilişkiler esasında karşılıklı iki tarafın bizzat haberleşmesi suretiyle olmaktadır. Fakat web sayfaları üzerinden kurulan ilişkilerde, satıcı taraf işlemi her yönü bakımından tam anlamı ile bilgisayarlaştırılmış (bilgisayara yüklenmiş) durumdadır.

E-sözleşmenin tarafları, çoğunlukla bir yanda internet aracılığı ile ki, bu özellikle bir web sayfasıdır, satılık bir malı bulunduğunu veya hizmeti temin etmekte olduğunu beyan eden kişinin yerine irade açıklamasında bulunan bir "server" ile, diğer yanda söz konusu malı almayı veya hizmetten yararlanmayı arzu eden kişi olmaktadır. Bu görünüşü ile, bu tür sözleşmeler, edimlerin aynı anda yerine getirilmesi özelliği dışında, satış otomatları ile yapılan sözleşmelere benzetilebilir.

Buna karşılık e-mail ile yapılan sözleşmelerde, her iki tarafta da kişiler bulunmaktadır. Web sayfalarından yapılan sözleşmeleri, hazır olmayanlar arasında yapılmış sözleşme; buna karşılık e-mail ile yapılan sözleşmeleri, hazırlar arasında yapılmış sözleşme olarak kabul etmek imkanı vardır. Her iki halde de bu sözleşmeleri mesafeli satış sözleşmesi olarak değerlendirmek mümkündür.

E-sözleşme modelinin bir özelliği de, bir tür iltihaki akit niteliğinde kabul edilebilir olmasıdır. Taraflar iradelerini tamamen elektronik ortamda beyan etmektedirler ve deyim yerinde ise pazarlık şansı yoktur. Esasen tüm şartlar satıcı tarafından ortaya konulmakta ve alıcının bu şartlara aynen uyması beklenmektedir. Alıcının bu şartlara uymama olanağı zaten yoktur, çünkü elektronik ortamda beliren mesajda çizilmiş olan sınırın dışına çıkılması veya belirtilmiş olan aşamaların aynen izlenmemesi, işlemin sonuçsuz kalmasına neden olmaktadır. Daha tam ve doğru bir ifade ile, tüm işlem aşaması belirli basamaklar halinde planlanmakta, sistem alıcı tarafın bir adıma uymaması halinde tüm süreci (prosesi) durduracak şekilde programlanmaktadır.

c. Mal ve Hizmet Alışverişinde Sipariş, Teslim ve Ödemeye İlişkin Sorunlar

- Siparişle İlgili Sorunlar;
  - Sipariş verenle ilgili sorunlar (ehliyet sorunu),
  - Sipariştan vazgeçme halinde siparişi verenle, karşı firma arasındaki ilişkilerin ve o ana kadar yapılan işlemlerin durumu,

- Elektronik ortamda sipariş verileceğinden, düzenlenecek sözleşmenin şekli ve imzalarla ilgili sorunlar,
- Elektronik işlemin onaylanması sözkonusu olduğunda onay makamları ile ilgili hizmetler,
- Elektronik ortamda tarafların karşılıklı vereceği bilgilerin taraflarca veya kişilerce izinsiz kullanılabilmesi sorunu ve buna karşı cezai müeyyidelerin getirilmesi.
- Siparişin Teslimi ile İlgili Sorunlar;
  - Sipariş dış piyasadan ise yurt dışından malın gönderilmesi ile ilgili hangi kuralların geçerli olacağı hususu,
  - Ürün değiştirme veya ürün iadesine ilişkin sorunlar,
  - Malın sigortalanması sorunu,
  - Satış sonrası servis hizmetleri sorunu.
- Ödemeye İlişkin Sorunlar;
  - Ödemenin nasıl yapılacağı sorunu (peşin veya kredi kartı),
  - Ödemenin malın tesliminden önce yapılması halinde karşı tarafça mal teslim edilmediği takdirde doğacak sorunlar,
  - Ödemenin malın tesliminden sonra yapılması durumunda mal teslim edildiği halde ödeme yapılmadığı takdirde doğacak sorunlar,
  - Vergilendirme ile ilgili sorunlar,
  - Gümrükle ilgili sorunlar.

d. Web Sitelerinde Yapılan Satışlarda Tüketici Nasıl Korunabilir?

- Tüketici web sayfasından satıcının kimliğini ve iş merkezini, faaliyetlerini yürüttüğü yeri saptayabilmelidir.
- Satıcı web sitesinde (sayfasında) ürüne ilişkin fiyat, model ve teknik özellikler ile alıcının sipariş vermesinde dikkate alabileceği her türlü bilgiye yer verilmelidir.
- Sipariş işlemi, belirli basamaklar (aşamalar) halinde birbirini izleyen sırayla planlanmalıdır.
- Sistem, alıcı tarafından bir adıma uyulmaması halinde tüm süreci durduracak şekilde programlanmalıdır.
- İşlem aşamaları;
  - Alıcının ürün hakkında yeterli bilgi sahibi olduğunu,
  - Ürünün fiyatını öğrendiğini,
  - Teslimatın şeklini, 4077 sayılı Yasanın öngördüğü sözleşme koşullarını taşıyan “sözleşme” örneğini ve “cayma bildirim belgesini” okuduğunu,
  - Ürün ile birlikte cayma bildirim belgesinin gönderileceğini,
  - Satıcı tarafından iki nüsha olarak tanzim edilen ve imzalanan “sözleşme” ve “cayma bildirim belgesi teslim tutanağı”nın gönderileceğinin alıcı tarafından öğrenildiğini,

- Sözleşme ve cayma bildirim belgesi teslim tutanağının alıcı tarafından ürün teslimi esnasında imza edilerek birinci nüshalarının satıcıya iade edilmek üzere teslimatı yapana iade edileceğini kabul ettiğini,
- Ürün, sözleşme ve cayma bildirim belgesinin alıcıya teslimi ile cayma bildirim hakkını kullanma süresinin işlemeye başlayacağını öğrendiğini, kapsama sahiptir.

Yukarıda açıklanan işlem aşamaları bildirim, geri bildirim yoluyla tamamlandıktan sonra siparişin verildiği kabul edilmeli ve ürün teslimat süreci başlatılmalıdır. İnternet ortamında tüketiciye satış yapmak isteyen işletmeler, belirtilen işlem basamaklarına uygun geliştirecekleri program veya web sayfalarını Bakanlığa elektronik ortamda ya da yazılı olarak (çıkıtı) sunmak ve buna uygun hareket edeceklerini taahhüt etmeleri koşuluyla Bakanlıkça düzenlenecek veya onaylanacak belgeler verilmelidir.

e. 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 4077 sayılı Yasa'nın uygulama sürecinde ortaya çıkan ihtiyaçlar ile elektronik ortamda yapılan mal ve hizmet alış verişinde tüketicinin korunması açısından ortaya çıkan yasal düzenleme yetersizliği ve belirsizliğini dikkate alarak, 4077 sayılı Yasa değişiklik tasarısı taslağını hazırlamış tarafların ve kamunun görüşüne açmak suretiyle son şeklini vermiş ve Bakanlar Kurulu'na sunma aşamasına getirmiştir.

- Tasarı taslağının 3 üncü maddesinde "mal" tanımı yeniden yapılmış ve gayri fiziki (sanal) mallar da Yasa kapsamına alınmıştır.
- Tasarı taslağıyla Kanuna "Mesafeli Sözleşmeler" başlığını taşıyan 9/A maddesi eklenmiştir. Bu madde ile mesafeli sözleşmeler tanımlanmış, e-ortamda yapılan sözleşmeler mesafeli satış sözleşmesi olarak kabul edilmiştir. Yine bu madde ile mesafeli satışlarda tüketicilere, internet yoluyla yapılan satışlarda dahil, kapıdan satışlarda sağlanan hukuki korumalardan yararlanma hakkı tanınmıştır.
- Tasarı taslağı, Kanuna 10/A maddesini ilave etmek suretiyle "kredi kartlarını" düzenlemiş ve tüketici kredilerine uygulanan hükümlerin kredi kartlarına da uygulanacağını öngörmüştür.

Tasarı taslağı ile gayri fiziki (sanal) mallar, kredi kartları ve elektronik ortamda yapılan sözleşmelerin yasa kapsamına alınması ve bu sözleşmelere kapıdan satışlara ilişkin hükümlerin uygulanması yönünde düzenleme yapılması yerinde bir gelişme olmakla birlikte, uygulamada özellikle "e-posta" ve "web sayfası" yoluyla yapılan satışlarda sipariş, sözleşme düzenlenmesi, cayma bildirim belgesi verilmesi, tutanak tanzimi, mal talimatı, geri iadesi konuları ile web sayfalarında yapılan ticari ilan ve reklamların içeriğinin tesbitinde, ayıplı malın iadesinde ve özellikle gayri fiziki mal satışlarında problemler ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Ülkemizde yasa yapma sürecinin zorluğu dikkate alınarak, ortaya çıkabilecek muhtemel problemlerin çözümlenebilmesi için, 4077 sayılı TKHK Değişiklik Tasarısına elektronik ortamda

yapılacak tüketici işlemlerinde Bakanlığa tebliğ çıkarma yetkisi verilmesine yönelik bir ilavenin yapılması uygun olacaktır.

Tüketicilere, elektronik ortamda yapacakları alışverişlerde karşılaşacakları sorunlar nedeniyle tanınacak hukuki koruma, geleneksel ticarete tanınmış olan koruma araçlarından daha aşağı seviyede olmamalıdır.

2. Ticaret Hukuku

a. Ticaret Kanununda Düzenlenen Hususlar

Ticaret Kanununda düzenlenen hususlar esas itibariyle ticari işletme ile ilgili hususlardır. Ancak, ticari işletmeyle ilgisi bulunmasa bile sadece Ticaret Kanununda düzenlendiği için ticari sayılan hususlar da bulunmaktadır. Örneğin, ticari senetler ile geçici olarak eşya veya yolcu taşımada (TK.m.763) veya tacir olmayan şahıslar arasında yapılan cari hesap sözleşmelerinde (TK.m.87) de Ticaret Kanununun ilgili hükümleri uygulama alanı bulmaktadır.

Ticaret Kanununda ticari işletme ve sözleşmelerin yanısıra, haksız fiil sayılan bazı hususlar da düzenlenmiş bulunmaktadır. Haksız rekabet (m.55-56), çatma (m.1216-1221) ve ticaret şirketlerinde ortakların veya uzuvların haksız fiilleri dolayısı ile şirketlerin sorumluluğu hakkındaki hükümler (m.177, 256, 321, 489, 321, 542) haksız fiillere örnek olarak verilebilir.

Yukarıdaki hükümlerden başka, Ticaret Kanunu'nun 21 nci maddesinin 2 nci fıkrasına göre bir taraf için ticari sayılan bir iş, sözleşmeyle ilgili bir konu değil ise karşı taraf bakımından da adi bir iş sayılacağı, ancak sözleşmeye dayanan bir iş ise, Kanunda aksine bir hüküm olmadıkça diğer taraf için de ticari iş sayılacağı belirtilmiştir.

b. Yabancılık Unsuru Taşıyan Ticari İşlerde Uyuşmazlıkların Çözümü

Yabancılık unsuru taşıyan ticari işlerden dolayı çıkabilecek ihtilaflar, eğer bir ticari sözleşmeye dayanıyor ise, bu taktirde hangi ülke hukukunun uygulanacağı sorun oluşturmaz. 20.5.1982 tarih ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un (MÖHUK) 24 üncü maddesi; irade serbestisi (akit tarafların aralarında yaptıkları akdi belli bir hukuka tabi tutabilmesi yetkisi) ilkesinden hareketle tarafların aralarında yaptıkları ticari sözleşmeye uygulanacak hukuku açık bir şekilde seçebileceklerini hükme bağlamış bulunmaktadır. Tarafların ticari sözleşme için seçtikleri hukuk, Türk hukuku olabileceği gibi yabancı bir hukuk da olabilir. Taraflar açık bir şekilde bir hukuk seçmedikleri takdirde borcun ifa yeri hukuku uygulanır. İki taraflı akitlerde borç ilişkisinin ifa yeri birden fazla durumdadır. Böyle bir durumda borç ilişkisinin ağırlığını teşkil eden edimin ifa yeri hukuku uygulanacaktır.

Haksız fiillerden doğan borçlara ise, MÖHUK'un 25 nci maddesi gereği haksız fiilin işlendiği yerin hukuku uygulanır. Haksız fiilin işlendiği yer fiilin işlendiği yer mi yoksa zararın doğduğu yer mi olduğu sorusuna anılan madde "zararın meydana

geldiği yer” olarak cevap vermiştir. Haksız fiilin işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yerin farklı ülkelerde olması halinde, zararın meydana geldiği yer hukuku uygulanır.

İhtilafları çözmekle görevli olan resmi yargı mercileri davaları çok kez süratli bir şekilde bitiremediklerinden, ticari ihtilafların hakem yoluyla çözümlenmesi esası hemen her ülkede gelişmiş bulunmaktadır.

MÖHUK’un 43-45 nci maddeleri arasında yabancı hakem kararlarının uygulanması usulü de düzenlemiş bulunmaktadır. Bu şartlardan milletlerarası gelişmeye aykırı düşen husus yabancı hakem kararlarının Türkiye’de uygulanabilmesi için “mütekabiliyet” unsurunun gerçekleşmiş olmasının aranmasıdır.

Ancak, Türkiye 8.5.1991 gün ve 3731 sayılı Kanun ile ticari nitelikteki uyuşmazlıklar açısından verilen hakem kararlarının uygulanması konusunda New York Sözleşmesi’nin tarafıdır. Bu Sözleşme çerçevesinde, sözleşmeye taraf ülkelerde verilen hakem kararları MÖHUK 43-45.maddeleri gereğince değil, New York Sözleşmesi gereğince uygulanacaktır.

c. Türk Ticaret Kanunu Değişiklik Çalışmaları

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü yetkili temsilcileri, Adalet Bakanlığı’nca oluşturulan “Türk Ticaret Kanunu Değişiklik Tasarısı” taslağı hazırlama komisyonu çalışmalarına üye olarak katılmaktadırlar. Bu çalışma kapsamında e-ticarete ilişkin yasal düzenleme ihtiyacı bulunup bulunmadığı aşağıdaki tanımlar, kavramlar, olaylar ve ilişkiler çerçevesinde tartışılmalı, düzenlenmesi gereken konular tasarıya yansıtılmalıdır.

- Ticari iş tanımı,
- Ticari davalar ve deliller,
- Elektronik ticaretle ilgili özel mahkemeler,
- Tacir tanımı hakiki ve hükmi şahıslar,
- Ticari karineler, ücret hakları, fatura ve teyit mektupları,
- Tescile ilişkin hükümler,
- Haksız rekabete ilişkin hükümler,
- Ticari defterler ve bunların ispat kabiliyetleri,
- Ticari işler tellallığı ve acentalıklara ilişkin hükümler,
- Ticarete mahsus yerlere ilişkin hükümler,
- Kıymetli evraka ilişkin hükümler tanım, borçlar, devir, ciro, iptaller,
- Poliçe ile ilgili hükümler,
- Ödemeye ilişkin hükümler,
- Emtianın nakli, bedeli, makbuzlarla ilgili hükümler vb. konular,

- Ticari kayıtların elektronik ortamda tutulması (daha çok Maliye Bakanlığını ilgilendirmektedir).

3. Sınai Mülkiyet Hakları

a. Markalar ve İnternet Alan İsimleri (Domain Names)

Bugün dünyada en yaygın uluslararası iletişim ağı olan internette her kullanıcı için ayrı olmak üzere alan isimleri tanımlanmaktadır. Her kullanıcıya ait bilgisayara ulaşmak için, daha önce tanımlanmış olan bu alan isimleri bir telefon numarası veya adres gibi kullanılmaktadır. İnternetteki alan isimlerinin kullanıcılara verilmesinde, kullanıcının talebi gözönüne alınmakta ve talep edilen isim daha önce başkası adına verilmemişse, talep sahibine bu ad verilmektedir.

Markalar terimi, sadece tescilli ticari markaları ve hizmet markalarını kapsamaktadır. İnternet alan ismi marka gibi düşünülmemekte ve aynı zamanda ticari markası da olan şirketlerin internet ana sayfasına ulaşmak için kullanılmaktadır.

Markalar, elektronik pazar alanında önemli rol oynayacak ticari araçlardır. Ancak, açık ağ ortamında marka sahipleri, markalarının yasal kullanımlarının kontrolünde çok büyük güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. İnternet alan isimleri ve markalar arasında tahsis karmaşası bulunmakta ve bunun çözülmesi için birtakım önlemler almak gerekmektedir.

Uluslararası alanda, marka veri tabanları ve marka katalogları oluşturulması, internet alan adları tescil sistemleri, marka-özel alan isimleri ihdası, alan isimlerinde sınai mülkiyet hakları alan isimlerinin marka olarak tescili, markalar ve alan isimlerini ilgilendiren politika ve kuralların uyumlaştırılmasına yönelik tartışma ve çalışmalar sürmektedir.

b. Türk Patent Enstitüsü Çalışmaları

Türk Patent Enstitüsü, Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun 26.04.2000 tarihli toplantı sonucunda oluşturulan ETKK'nın danışman statüsündeki üyeleri arasında yer almaktadır. TPE, ETKK Hukuk Çalışma Grubu'nun 1998 yılında hazırladığı rapor çalışmalarına katkıda bulunmakla birlikte bu grubun daha sonraki çalışmalarında aktif olarak yer almamıştır.

Enstitü, markaların internette kullanımı ile ilgili olarak Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO) bünyesinde Markalar, Endüstriyel Tasarımlar ve Coğrafi İşaretler Hukuku Daimi Komitesi (SCT) tarafından "Markaların İnternette Kullanımı" ile ilgili olarak yapılan beş toplantıdan ikisine katılım sağlamıştır. Komitenin beşinci toplantısı sonucunda ortaya çıkan "Marka ve Diğer İşaretlerin İnternette Kullanımına İlişkin Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasına Yönelik Taslak Hükümler"e ilişkin olarak bir rapor hazırlanmıştır.

Raporda markaların internette kullanımında ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunlara karşı çözüm önerileri yer almaktadır. Raporda ele alınan konuların

elektronik ticaretle ilgili olarak yapılacak çalışmalarda değerlendirilmesi için Enstitü tarafından izlenmesi gerekir.

Ayrıca Türk Patent Enstitüsü, İnternet Üst Kurulu bünyesinde, Türkiye’de internet alan adlarına ilişkin politikaların belirlenmesi amacıyla oluşturulan Domain Name Sistem (DNS) Çalışma Grubu’nun bir üyesi olarak bu grubun ayda iki kez yapılan toplantılarına katılmaktadır.

Türk Patent Enstitüsü’nün uygulamaları açısından elektronik ticaretle birlikte ortaya çıkan diğer bir hususu ise marka, patent, endüstriyel tasarım ve coğrafi işaret başvurularının elektronik ortamda alınması, incelemesi ve sonuçlandırılması oluşturmaktadır.

Başvuruların elektronik yolla alınması, ancak ilgili yasal düzenlemelerin yapılması, elektronik imza yasasının yürürlüğe girmesi ve ilgili mevzuatın uygun hale getirilmesi ile mümkün olabilecektir.

4. KOSGEB Çalışmaları

KOSGEB tarafından yürütülen KOBİ-NET Projesi hakkında detaylı bilgi daha önce verilmiştir.

5. Öneriler

- a. Tüketicilere web sayfalarında yapılan satışlarda hukuki korunma sağlanması hususlarının kurallara bağlanabilmesi için, 4077 sayılı TKHK’da yapılacak değişiklik tasarısına, elektronik ortamda (internet) yapılacak mal satışı ve hizmet sunumlarıyla ilgili olarak, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na tebliğ çıkarma yetkisi verilmesi yönünde bir hükmün ilave edilmesi uygun olur.
- b. Bakanlık Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü’nde elektronik ortamda tüketicilerin korunmasına yönelik olarak Bakanlık içi çalışmaları yürütmek ve ETKK çalışmalarına katılmak üzere bir komisyon oluşturulmalıdır.
- c. Elektronik ortamda yapılan ticaretten doğan kanunlar ihtilafı sorunları da geleneksel olarak yapılan ticaretten doğan kanunlar ihtilafı sorunlarının çözüm şekli ile aynı olmalıdır. Çünkü elektronik ortamda yapılan ticaret nedeni ile ticari işin niteliği değişmemiş yalnızca ticari işin oluşum biçimi değişmiştir. New York Sözleşmesi’nin hükümleri, ticari uyuşmazlıklar konusunda Sözleşmeye taraf ülkelerde verilen hakem kararlarının uygulanması açısından yeterli olacaktır.
- d. Bakanlık İç Ticaret Genel Müdürlüğü’nde e-ticaret kapsamında Bakanlık içi çalışmaları yürütmek, şirket kuruluş işlemlerini azaltmak ve basitleştirmek, ETKK çalışmalarına (İç Ticaret Örnek Uygulama Proje Gurubu’na aktif olarak katılmak) ve Adalet Bakanlığı’nca yürütülen TTK tasarısı taslağı hazırlık çalışmalarına katılmak üzere bir komisyon oluşturulmalıdır. Ayrıca Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü’nden daha önce e-ticaret

çalışmalarına katılan teknik bir personel, ETKK İç Ticaret Örnek Uygulama Proje Grubu (bu grubun çalışması niteliği itibariyle teknik ağırlıklıdır.) çalışmalarına katılmalıdır.

- e. Uluslararası alanda sınai mülkiyet hakları ile ilgili gelişmeleri izlemek, e-ticaretin gerektirdiği Türk Sınai Mülkiyet mevzuatı düzenleme ihtiyacını tespit etmek ve uluslararası kurallara uyumlaştırmak, e-ortamda sınai mülkiyet haklarının korunmasına yönelik hukuki tedbirleri belirlemek ve Enstitü'ye önermek, ETKK çalışmalarına katılmak üzere Türk Patent Enstitüsü'nde bir komisyon oluşturulmalıdır.
- f. Bakanlık hizmet/görev alanına giren e-ticaret ile ilgili konularda (Tüketici ve Ticaret Hukuku, Sınai Mevzuat ile KOBİ'ler) diğer ülkeler, bölgesel ve uluslararası organizasyonlarca yürütülen çalışmalar Avrupa Birliği Koordinasyon Genel Müdürlüğü'nce izlenmeli, elde edilen bilgiler ve dökümanların Türkçe tercümesi yapılarak ilgili birimlerin yararlanmasına sunulmalıdır.
- g. İç Ticaret Genel Müdürlüğü, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Hukuk Müşavirliği ve Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'ndan üst düzey birer temsilcinin katılımıyla, e-ticaret ile ilgili Bakanlık çalışmalarını izlemek, değerlendirmek ve yapılacaklar konusunda Makama önerilerde bulunmak üzere bir komisyon oluşturulması uygun olur.
- h. Bakanlık'ta elektronik ticaret konusunda yetişmiş uzman personeli ihtiyaç bulunmaktadır. Bu nedenle, İç Ticaret Genel Müdürlüğü, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü ile Avrupa Birliği Koordinasyon Genel Müdürlüğü uzmanlarından ikişer, toplam altı kişinin e-ticaret konusunda inceleme ve araştırmalarda bulunmak suretiyle Bakanlık çalışmalarına katkı sağlamak için yurtdışına (uluslararası, bölgesel kuruluşlar, ülkeler) eğitime gönderilmelerinin uygun olacağı düşünülmüştür.
- i. Rapor eki olarak hazırlanan, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Elektronik Ticaret Eylem Plan Taslağı, Bakanlık üst yönetimince tartışılmalı, gerekli değişiklik ve ilaveler yapılarak son şekli verildikten sonra uygulamaya konulmalıdır (Bkz.Ek:7).

B. ALTYAPI ÇALIŞMALARI

Bilgi toplumunda kamu hizmetlerinin etkin, çağdaş, verimli, hızlı ve şeffaf bir şekilde yürütülmesi, vatandaşın devlet ile kamu kurumlarının birbiriyle ve kendi iç işleyişine yönelik işlemleri elektronik ortamda gerçekleştirebilme olanağının sağlanması için enformasyon ve iletişim teknolojileri kullanılarak kamu yönetimi bilgi sistemlerinin kurulması artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çerçevede Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Bilgi Sisteminin (otomasyon projesinin) kurulması, etkin kullanılması ve sürekli güncelleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bakanlık'ta, bir projeye dayanmamakla birlikte otomasyon alanında önemli çalışmalar ve gelişmeler kaydedilmiştir. Aşağıda öncelikle bu projenin amacı, kapsamı ve yapılan çalışmalar, devamında ayrı bir bölümde otomasyon projesine yönelik önerilere yer verilecektir.

1. Otomasyon Projesinin Amacı

Bakanlığa mevzuatla verilen görevlerin/hizmetlerin etkin, daha verimli, zaman kaybına yol açmadan rasyonel ve şeffaf yürütülmesine olanak sağlayacak bir yapının oluşturulması amacıyla; Bakanlık Otomasyon Projesinin (Bilgi Sistemi) amacı;

Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı, bağlı ve ilgili kuruluşları ile meslek odalarının (TOBB, TESK, bağlı odalar ve tüketici örgütleri) birbirleriyle ve yurttaşlarla sanal ortamda yazışma yapmalarına yönelik ortamı hazırlamak, Bakanlığın gelecekte oluşacak kamu yönetimi network'una hazır hale getirmek, Bakanlığın hizmet verdiği toplum kesimlerine ihtiyaç duydukları bilgilere ulaşabilmeleri için bilgi bankası oluşturmak, il müdürlükleri ve meslek odaları için elektronik ortamda otokontrol sistemi oluşturmak suretiyle merkezden denetlenmesini sağlamak, güvenlik ilkesine bağlı kalınarak Bakanlığa ait verileri ulusal ve uluslararası bilgi platformuna açmak ve oluşturulacak bilgi bankasından mali kaynak yaratmak olarak özetlenebilir.

2. Projenin Kapsamı

Bakanlık merkez teşkilatı birimleri ve İl Müdürlükleri bilgisayar donanım ve yazılım projelerini başka bir ifadeyle bilgi sisteminin gerçekleştirilmesini kapsamaktadır.

2.1. Donanım Alt Proje ve Tanımları

a. PC Network Projesi (Local Area Network)

Projenin amacında da belirtildiği gibi; merkez birimlerimiz ve İl Müdürlüklerimizin ortak bir veri tabanı kullanarak çalışmasını ve merkezden denetlenmesini sağlayabilmek için ; Client (Kullanıcı) Server (Sunucu) mimarisi benimsenmiştir. Bu sebeple Merkez ve Tandoğan Ek Binamız ile İstanbul-İzmir-Ankara İl Müdürlüklerinin data kabloları tamamlanmıştır. Tüm kullanıcılarımızın data kabloları ve bu kabloların sonlandırıldığı akıllı network cihazları ile iletişimi sağlanmıştır.. Tandoğan Ek Binamız ile İstanbul-İzmir-Ankara İl Müdürlükleri kiralık hat "frame relay" ile network sistemimize dahil edilmiştir. Belirtilen bu noktalardaki kullanıcılarımız kiralık hatlar ile sanki merkez binamızda bulunan diğer kullanıcılar gibi hareket edebilmektedir. Tandoğan Ek Binamız ile sayılan 3 İl Müdürlüğü internete merkez üzerinden çıkmaktadırlar.

b. İnternet Bağlantısı

İnternet hizmetleri 02.10.1997 tarihinde, 64 Kbps Leased Line hattı üzerinden TR-NET servis sağlayıcısı ile geliş ve gidişler yönlendirme görevini üstlenen "router" ile sağlanmıştır. Kullanıcı sayısının artması sonucu network genişlemiş ve

06.07.1999 tarihinde hattın hızı 128 Kbps'ye çıkmıştır. Merkez Bina, Tandoğan Ek Binası, İstanbul, Ankara, İzmir İl Müdürlükleri olmak üzere yaklaşık 500 kullanıcıya internet hizmeti verilmektedir.

Otomasyon Projesi kapsamında hazırlanan İç Ticaret Genel Müdürlüğü hizmetlerinin elektronik ortamda ve online olarak yapılmasına olanak verecek "İç Ticaret Şirket Yazılım Programı" internet üzerinden kullanıma sunulacaktır. Programı kullanacak olan 81 İl Müdürlüğü ile Ticaret Sicil Gazetesi ve Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün ortak çalışacağı bir network planlanmaktadır. Dolayısıyla ilk anda tüm illerin merkeze bağlanması gerekliliği akla gelmektedir. Ancak kiralık hat maliyetleri ve İl Müdürlükleri'nin teknik altyapısı göz önüne alındığında her İl'i kiralık hat ile merkeze bağlamak teknik olarak bir çözüm olsa bile ekonomik olarak iyi bir çözüm olmayacaktır. Güvenli olarak Bakanlık ağına (network) erişimin sağlanması için firewall güvenlik yazılımı kullanılarak Sanal Tünelleme Yöntemi (VPN) ile bağlanmasının güvenli ve kiralık hatta nazaran daha ucuz olduğu tesbit edilmiştir.

VPN ile İl Müdürlüklerinin internet üzerinden Bakanlık network'una erişimleri sağlanırken, sistemin ve dataların güvenliği, tek noktadan çıkış ile virüs koruması ve kontrolleri firewall güvenlik yazılım programı aracılığı ile Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nca yapılacaktır.

İç Ticaret Genel Müdürlüğü programı yanında yaptırılması planlanan diğer birimlere ait yazılımlarda "web base" internet tabanlı olacaktır. Ancak "İç Ticaret Şirket Yazılım Programı" ve planlanan diğer yazılımlar mevcut internet erişim hızını daha da yavaşlatacaktır.

İnternette daha verimli ve etkin olarak yararlanabilmek ve proje kapsamındaki hizmetlerin yürütülebilmesi için hattın en az 2 Mbps'ye çıkarılması uygun olacaktır.

c. İnternet Hizmetleri

Bakanlık Web Sayfasının İçeriği; Genel Bilgiler, Birimler, Hizmetler, Ekonomik Göstergeler ve Güncel bölümlerinden oluşmaktadır.

Genel Bilgiler Bölümünde; geçmişten günümüze kadar Bakanlık ve Bakanlarımız hakkında bilgi verilmektedir. Bakanlığın organizasyon yapısı, Toplam Kalite Sistemi ve Bakanlık Kütüphanesi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Kütüphanede mevcut kitap ve yayınlar ile ilgili sorgulama yapılabilmektedir. Ayrıca; bu bölümde Bakanlığa ulaşım konusunda ve Bakanlık Telefon Rehberi hizmeti de verilmektedir.

Birimler Bölümü; Bakanlık Merkez Birimleri, Taşra teşkilatı ve Bağlı ve İlgili Kuruluşları ile ilgili özet bilgilerden oluşmaktadır.

Hizmetlerimiz Bölümünde; Bakanlığın vermiş olduğu hizmetler ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Şirketler, kooperatifler, tüketici bilgileri, ölçü ayar işlemleri, fuar ve sergiler ve Sanayi Genel Müdürlüğü'nde yürütülen hizmetler ile ilgili bilgiler yer almakta ve bu hizmetleri yürüten birimlerin talebi doğrultusunda güncelleme yapılmaktadır.

Ekonomik Göstergeler Bölümünde; Türkiye ekonomisi ile ilgili istatistik bilgileri ve illerin sanayi ve ticaret istatistik raporları yer almaktadır.

Güncel Bölümünde; Dünya, Türkiye ve Bakanlık gündemindeki önemli gelişmeler Bakanlık Makamının ve birimlerin istekleri doğrultusunda hazırlanmaktadır. Ayrıca bu bölümde ISO 9002 Kalite Standardını alan Bakanlığımız ile ilgili bir video gösterisi yer almaktadır.

Vatandaşlar öneri ve taleplerini web sayfası aracılığı ile Bakanlığa iletmektedirler. Bu öneri ve talepler Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı tarafından ilgili Birime/Kişiyeye ulaştırılarak cevaplandırılması sağlanmaktadır.

d. Birim Bazında Bilgisayar ve Yazıcı Sayısı

Sıra No	Birim	PC SAYISI	LAPTOP SAYISI	YAZICI SAYISI
1	MÜSTEŞARLIK	19	5	16
2	SANAYİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	23	-	11
3	SANAYİ ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	24	-	14
4	KÜÇÜK SANATLAR VE SANAYİ BÖLGELERİ VE SİTELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	63	-	35
5	İÇ TİCARET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	36	11	23
6	TEŞKİLATLANDIRMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	18	13	9
7	AVRUPA BİRLİĞİ KOORDİNASYON GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	10	1	7
8	ÖLÇÜLER VE STANDARTLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	11	-	8
9	TÜKETİCİNİN VE REKABETİN KORUNMASI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	21	5	11
10	ESNAF VE SANATKARLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	5	-	5
11	BAĞLI VE İLGİLİ KURULUŞLAR DAİRESİ BAŞKANLIĞI	7	-	5
12	TEFTİŞ KURULU BAŞKANLIĞI	7	26	8
13	ARAŞTIRMA PLANLAMA VE KOORDİNASYON KURULU BAŞKANLIĞI	4	-	3
14	HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ	7	-	2
15	BASIN VE HALKLA İLİŞKİLER MÜŞAVİRLİĞİ	1	-	1
16	SAVUNMA SEKRETERLİĞİ	2	-	2
17	PERSONEL DAİRESİ BAŞKANLIĞI	13	-	8
18	İDARİ VE MALİ İŞLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI	13	-	7
19	BİLGİ İŞLEM VE DEĞERLENDİRME DAİRESİ BAŞKANLIĞI	25	5	11
20	EĞİTİM DAİRESİ BAŞKANLIĞI	18	2	3
21	BAKANLIK KALİTE MERKEZİ	3	-	2
22	İSTANBUL İL MÜDÜRLÜĞÜ	39	-	21
23	ANKARA İL MÜDÜRLÜĞÜ	13	-	8
24	İZMİR İL MÜDÜRLÜĞÜ	19	-	2
25	VAKIF	5	-	3
26	SAĞLIK ÜNİTESİ BAŞHEKİMLİĞİ	8	-	2
27	FONLAR SAYMANLIK MÜDÜRLÜĞÜ	1	-	1
TOPLAM		415	68	228

Kaynak: BİD Bşk.

2.2. Yazılım Projeleri

a. Tamamlanan Yazılımlar

Bakanlık merkez teşkilatı birimleri, İl Müdürlükleri ve ortak bir veri tabanı kullanması gereken diğer kuruluşları kapsayacak olan bu projenin amacı; gelecekte tüm Bakanlık birimlerini kademeli olarak elektronik ortamda otomasyona geçirmek ve mevcut yapıyı güncelleştirerek Bakanlığı, güvenlik sınırları içerisinde Türkiye'ye ve dünyaya açmaktır. Bu amaçla, İç Ticaret Genel Müdürlüğü için "İç Ticaret Şirket Yazılım Programı" hazırlanmış olup, 2001 yılının 2.yarisından itibaren ilk etapta anılan Genel Müdürlük, ardından da sırası ile İstanbul, İzmir ve Ankara İl Müdürlükleri programı kullanmaya başlayacaklardır.

Bunu müteakiben planlanan ise, proje için seçilen Pilot illerde (Bursa-Konya-Samsun-Adana-Diyarbakır) gerekli teknolojik alt yapıyı kurulduktan sonra programın kullanımına geçmek ve ardından tüm İl Müdürlüklerine yaymaktır.

b. Planlanan Yazılımlar

- Yazılımı planlanan bilgi sistemleri

Mainframe üzerinde şu an mevcut bulunan;

- Kooperatifler,
- Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri,
- Sanayi Sicilleri,
- Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri,
- Personel Bordro İşlemeleri,
- Teftiş Kurulu,
- Genel Evrak,

bilgilerine ait yazılımlar fizibilite çalışmaları ışığında hazırlanarak network sistemine aktarılacak, mainframe devre dışı bırakılarak tek sistem olan client / server mimarisi üzerinde web tabanlı olarak çalışılacak , kullanıcılarımıza, üçüncü kişilere ve diğer ilgili kurumlara güvenlik politikamız kapsamında veri tabanı açılacaktır.

c. Satın Alınması Düşünülen Paket Programlar

Yukarıda belirtilen bu program ihtiyaçlarının dışında; içerikleri aşağıda belirtilen paket programları almak amacıyla çalışmalara başlanmış olup, bu çalışmaların 2001 yılının 2.yarisında sonuçlandırılması planlanmıştır.

- Personel Dairesi Başkanlığı için, "Personel Uygulama Programı";
- Sicil sistemi,
- Atama bilgi sistemi,
- Terfi bilgi sistemi,
- Yan ödeme sistemi,

- Bordro sistemi,
- Bütçe sistemi,
- İzin bilgi sistemi.
- İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı için, “Malzeme ve Stok Takip Programı”;
- Bütçe takip bilgi sistemi,
- İdari mali işler bilgi sistemi,
- Sosyal işler ve tabldot bilgi sistemi,
- Levazım ve ambar bilgi sistemi,
- Taşra kuruluşları koordinasyon bilgi sistemi,
- Ulaştırma bilgi sistemi,
- Araştırma ve satın alma bilgi sistemi,
- Genel evrak sistemi (Gelen/giden evrak sistemi).

3. Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı Personel Durumu

Diğer bütün kurumlarda olduğu gibi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bilgi sistemlerinin kurulması, kullanılması ve sürekli güncelleştirilebilmesi için, nitelikli, yeterli sayıda insan gücü ve finansal kaynağa ihtiyacı bulunmaktadır.

Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı Personel Durumu

	Dolu	Boş	Toplam
Daire Başkanı	1	-	1
Şube.Md.	3	1	4
Şef	1	1	2
Sistem Prog	1	-	1
Çözümleyici	1	1	2
Programcı	1	2	3
İstatistikçi	2	-	2
Bilgisayar İşletmeni	4	5	9
Ver. Haz. Kont.İşl	2	2	4
Memur	2	3	5
Daktilograf	1	1	2
TOPLAM	19	16	35

Kamu kesiminde yaşanan ücret yetersizliği ve adaletsizliği, nitelikli yetişmiş kamu personelinin ayrıcalıklı kamu kurumlarına veya özel sektöre geçmesine yol açmaktadır. Nitekim son birkaç yılda, Bakanlık bilgi işlem personeli de dahil çok

sayıda personel başka yerlere geçmiş ya da bu yönde taleplerde bulmuşlardır. Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'ndan; BM Mainframe sistem programcısı ve sistem yöneticisi durumunda bulunan 2 (ODTÜ Matematik, Fen Fak.Kimya Mühendisi), sistem programcısı ve yöneticisi 1 (ODTÜ Bilgisayar Müh.), PC Network sistem programcısı ve yöneticisi 1 (Gazi Üniv.Elektrik-Elektronik Mühendisi), sistem prog., web yöneticisi 1 (ODTÜ İstatistik) olmak üzere toplam beş personel ayrılmıştır.

4. Personel İhtiyacının Karşılanması

Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, otomasyon projesinin bütün aşamaları ile bir an önce sonuçlandırılması ve güncelliğinin sağlanabilmesi için, ihtiyaç duyduğu ilave personel sayı ve niteliklerini aşağıdaki gibi tespit etmiştir.

KADRO/UN VAN	NİTELİKLERİ	AD.
Çözümleyici Programcı	4 Yıllık (Bilgisayar, Elektrik-Elektronik, Endüstri, Fizik, Matematik, Kamu Yönetimi Bölümlerinden) Üniversite mezunu olmak	5
	Üst Düzey Programlama Dillerinden en az birini biliyor olmak.(Visual Basic, Java, Turbo Pascal, Fortran, Cobol, C, C++)	
	Veri Tabanı Yönetimi konusunda deneyimli veya kullanmış olmak.(SQL, DB2, Oracle, Informix, vb.)	
	İşletim Sistemleri konusunda bilgi ve tecrübe sahibi olmak.(NT, Unix, vb.)	
	İnternet ve WEB uygulamalarında tecrübe ve bilgi sahibi olmak.(HTML, ASP, JAVA, VB.)	
Bilgisayar İşletmeni	4 Yıllık Fakülte Mezunu olmak	5
Teknisyen	Meslek Yüksek Okulu Bilgisayar Bölümü/ Meslek Lisesi	3
Uzman	Yüksek Okul	1
Şef	Yüksek Okul	2
Memur	Yüksek Okul	2
Sekreter	Yüksek Okul	1
Toplam		19

Ancak, otomasyon sisteminin bir proje şeklinde ve uzman bir kuruluş ile BİD Dairesi Başkanlığı'nca birlikte kurulması yönünde tercih belirlenirse, bu sayıda personele ihtiyaç duyulmayabilir.

Mevcut personelin ayrılmaması ve yeni personel alınabilmesi için özel istihdam şekilleri düşünülmelidir. Örneğin kadro karşılığı sözleşmeli personel çalıştırılıp çalıştırılmayacağı araştırılmalı bu çerçevede bir çözüm üretilmesi gerçekleştirilmelidir.

5. Otomasyon Projesine Yönelik Öneriler

- a. Her ne kadar 1998 yılında Bakanlıkta otomasyon projesi için birimlerde fizibilite çalışması yapılmış ise de, daha sonra bu çalışma bir proje şeklinde tamamlanamamıştır. Dolayısıyla Bakanlıkta yürütülen otomasyon çalışmaları bir projeye dayanmamaktadır. Bakanlık merkez ve taşra teşkilatının mevcut donanım ve yazılım program durumunu tespit eden, iş analizlerini, süreçlerini belirleyen ve bunu dikkate almak suretiyle, ihtiyaç duyulan donanım ve yazılım programları ile sistemin tam anlamıyla kurulması için gereken finansman kaynağını tespit eden, kısa, orta ve uzun vadeli uygulama planını ihtiva eden bir proje hazırlanması ve projenin uygulanması yöntemiyle Bakanlık otomasyon sistemin kurulması yoluna gidilmelidir.
- b. Diğer kamu kurum/kuruluşları genellikle otomasyon projelerini ihale yoluyla uzman bir kuruluşa hazırlatmakta ve onun gözetim ve denetiminde uygulamakta ve sistemin güncelliğini de bu yolla sağlamaktadırlar. Sistem kuruluşu konusunda TÜBİTAK/BİLTEN, TAİ ve HAVELSAN'ın uzman kuruluşlar olduğu bilinmektedir.
- c. Türk sanayicisinin, ticaret erbabının, esnaf ve sanatkarların, kooperatiflerin ve üst birliklerin, tüketicilerin ihtiyaç duydukları bilgilere ulaşabilmelerine olanak sağlamak amacıyla; sanayi potansiyeli araştırmaları, sektör analizleri, envanterleri, fizibilite raporları, mal ve hizmetlerin Türkiye ve Dünyada üretim, tüketim, ithalat, ihracat, pazar durumu, kalite ve standartları, kooperatifçilik vb. bir çok konuyla ilgili araştırma, inceleme ve rapor hazırlamak ve bunları sanal ortamda (belli bir ücret karşılığında) bilgi piyasasına arz etmek için bilgi bankası oluşturulmalıdır.
- d. Bakanlık Bilgi Bankasının içeriği belirlenmeli; Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü sektörel araştırma grupları oluşturmak suretiyle, diğer ana hizmet birimleri ise kendi hizmet/görev alanlarına giren konularda elektronik ortamda; inceleme, araştırma ve/veya değerlendirme raporları hazırlamalı, güncelleştirmeli ve bu bilgiler anılan Genel Müdürlüğün yönetiminde (Bilgi Bankası Yönetimi) bilgi piyasasına sunulmalıdır.
- e. Projenin kapsamı Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı ve ilgili kuruluşlarını ve meslek odalarını (TOBB, TESK ve bağlı odalar) kapsamalıdır. Bakanlık ve bu kuruluşlar çalışmalarının ayrı ayrı ama bir proje bütünlüğü içinde eş zamanlı yürütülebilmesi için, Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nca koordinasyon çalışmalarına başlanmalıdır.
- f. Bakanlık bilgi sistemi iki boyutlu oluşturulmalıdır. Birinci boyutu Bakanlık merkez, taşra teşkilatları, bağlı ve ilgili kuruluşları ile meslek odalarını kapsayan bilgi ve veri iletimine (EDİ) dayanan kapalı ağ sistemi, ikinci boyut ise açık ağ sistemi internete dahil olma şeklinde planlanmalıdır. Bu çerçevede, Bakanlığın hangi hizmetlerini kapalı ağ, hangilerinin açık ağ ortamında (interneteye açık) yer alacağı ve verileceği belirlenmelidir.
- g. Bakanlık'taki PC'lerin tamamı internete açıktır. Bu durum her ne kadar Bakanlığa bir mali külfet getirmemekte ise de, bant genişliğinin yetersizliği ve internetin özel amaçlarla kullanım yaygınlığı kamu hizmetinin yürütümüyle ilgili internette yararlanmak isteyen Bakanlık çalışanlarının internete ulaşım hızını önemli ölçüde yavaşlatmaktadır. Bu nedenle, birimler itibarıyla internete açık olması gereken PC sayılarının belirlenmesi uygun olur.

IX. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin ekonomik değişim ve toplumsal dönüşümünü sağlayabilmesi ve rekabetçi bir dünyada yerini alabilmesi için, bilim ve teknolojiyi üreten, endüstriye uygulayabilen, süratle ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürebilen ve öngörü içerikli Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları oluşturması bir ön koşul olarak zorunlu hale gelmiştir. Teknolojik öngörüler bugün artık bilim politikası üst yönetimlerinin kullandığı önemli araçlardan biridir. E-ticaret, bilişim ve iletişim teknolojilerinin dolayısıyla ulusal bilim ve teknoloji yeteneğini geliştirmenin bir aracı olarak görülmeli ve buna uygun ilke ve politikalar belirlenmelidir. Bilgi toplumu hedefine ulaşmada en önemli araç olarak ortaya çıkan ve TUENA proje gurubunca hazırlanan, Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapı Anaplanı uygulamaya konulmalıdır.

Bilim ve teknolojiye yetkinleşmek, yalnızca "bilim ve teknolojiyi üretmekte" yetkinleşmek anlamına gelmemektedir. Bir ulus, bilimsel ve teknolojik araştırmalar sonucu ortaya konan bulguları, süratle, ekonomik ve toplumsal faydaya (pazarlanabilir yeni ürün, yeni sistem, yeni üretim yöntemleri ve yeni toplumsal hizmetlere) dönüştürebilme becerisine sahipse, ancak o zaman, dünya pazarlarında rekabet üstünlüğü sağlayabilmekte; küresel süreçlerde söz ve karar sahibi olabilmektedir.

Yirminci yüzyılın son çeyreği bilgi çağı, yirmibirinci yüzyıl ise, bilgiyi yönetme çağı olarak adlandırılmaktadır. Bazı yazarlara göre internet bir bilgi çöplüğüdür. Gerçekten internet, bilgiyi üretmeyen ve yönetmeyenler için bilgi çöplüğü olabilir. Olumsuzlukların, sınırlamaların ve belirsizliklerin asgariye indirilmesiyle internet kullananlar bakımından bir ayrıcalık ve üstünlük aracı olabilir. Bilgi; ürettiğimiz, yaptığımız, sattığımız ve satın aldığımız asıl şeylerin bileşeni haline gelmiş bulunuyor. Bunun bir sonucu olarak, bilgiyi yönetmek entelektüel sermayeyi bulup geliştirmek, saklamak, satmak, paylaşmak bireylerin, işletmelerin ve ülkelerin en önemli ekonomik görevi haline gelmiştir.

Bilgiye kolayca ulaşan, bilgiyi kullanarak ürün ve bilgi üretebilen, girişimci ve yaratıcı bireylerin yetiştirilmesine olanak sağlayacak öğrenme altyapısının, ulusal enformasyon altyapısının tümeleşik bir parçası olarak oluşturulması, eğitim sisteminin gözden geçirilmesi ve eğitim politikalarının buna göre yeniden oluşturulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bilgi toplumu hedefine ulaşabilmenin, elektronik iş ve ticaret yapabilmenin eğitimle olan bağı ortaya çıkmıştır. İhtiyaç duyulan beceri ve nitelikte insan gücü yoksa bilgi toplumuna geçiş ve e-ticareti yaygınlaştırmak olanaklı değildir. Bu nedenle tüm vatandaşların bilgisayar ve bilgi teknolojilerinde okur yazar, uygulayıcı ve üretici olmalarını sağlayacak eğitim çalışmaları düzenlemek için kamu ve özel kesim kuruluşlarının eğitime önem vermesi gerekmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri sahipliği ya da bilgiye erişimde yaşanan eşitsizlik (sayısal uçurum) ABD'den Avrupa'ya kadar pek çok ülkede önemli sorunlardan birisi olarak kabul edilmektedir. Çeşitli nedenlerle toplumun küçük bir kesimi bilgi ve iletişim teknolojileri ile yeni ağlara ve hizmetlere erişebilirken, geri kalan önemli bir bölümü bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olamadığı için bu ağların dışında

kalmaktadır. Bu nedenle, bilgi toplumu olmanın en önemli ölçütlerinden birisi olan, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına yönelik ekonomik politika seçeneklerine özel önem ve öncelik verilmesi zorunludur.

Bilgi toplumunda kamu hizmetlerinin etkin, çağdaş, verimli, hızlı ve şeffaf şekilde yürütülmesi için kamu yönetim bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılmasına yönelik daha emekleme döneminde olan çalışmalar ile elektronik Avrupa girişimine paralel olarak elektronik Türkiye'nin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalara başlanmalı ve hızla sonuçlandırılmalıdır.

Bu amaçla; vatandaşın devlet ile olan her türlü işlemini elektronik ortamda gerçekleştirmesine (dilekçe, vergi ödeme, fatura ödeme, beyanname verme, izin ve onay verme, belge tanzimi gibi), kamu kurumlarında üretilen halka açık bilgilerin tamamının elektronik ortama aktararak enformasyon altyapısı yolu ile tüm ülke düzeyinde ve bütün vatandaşlar için uzaktan erişilebilir hale getirilmesine, bütün kamu kurumlarının ulusal enformasyon altyapısına bağlanmasına, kamu hizmetlerinin enformasyon teknolojileri ile sunulması önündeki yasal engellerin kaldırılması ile kamuda hizmet üretim süreçlerinin yeniden tasarlanmasına, farklı kamu enformasyon teknolojilerinin ve süreçlerinin birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi ve süreçlerin eşzamanlı olarak geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Türkiye, elektronik ticaret uygulamalarının yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi yolu ile bilim ve teknoloji yeteneğini geliştirmeyi, küreselleşmenin olumlu yönlerinden yararlanmayı ve uluslararası ticaretten daha çok pay almayı, sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkı sağlamayı, hedeflemeli ve bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik kaynaklar temin edilmelidir.

İnternette teknik standartların belirsizliği, işlemlerin yasal düzeni, sözleşmenin kurulması, hükümsüzlüğü, güvenlik ve bilginin, verinin gizliliği, vergilendirme, tüketicinin korunması, internet işlemlerinin usul hukuku açısından durumu, devletin rolü ve internet faaliyetlerinde düzenleme ihtiyacı, internetin (e-ticaretin) önündeki temel sorunlardan bazılarıdır.

Elektronik ticarete güven ortamı oluşturulmalıdır. Bilgi güvenliği ve kullanımı konusunda, teknolojik gelişmeler dikkate alınarak, kişisel ve ulusal güvenlikle ilgili bilgilerin korunması konularına önem verilerek, kamu ve özel kesim tarafından üretilen bilgilerin, internet aracılığı ile kamuoyuna açılmasına, elektronik imza ve onay kurumları (sertifika kurumları, güvenilir 3.kişiler) ile elektronik notere ilişkin kurumsal ve yasal düzenlemeler bir an önce gerçekleştirilmelidir. Meslek Odalarının (Ticaret ve Sanayi Odaları, Barolar, Mimar ve Mühendis Odaları, Tabip Odaları) onay kurumları olarak faaliyet gösterip gösteremeyeceği ve diğer alternatifler tartışılmalıdır.

ETKK çalışmalarında da belirtildiği üzere, Devletin yasal düzenleme konusu yapması gereken öncelikli olan konu, bilginin gizliliği, bütünlüğü ve kimlik doğruluğunu sağlayan "elektronik imza"ya ilişkin yasal düzenlemedir. Bu konuda ETKK, BM Uluslararası Ticaret Hukuk Komisyonu'nun (UNCITRAL) "Elektronik Ticaret Model Yasası" ve "Elektronik İmza Yeknesak Kuralları" ile AB, 1999/93 CE sayılı "Elektronik İmza"ya ilişkin direktifini dikkate alarak, "Elektronik İmza Teknik ve

İdari Yönleri Hakkında Kanun Tasarısı” taslağını bir an önce tamamlamalı tartışmaya açmalı ve son şeklini verdikten sonra BTYK’ya sunmalıdır.

Diğer yandan, elektronik işlemler sırasında açıklanan, kişisel verilerin gizliliği ve korunması konusunu da içeren ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan, “Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı”nın bir an önce yasalaşması sağlanmalıdır.

Elektronik ortamda elde edilen veya muhafaza edilen delillerin tanınması Usul Hukuku açısından değerlendirilmeli, elektronik kayıt tutma teknik şartları belirlenmeli ve bu kayıtların kamu mercileri tarafından belge olarak kabulü ile ilgili ilkeler saptanmalıdır. Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda defter tutma, imza, delil türleri ile ilgili değişiklikler, teknolojik gelişim ve alt yapı, konu ile bağlantılı diğer kanunlarda (Vergi Usul Kanunu, Bankalar Kanunu gibi) dikkate alınarak tartışılmalı, gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Servis sağlayıcıların sorumluluğu ve bunun kapsamı ile ilgili (özellikle aldatıcı içerik, pornografi, ırkçı ve şiddete yönelik muhteva, hakaret, telif ve komşu haklar ve haksız rekabet açısından) şartlar ve ilkeler belirlenmelidir.

Elektronik ortamda gerçekleştirilen veri iletişimi ile ilgili olarak, Ceza Kanunu’nun genel hükümleri arasında yer alan, “Türkiye’de işlenen suç”, “yabancı ülkede işlenen suç” kavramları yeniden tartışılmalı; sanığın başka ülkede olması halinde dava açma, sorgulama, delil toplama hususları, eylemin her iki ülkede de suç sayılmasını gerektirdiğinden, elektronik suçlarda ülkeler arasındaki asgari uzlaşma ortamının yaratılması ve bu konudaki uluslararası çalışmalara ülkemizin aktif biçimde katılması sağlanmalı ve edinilen bilgiler ülke çalışmalarına aktarılmalıdır.

Elektronik ticaret uygulamalarında; tüketici haklarının, fikri ve sınai mülkiyet haklarının ve kişisel verilerin gizliliğinin korunmasında uluslararası gelişmeler dikkate alınmalıdır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nca hazırlanan 4077 sayılı TKHK değişiklik tasarısı taslağında elektronik ticaretin gerektirdiği düzenleme ihtiyacı dikkate alınarak elektronik ortamda yapılan sözleşmeler mesafeli sözleşmeler olarak tanımlanmış ve kapıdan satışlarda tüketiciye sağlanan korumalardan yararlanması hedeflenmiştir. Bakanlıkça bu tasarı Bakanlar Kuruluna gönderilmeden önce, AB’nde tüketici hakları ve elektronik ticarete ilişkin son gelişmeler incelendikten sonra tasarının yeniden gözden geçirilerek Bakanlar Kuruluna sunulması uygun olur.

Tüketicilere, e-ticarete karşılaşılabilecek sorunlar nedeniyle tanınacak hukuki koruma, geleneksel işlemlerde tanınmış olan korumalardan daha aşağı seviyede olmamalıdır. Tüketici, satıcıyla ilgili ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiyi web sayfasından öğrenebilmelidir.

Sanal ürünlerde ürün sorumluluğu, aldatıcı, yanıltıcı, istismar edici, mal ve can güvenliğini tehlikeye atıcı reklamlara karşı tüketicinin korunması, satış sonrası servis, teslim, ve sipariş gibi kavramların irdelenmesi, OECD’de tartışılan ve sipariş-ödeme ile ilgili charge-back sistemleri kapsamında incelenmeli, telif hakları ve komşu haklar ile ilgili Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda yer alan çoğaltma, umuma arz, dağıtım yetkileri elektronik iletişim açısından yeniden gözden geçirilmeli; bu konuda WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı) tarafından hazırlanan uluslararası anlaşmalara taraf

olunması; kopyalamayı önleyici teknolojik araç ve bilgiler ile ilgili hükümlerin mevzuata ilave edilmesi yönünde çalışmalar başlatılmalıdır.

Vergileme ilke ve kuralları elektronik ticaret dikkate alınarak gözden geçirilmeli; vergileme konusunda elektronik ticarete ilişkin ulusal politika kuralları belirlenmeli, elektronik ticaret ortamının vergi denetimini güçleştirmesi nedeniyle, muhtemel vergi geliri kayıplarının telafisi için, iletişim teknolojisinin sunduğu olanaklardan da yararlanılarak yeni denetim yöntem ve teknikleri geliştirilmeli, elektronik ticaretin vergilendirilmesinde, sistem adil ve etkin olmalı, kurallar açık, yeterli derecede esnek ve dinamik, vergi kayıp ve kaçaklarını önleyici nitelikte olmalıdır.

Gümrüklerle ilgili olarak, fiziksel teslimin ucuz, kolay ve zamanında yapılmasını sağlayan tedbirlerin üzerinde durulmalı; Kyoto Sözleşmesi (Uluslararası Gümrük İşlemlerinin Basitleştirilmesi ve Uyumlaştırılması Sözleşmesi) ile ilgili çalışmalar yakından izlenmeli, ürünlerin sanal teslimi konusunda DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) nezdinde başlatılan elektronik ticaret ve gümrükleme çalışmaları yakından izlenmelidir.

Uluslararası alanda, marka veri tabanları ve marka katalogları oluşturulması, internet alan adlarının tescil sistemi, internet alan adlarının marka olarak tescili konularını ilgilendiren politika ve kuralların uyumlaştırmasına yönelik tartışma ve çalışmalar sürmektedir. Marka ve ticaret adları ile ikinci derece alan isimleri arasında çıkacak uyuşmazlıkların çözüm yeri, şekli ve ikinci derece alan isimlerinin devri ile ilgili kuralların belirlenmesi; marka, işletme adı ve unvanına ait veri tabanlarının kamuya açılması; özellikle markalar konusunda uluslararası bir çözüm arayışının gerekliliği ve ülkemizin bu hususu yakından izlemesi gerekmektedir.

E-ticaretin KOBİ'ler üzerindeki etkisinin nasıl olacağı tartışmalı bir konudur. Bir görüşe göre, yeni iletişim olanakları KOBİ'lere yeni pazarlara açılma şansı verecek ve böylelikle rekabet güçleri artabilecektir. Diğer bir görüşe göre ise, teknolojiyi elinde bulunduran büyükler, bu türden gelişmeleri de kontrolleri altında tutabileceklerdir. Kesin olan nokta, KOBİ'lerin mutlaka ve özel olarak desteklenmeleri gerektiğidir. Türkiye'de KOBİ'lerin büyük bir kısmı bilgisayar uygulamalarının uzağındadır. Bu bağlamda, KOSGEB tarafından yürütülen KOBİ-Net Projesi desteklenmeli ve yeni projeler geliştirilmelidir.

KOBİ'lerin Elektronik Ticaret olanaklarını kullanarak uluslararası pazarlara açılabilmesi için; ticaret noktaları oluşturulması, geliştirilmesi ve desteklenmesi, hedef kitlelere eğitim verilmesi, KOBİ-Net ve benzeri yapıların teşvik edilmesi, KOBİ'lerin veri tabanlarını ve WEB sayfalarını oluşturabilmeleri için destek ve teşvik edilmesi yönünde politikalar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

KOBİ-Net ve Ankara Ticaret Noktası aynı amaca yönelik projelerdir. Bu projelerin yürütücü kuruluşları işbirliği alanları oluşturma yoluna gitmeli ve böylece birinin üyelerine sunamadıkları hizmetlerin diğeri tarafından sunulmasına imkan tanınması sağlanmalıdır.

Ulusal kuruluşların,uluslararası ticaretten daha fazla pay alması için; ülke genelinde kurulacak altyapının, elektronik ticaret ile ilgili gereksinimleri karşılayabilecek nitelik ve standartta olması, devlet tarafından gerekli önemlerin alınması ve düzenlemelerin yapılması; herkesçe, her yerden, her zaman güvenli, hızlı ve ödenebilir ücretle erişilebilir bir yapının sürekliliği sağlanmalı ve veri iletişim altyapısı ulusal ve uluslararası rekabete açılmalıdır.

Elektronik ağlara bağlanmaların teşvik edilmesi ve özendirilmesi, veri tabanı oluşturulmasının teşvik edilmesi, dış ticarete yönelik içerik üretiminin teşvik edilmesi, anında kaynaktan bilgi oluşturulmasının teşviki, ulusal standartların oluşturulması ve uluslararası standartlara uyumunun sağlanması, yaygın kullanılan veri tabanı, veri değişimi vb. konulardaki standartların kullanılmasının teşvik edilmesi, Türkçe karakter seti konusunun uluslararası platformlarda ciddiyetle ele alınması için çalışmalar yapılmalıdır.

Elektronik bankacılık hizmetlerinin yaygınlaştırılması için ev ve ofis bankacılığı teşvik edilmeli, Merkez Bankası tarafından elektronik para kullanımına yönelik çalışmalara başlanmalıdır.

Devlet tüm kamu kurumlarında elektronik alt yapıyı kurma yükümlülüğünü üstlenmiştir. Bu bağlamda, idare etme ve hizmet verme fonksiyonlarını icra ederken, elektronik ticaret alt yapısı ve araçlarının (bilgi iletişimi anlamında) devletin kendisi tarafından kullanılması teşvik politikasının en önemli unsurunu oluşturacaktır. Başka bir ifadeyle kamu alımları yoluyla e-ticaret ve e-ticaret altyapısının kurulması desteklenmelidir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan olağanüstü gelişmeler ve dünya ekonomisindeki küreselleşme eğilimlerinin sonucunda, gündeme giren elektronik ticaret uygulamalarının dışında kalınmaması için, oluşturulacak ulusal politikaların ve uygulamaların uluslararası politikalar ve uygulamalarla uyumunun sağlanması gerekmektedir.

Fiziki alt yapının oluşturulmasında uluslararası standartlara uyum sağlanması, yasal yapı oluşturulurken, ulusal politikalarımız gözetilerek uluslararası kurallara uyumlu düzenlemeler yapılması, uluslararası kurum ve kuruluşlarda (BM, DTÖ, AB, OECD, Dünya Bankası gibi) sürdürülen çalışmalara konunun uzmanlarının katılımı sağlanarak, karar sürecinde etkin olunması büyük önem taşımaktadır.

ETKK'nın oluşumu, görevleri, çalışma usul ve esasları ile alt gurupları ve görevlerinin bir düzenleyici işlemle kurallara bağlanması, Kurula süreklilik niteliği kazandıracağı gibi, çalışmalarında da etkinlik ve verimlilik sağlayacaktır.

Elektronik ticaret konusunda kurumlar ve ETKK çalışmalarını sürdürmekle birlikte, bu çalışmaların istenilen düzeyde olduğu söylenemez. BTYK'nın 2 Haziran 1998 tarih ve 93/1-3 sayılı kararlarıyla, ETKK çalışmalarının, Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı vizyonu ile uyumlu olarak yürütülebilmesi, izlenebilmesi ve gerekli koordinasyonun sağlanması için, "Ulusal Bilgi Teknolojileri Konseyi" oluşturulması öngörülmüş, ancak bugüne kadar bu Konsey oluşturulamamıştır. Anılan Konsey

oluşturulmalı, Konsey ve BTYK tarafından ETKK çalışmalarının izlenmesi, desteklenmesi ve yönlendirilmesine ilişkin kararlar alınmalıdır.

Zaman, yer, personel ve işlem maliyet tasarrufu sağlaması nedeniyle firmaların serbest rekabet gücüne önemli katkı sağlaması beklenen elektronik ticaret konusunda, devletin düzenleyici rolünün içerik ve boyutunun belirlenmesi önem taşımaktadır. Elektronik ticarete devletin müdahalesinin sınırları VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda benimsenen, devletin ekonomi ve piyasalara müdahalesinin en az düzeyde olması yaklaşımı çerçevesinde çizilmelidir. Refah düzeyini artırmak, kaynakların etkin kullanımını sağlamak, pazarı açık tutmak ve belirsizlikleri önlemek için kuralların konulması ve uygulamanın bu kurallara uygun olarak yrtlmesi, elektronik ticaret açısından da geçerli olacaktır.

Devlet, yukarıda sözü edilen yaklaşım çerçevesinde düzenlemeler yaparken, özel sektörün de kendi otokontrol mekanizmalarını ve ilkelerini saptayarak uygulaması, elektronik ticaretin güvenli ve sağlıklı işlemede önemli bir etken olacaktır.

Sonuç itibariyle, e-ticaretin yaygınlaştırılması için; gerekli teknik ve idari yapının kurulması, hukuki düzenlemelerin geerleştirilmesi, elektronik ticaretin özendirilmesi ve ulusal politika ve uygulamaların uluslararası politikalar ve uygulamalarla uyumunun sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle, kamu ve özel kesime büyük görevler düşmektedir.

RAPORUN EKLERİ

EK: 1 - BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU KOMİSYONU

Birleşmiş Milletler Uluslar arası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL), ülkeler arasında uluslar arası ticarete ilişkin ulusal mevzuatlardaki farklılıkların ticaretin gelişimi önünde engeller yaratması ve komisyonun bu engellerin dünya çapında kabul görebilecek yeknesak kurallar oluşturmak suretiyle azaltılması yahut kaldırılmasında etkin bir rol üstlenebileceği düşüncesi doğrultusunda 1966 yılında kurulmuştur.

Komisyonun Genel Konsey tarafından belirlenen 36 üyesi bulunmakta, üyeler 6 yıllık dönemler için seçilmektedir. Komisyonun çalışma programı doğrultusunda şu anda üç ayrı çalışma grubu vardır. Çalışma grupları bütün komisyon üyesi devletlerin katılımıyla çalışmalarını yürütmekte olup faaliyet konusuna ve programına bağlı olarak yılda 1 ya da iki kez toplanmakta ve çalışmalarını yılda bir kez toplanan komisyonun onayına ve görüşüne sunmaktadır. Üye devletlerin yanında diğer devletler ve uluslar arası örgütler komisyonun ya da çalışma gruplarının toplantılarına davet edilmekte ve toplantılarda üye devletler gibi görüş bildirme, katılımında bulunmak hakkı bulunmaktadır.

Komisyonun bugüne kadarki çalışmaları ana başlıklar itibariyle şu konuları içermektedir.

- Uluslar arası mal satışı ve buna ilişkin işlemler,
- Uluslar arası mal taşımacılığı,
- Uluslar arası ticarete tahkim,
- Devlet alımları,
- Yapı sözleşmeleri,
- Uluslar arası ödemeler,
- Elektronik Ticaret,
- İflas Hukuku.

Talep üzerine UNCITRAL Sekreteryası, Komisyon tarafından hazırlanan hukuki metinlerden birini kabul etmeyi düşünen ülkelere teknik destek sağlamaktadır. Bu destek genelde UNCITRAL metinleri esas alınarak hazırlanan metinlerin gözden geçirilmesini içermektedir. Ayrıca Komisyon kendi oluşturduğu metinlerin kabulü ve kullanımını teşvik maksadıyla uluslar arası ticaret hukuku ve INCITRAL metinleri konusunda değişik eğitim programları tertip etmektedir.

Elektronik ticaret alanında UNCITRAL'in biri tamamlanmış diğeri ise üzerinde hala çalışılmakta olan ancak tamamlanma aşamasına getirilen başlıca iki ayrı hukuki metni bulunmaktadır. Bunlar,

- a. Elektronik Ticaret Model Kanunu ve
- b. Elektronik İmza Yeknesak Kurallarıdır.

a. Elektronik Ticaret Model Kanunu (UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce):

1996 yılında kabul edilen elektronik ticaret model kanunu, elektronik veri değişimi ve elektronik posta gibi modern iletişim araçlarının hukuken tanımlanması ve hukuken hüküm taşıyabilmesini sağlayarak kullanımını kolaylaştırmak ve teşvik etmek niyetiyle oluşturulmuştur. Model Kanun, genel hükümlerin yanısıra malların taşınması gibi elektronik ticarete ilişkin spesifik alanlara yönelik de hükümler ihtiva etmektedir. Ayrıca, Komisyon tarafından model kanunun kabulü ve yorumlanmasında devletlere yardımcı olabilmesi amacıyla model kanunun hazırlanması sırasındaki düşünceleri, maddelerin oluşturulmasında dikkate alınan hususları ihtiva eden bir yasalaştırma rehberi-guide to enactment hazırlanmış ve ülkelerin istifadesine sunulmuştur. Model kanun toplam 17 maddeden oluşmaktadır.

Madde 1. Uygulama Alanı: 'Bu kanun ticari faaliyetler kapsamında kullanılan veri mesajı şeklindeki her çeşit bilgiye uygulanır' denilmektedir.

Madde 2. Tanımlar: Veri Mesajı, Elektronik Veri Değişimi, Mesaj Sahibi Kişi, Mesaj Gönderilen Kişi, Aracı Kişi, Enformasyon Sistemi kavramları tanımlanmaktadır. Model Kanunun bütün hükümlerinde temel teşkil ediyor olması nedeniyle bu tanımlardan veri mesajı tanımının tam çevirisinin verilmesinde fayda mülhaza edilmektedir. Buna göre bir veri mesajı, elektronik veri değişimi, elektronik posta, telgraf, telexi içeren ancak sadece bunlarla sınırlı olmayan elektronik, optik veya benzeri araçlar kullanılmak suretiyle bir bilginin üretilmesi, gönderilmesi, alınması veya depolanmasıdır.

Madde 3. Yorum: Kanunun yorumlanmasında esas alınacak hususlar belirtilmektedir.

Madde 4. Sözleşme ile Değişiklik Yapılması: Aksi belirtilmediği sürece veri mesajlarının iletimi başlıklı III.bölümün hükümlerinin sözleşmeyle değiştirilebileceği ifade edilmektedir.

Madde 5. Veri Mesajlarının Yasal Olarak Tanınması: Bilginin veri mesajı şeklinde olması halinde yasal etki, geçerlilik ve uygulanabilirlik taşıyacağı ve bunun hangi şartlar altında olabileceği hükmünü ihtiva etmektedir.

Madde 6. Yazılı Bilgi/Beyan: Yasanın bir bilginin/beyanın yazılı olmasını gerektirdiği hallerde, bu gerekliliğin belirli şartlar altında veri mesajları tarafından karşılanacağı belirtilmektedir.

Madde 7. İmza: Yasanın bir kişinin imzasını gerektirdiği hallerde hangi şartlar altında bu gerekliliğin veri mesajı ile karşılanmış olacağı dile getirilmektedir.

Madde 8. Bilginin Orijinalliği: Yasanın bilginin orijinal haliyle sunulmasını ya da muhafaza edilmesini gerekli kıldığı hallerde hangi koşullarda bu gerekliliğin veri mesajı ile karşılanabileceğine ilişkindir.

Madde 9. Veri Mesajlarının Muteberliği ve Kanıtsal Ağırlığı: Maddede sayılan şartlar altında veri mesajlarının ispat hukuku açısından muteberliğine itiraz edilemeyeceği ve veri mesajı şeklindeki bilgiye uygun kanıtsal ağırlığın verileceği,

Madde 10. Veri Mesajlarının Muhafazası: Yasanın belirli dokümanların, kayıtların veya bilginin muhafazasını gerekli kıldığı durumlarda bu gerekliliğin maddede sayılan şartlar altında veri mesajlarının muhafazası suretiyle karşılanmış olacağı,

Madde 11. Sözleşmelerin Teşkili ve Geçerliliği: Sözleşme teşkili kapsamında, aksi taraflarca kararlaştırılmadığı sürece bir icap ve icabın kabulünün veri mesajları aracılığıyla gerçekleştirilebileceği ifade edilmekte, bu şekilde oluşturulan sözleşmenin geçersiz olduğunun iddia olunamayacağı belirtilmektedir.

Madde 12. Veri Mesajlarının Taraflarınca Tanınma: Mesaj gönderen ve mesaj gönderilen kişi arasında bir talep şeklindeki bildirin, veri mesajı şeklinde olması halinde yasal etki, geçerlilik veya uygulanabilirlik açısından inkar edilemeyeceği bildirilmektedir.

Madde 13. Veri Mesajlarının Kaynağı: Mesajların hukuki etkileri açısından 'originator' olarak ifade edilen mesaj sahibi kişiye ait olması ya da ait olduğunun kabul edilmesi yahut mesaj gönderilen kişinin bu varsayımla hareket etme hakkının bulunması açısından gerekli şartlar sıralanmakta ve bunlara ilişkin istisnalar belirtilmektedir.

Madde 14. Alındı Onayı: Mesajın alındığına ilişkin mesaj gönderilen kişinin mesaj sahibi kişiye bildirimde bulunması başka bir deyişle mesajın kendisine ulaştığını onaylaması hususu detaylı bir şekilde düzenlenmektedir.

Madde 15. Veri Mesajlarının Gönderilme ve Alınma Yeri ve Zamanı: Mesaj sahibi kişi ile mesaj gönderilen kişi arasında aksi kararlaştırılmadığı sürece geçerli olmak üzere, mesajların gönderilme ve alınma yeri ve zamanı belirlenmektedir.

Madde 16. Taşımacılık Sözleşmelerine İlişkin Hususlar: Kanunun birinci bölümü hükümlerini ihlal etmeyecek şekilde bu kısmın, maddede sayılan hususları içerecek ancak bunlarla sınırlı olmayacak tarzda taşımacılık sözleşmeleri ile ilgili her türlü faaliyete uygulanacağı belirtilmekte,

Madde 17. Taşımacılık Dokümanları: Kanunun, Madde 16'da atıfta bulunulan faaliyetlerden herhangi birinin yazılı bir dayanağının olmasını gerekli kıldığı durumlarda bu gerekliliğin bir veya daha fazla veri mesajı kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmesi halinde yerine getirilmiş olacağı belirtilmekte ve değişik durumlarda bu yükümlülük açısından nasıl hareket edileceği bildirilmektedir.

17.04.2000 tarihi itibarıyla UNCITRAL Sekreteryasından temin edilen son bilgilere göre bugüne kadar Singapur, ABD'nin Illinois eyaleti, Kore, Bermuda, Kolombiya, Avustralya ve Hong Kong Model Kanun hükümleri üzerine kurulu hukuki metinleri kabul etmişlerdir. Ayrıca buna ilaveten ABD ve Kanada'da Model Kanun esasları doğrultusunda, elektronik ticarete ilişkin yeknesak kurallar hazırlanmıştır.

Öte yandan Şili, Hindistan, Fransa, Meksika, Peru, Filipinler, Slovenya ve Tayland gibi pekçok ülkede ya doğrudan doğruya Model Kanun üzerine kurulu ya da model kanun esasları doğrultusunda oluşturulan taslak hukuki metinler üzerinde incelemelere devam edilmektedir. Ayrıca, Brezilya, Fas, Yeni Zelanda ve Tunus gibi bazı ülkelerde ise Model Kanununun kabulü ihtimalini de içerecek şekilde elektronik ticarete ilişkin mevzuat oluşturma çalışmaları sürmektedir.

b. Elektronik İmza Yeknesak Kuralları (UNCITRAL Uniform Rules on Electronic Signatures):

UNCITRAL'in elektronik ticaret konusundaki ikinci önemli metni henüz tamamlanmamakla birlikte tamamlanma aşamasına getirilmiş bulunan elektronik imza yeknesak kurallarıdır.

Elektronik İmza Yeknesak Kuralları Oluşturulma Süreci

Birleşmiş Milletler Uluslar arası Ticaret Hukuku Komisyonu 1996 yılında yapılan 29. oturumunda sayısal imza ile onay kurumlarını gündemine almaya karar vermiş ve Elektronik Ticaret Çalışma Grubundan bu konularda yeknesak kurallar hazırlanmasının yararlı olup olmayacağını incelemesini istemiştir. Hazırlanacak yeknesak kuralların sayısal onay ve belgeleme teknolojilerini içerecek şekilde onay sürecini destekleyecek hukuki dayanak, onay sürecinin uygulanabilirliği, onay tekniklerinin kullanımı kapsamında kullanıcıların, sağlayıcıların ve üçüncü kişilerin sorumlulukları ve bunlar arasındaki risklerin dağılımı, sicillerin kullanımı yoluyla onaylama ve atıf yoluyla sözleşmeye dahil etme gibi konulara ilişkin hükümleri de içermesi gerektiği hususunda görüş birliğine varılmıştır.

Çalışma Grubu 31.oturumuna ilişkin olarak hazırladığı raporda, sayısal imza ve onay kurumları konusunda yeknesak kuralların hazırlanmasının önemi ve gereği üzerinde uzlaşmaya varıldığını, ancak bu çalışmanın şekli ve kapsamı konusunda kesin bir karara ulaşılmamakla birlikte, elektronik ticarete ilişkin ileride yapılacak çalışmalarda, sayısal imza ve onay kurumları yanısıra açık anahtar şifrelemesinin teknik alternatifleri, üçüncü kişi durumundaki servis sağlayıcılar tarafından gerçekleştirilen işlevler ve elektronik sözleşme gibi konuların da ele alınmasının gerekebileceğini belirtmiştir.

Söz konusu raporda belirtilen görüşleri onaylayan Komisyon, Çalışma Grubunu sayısal imza ve onay kurumları konusunda yeknesak kurallar hazırlamakla görevlendirilmiştir.

Komisyon, yeknesak kuralların hazırlanma sürecinin başında bunların şekil ve kapsamı konusunda kesin olarak karara varılamayacağını, ancak Çalışma Grubunun sayısal imza konusunu ele alırken, yeknesak kuralların UNCITRAL Elektronik ticaret Model Kanunundaki gibi hiçbir onay tekniğinden açık olarak etkilenmeyerek (media-neutral yaklaşım) bu Model Kanunla uyumlu olması gerektiğini belirtmiştir. Böylelikle, yeknesak kurallar, diğer kimlik doğrulama tekniklerinin kullanımını engellemeyecek ve açık anahtar şifrelemesi ile ilgili olarak farklı güvenlik dereceleri kabul ederken, sayısal imza kapsamında sağlanan farklı hizmet tiplerine, farklı hukuki etkiler ve

sorumluluk dereceleri verebilecektir. Onay kurumları ile ilgili olarak Komisyon tarafından piyasa standartları kabul edilmekle birlikte, sınır ötesi onay söz konusu olduğunda onay kurumlarının uyması gereken asgari standartların da Çalışma Grubunca öngörülebileceği düşünülmüştür.

Çalışma Grubu, sekreteryaya tarafından oluşturulan metni esas alarak 32.oturumunda yeknesak kuralların hazırlanmasına başlamıştır.

Çalışma Grubunca hazırlanan 32.oturum raporu Komisyona sunulmuş, bu rapora ilişkin olarak komisyon tarafından, Çalışma Grubunun, sayısal ve diğer elektronik imzaların artan kullanımından doğan yeni hukuki sorunlara ilişkin ortak bir anlayışa ulaşmada ciddi zorluklar yaşadığı belirtilmiş, söz konusu sorunların uluslar arası alanda kabul görebilecek yasal bir çerçeve içerisinde ele alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Öte yandan Komisyon, yaşanan güçlüklerle karşın o güne kadar gerçekleştirilen gelişmelerin, Elektronik İmza Yeknesak Kurallar Taslağının, uygulanabilir bir yapıya ulaşabileceğini gösterdiğini belirtmiştir.

Çalışma grubu, yeknesak kuralların hazırlanması çalışmalarına 33.ve 34.oturumlarında da devam etmiş, bu konuda önemli gelişmeler kaydetmiş olmasına karşın yeknesak kuralların hangi yasal çerçeveye oturtulacağı konusunda görüş birliğine varmada güçlükler yaşamıştır. Öte yandan elektronik imza ve onay kurumu hususlarındaki yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde ülkelerin örnek alabileceği hukuki metinlerin ortaya konulması gereği ve ülkelerin bu yöndeki beklentileri nedeniyle yeknesak kuralların hazırlanması faaliyetleri sürdürülmüştür. Nitekim Eylül 1999 içinde gerçekleştirilen 35.oturumda taslak maddeler üzerinde tartışmalar sürmüştü, bazı maddelerde görüş birliğine varılmıştır.

UNCITRAL Elektronik Ticaret Çalışma Grubu 36.Oturumu

Birleşmiş Milletler Uluslar arası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) Elektronik Ticaret Çalışma Grubu otuzaltıncı oturumu, 14-25 Şubat 2000 tarihlerinde New York Birleşmiş milletler Merkezinde gerçekleştirilmiştir. Toplantıya 29 üye ülke ile 26 gözlemci ülke delegeleri katılmıştır.

Toplantı açılışında, sayısal imzalar kapsamında Model Kanunun kabulü, elektronik imzalar, açık anahtar altyapısı gibi konuları da içerecek şekilde, elektronik ticaret konusundaki düzenlemelerde kaydedilen gelişmelere ilişkin görüşler dile getirilmiş, birçok ülkede, Model Kanunu ya da elektronik ticareti kolaylaştırma konularını esas alan mevzuatın kabul edildiği veya edilmekte olduğuna değinilmiştir. Müteakiben 13 maddeden oluşan taslak metin üzerinde görüşmelere geçilmiş bilhassa 6.madde üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmış, "Orijinallik Karinesi" (Presumption of Original)'ni içeren 7.madde, 6.maddenin 3.fıkrası hükmünün bu konuda yeterli düzenlemeyi sağladığı gerekçesiyle metinden çıkarılmıştır.

Nihai hali itibarıyla taslak maddeler şu hususları içermektedir.

Madde 1. Uygulama Alanı (Sphere of Application): Bu kuralların, ticari faaliyetler kapsamında kullanılan elektronik imzalara uygulanacağı ve tüketicilerin

korunmasına ilişkin kanun hükümlerinin saklı olacağını bildirmekte ve ticari terimin nasıl yorumlanması gerektiği izah edilmektedir.

Madde 3. İmza Teknikleri Arasında Eşit Muamele (Equal Treatment of Signature Technologies): Sözleşme ile değişiklik yapılması başlıklı 5.madde hariç bu kuralların hiçbir hükmü bir imzaya ilişkin bir gerekliliğe uyum başlıklı 6.maddenin 1.fıkrasında öngörülen şartları taşıyan yahut meri kanun hükümleri gerekliliklerini yerine getiren herhangi bir elektronik imza yaratma yönteminin kabul edilmemesi, sınırlanması ya da hukuki etkiden yoksun bırakılması sonucunu doğuracak şekilde uygulanmayacaktır denilmektedir.

Madde 4. Yorum (Interpretation): 1.fıkarda 'Bu kuralların yorumunda, bunların uluslar arası kaynağı ile uygulanmalarındaki yeknesaklığın artırılması ve iyi niyet gösterilmesi gereği dikkate alınmalıdır' şeklinde bir hüküm getirilmekte, 2.fıkarda ise bu kurallarla düzenlenen konulara ilişkin olup bu kurallarda açıkça çözüme kavuşturulmayan sorunların bu kurallara uygun olarak çözümleneceği ifade edilmektedir.

Madde 5. Sözleşme ile Değişiklik Yapılması (Variation by Agreement): Bu kuralların, şayet sözleşme, ilgili bir devletin yürürlükteki kanunları altında hükümsüz olmuyor ya da aksi bu kurallarda belirtilmiyor ise sözleşme ile daraltılabilmesi yahut değiştirilmesinin mümkün olduğu belirtilmektedir.

Madde 6. Bir İmzaya İlişkin Bir Gerekliliğe Uyum (Compliance with a Requirement for a Signature): Birinci fıkrada, 'Yasanın bir kişinin imzasını gerektirdiği durumlarda bu gereklilik, bir veri mesajında, ilgili herhangi bir anlaşma da dahil olmak üzere tüm şartlar dahilinde veri mesajının üretilme veya iletilme amacına uygun olması itibarıyla güvenilir olan bir elektronik imza kullanıldığı takdirde yerine getirilmiş sayılır', ikinci fıkrada 'Öngörülen gereklilik ister bir yükümlülük formunda olsun isterse de yasa yalnızca bir imzanın bulunmaması durumuna sonuçlar bağlasın, 1.fıkra hükümleri uygulanır' denilmektedir. 3.fıkarda 1.fıkra hükmü gerçince bir elektronik imzanın güvenilir sayılabilmesi için şartlar sıralanmakta, 4.fıkarda ise 3.fıkra ile getirilen şartların herhangi bir kimseyi, bir elektronik imzanın güvenilirliğini başka bir şekilde sağlaması açısından ya da bir elektronik imzanın gerçekte güvenilir olmadığını gösteren kanıtları delil gösterebilmesi açısından sınırlamayacağı ifade edilmektedir.

Madde 7. Güvenli Elektronik İmzanın Belirlenmesi (Satisfaction of Article 6): 1.fıkarda, ilgili ülke tarafından, ister kamudan olsun ister özel sektörden olsun yetkili olarak belirlenen herhangi bir kişi, organ, ya da otoritenin hangi elektronik imzaların 6.maddede öngörülen şartları taşıdığını belirleyebileceği 2.fıkarda ise 1.fıkra hükmü gerçince yapılan herhangi bir belirlemenin kabul edilmiş uluslar arası standartlarla uyumlu olması gerektiği belirtilmektedir.

Madde 8. İmza Sahibinin Hareket Tarzı: Özetle, madde hükmü gerçince her imza sahibi imzasının yetkisiz kullanımını önlemek için gerekli özeni göstermeli, böylesi bir durum söz konusu olduğunda ilgili kişileri mümkün olan en kısa sürede uyarmalıdır. Ayrıca imza sahibi bu gerekliliklere uymamasından kaynaklanacak sonuçlar konusunda sorumlu tutulmaktadır.

Madde 9. Belgelendirme Hizmeti Verenlerin Yüklümlülüğü:

Belgelendirme hizmeti verenlerin yüklümlükleri detaylı bir şekilde belirlenmekte, ve maddenin son fıkrasında yine bu yüklümlüklerin yerine getirilmemesi durumunda onay kurumlarının doğacak sonuçlardan sorumlu olacağı ifade edilmektedir.

Madde 10. Güvenilirlik (Trustworthiness): Belgelendirme hizmeti verenlerin kullandıkları sistemler, prosedürler ve insan kaynaklarının güvenilir olup olmadığı ya da ne derecede güvenli olduğunun belirlenmesinde dikkate alınması gereken hususlar sıralanmaktadır.

Madde 11. Güvenen Tarafın Hareket Tarzı: Güvenen taraf, bir elektronik imzanın güvenilirliğini teyit etmek amacıyla gerekli adımları atmamış ise bunun yasal sonuçlarına katlanmak zorunda tutulmaktadır.

Toplantıda zaman yetersizliğinden dolayı en sona bırakılan, tanımları içeren 2.madde ile Yabancı Sertifikaların ve İmzaların Tanınması hususunu kapsayan 13.madde görüşülememiş, geri kalan maddeler yapılan değişikliklerle kabul edilmiştir. Sekreteryadan kabul edilen maddeler için bir taslak "guide to enactment" hazırlaması istenmiş, hazırlanacak bu metnin taslak 2 ve 13.maddelerle beraber ilerideki bir oturumda görüşülmesi komisyonun onayına tabi olmak üzere çalışma grubunca teklif edilmiştir.

INCITRAL'in Elektronik Ticaret Model Kanunu ile elektronik imza yeknesak kuralları içerik itibariyle, milli mevzuatlarını oluşturma aşamasında bulunan ülkeler açısından yararlanılacak bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Model Kanunu milli mevzuatına dahil eden ülke sayısı hızla artış kaydetmektedir. Öte yandan elektronik imzaya ilişkin yeknesak kurallar konusundaki çalışmalar da bitme aşamasına gelmiştir. Bu noktadan hareketle ülkemizde de elektronik ticaret konusunda bir çerçeve kanun ihtiyacını karşılamak amacıyla ETKK yeni örgüt yapısında oluşturulan hukuk çalışma grubunca ilk etapta bu metinler ile AB direktifleri üzerinde çalışmalar yürütülmesi planlanmakta ve hukuki metinlerin türkçeye tercümesinin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

EK: 2 - AVRUPA BİRLİĞİ, SAYISAL İMZALAR İÇİN TOPLULUK DİREKTİFİ (1999/93/EC)¹

Madde 1

Kapsam

Bu direktifin amacı, sayısal imzanın kullanılmasını sağlamak ve yasal kabul edilebilirliğine katkıda bulunmaktır. Birlik pazarının uygun biçimde işlenmesini sağlamak amacıyla sayısal imza ve bazı kimlik hizmetleri için yasal bir çerçeve oluşturmaktadır.

Ulusal veya bölge yasalarıyla önceden belirlenmiş şekil gerekliliği olan belgelerin, geçerliliği ve **bağlayıcılığı** ile ulusal veya bölge yasalarında belirtilen, belgelerin kullanımını içermemektedir.

Madde 2

Tanımlar

1. "Sayısal İmza", kendisinden başka bir elektronik belgenin sahiciliğini (orjinallliğini, özgürlüğünü) göstermek üzere, o belgeye bağlanmış yada mantıksal açıdan ilişkilendirilmiş elektronik veridir.

2. "Geliştirilmiş sayısal imza",

(a) imza sahibiyle eşsiz bir biçimde bağlanmıştır,

(b) imza sahibinin ispat etme olanağını sağlar,

(c) imza sahibinin sadece kendisinin kontrol altında tutabildiği araçlarla atılmıştır, ve

(d) bağlı bulunduğu veriyle öyle bir biçimde ilişkilendirilmiştir ki, veri üzerindeki herhangi bir değişikliğin ortaya çıkarılması olanağını sağlar.

3. "İmzacı", imzalama aracına sahip ve kendi adına ya da temsil ettiği gerçek ya da tüzel kişi adına işlem yapabilen kişidir.

4. "İmza atma verisi", kodlar ya da gizli anahtarlar örneklerinde olduğu gibi, imzacı tarafından sayısal imza atmak için kullanılan, eşsiz bir veridir.

5. "İmza atma aracı", imza atma verisini kullanmak üzere düzenlenmiş yazılım ya da donanımdır.

6. "Güvenli imza atma aracı", Ek 3 'de tanımlanan koşulları sağlayan imza atma aracıdır.

---

¹Avrupa Birliği 1999/93/EC Elektronik İmzalar için Topluluk Direktifi BİLTEN tarafından ETKK çalışmalarına katkı sağlamak üzere kısmen çevrilmiştir ve taslaktır.

7. "İmza doğrulama verisi", kodlar ya da açık anahtarlar örneklerinde olduğu gibi, imza doğrulama amacıyla kullanılan veridir.

8. "İmza doğrulama aracı", imza doğrulama verisini kullanmak üzere düzenlenmiş yazılım ya da donanımdır.

9. "e-kimlik", imza doğrulama verisini bir kişiye bağlayan ve o kişinin kimliğini ispatlayan elektronik delildir.

10. "Nitelikli e-kimlik", Ek 2'de tanımlanan koşulları sağlayan bir "e-kimlik hizmet sağlayıcısı" tarafından verilmiş ve Ek 1'de tanımlanan koşulları sağlamış e-kimliklerdir.

11. "e-kimlik hizmet sağlayıcısı", e-kimlik sağlayan ve/veya sayısal imzalara dair diğer hizmetleri veren kurum, gerçek ya da tüzel kişiliktir.

12. "Sayısal imza ürünleri", sayısal imza atma ve doğrulama ve/veya e-kimlik hizmet sağlayıcısı tarafından sayısal imza hizmetleri vermek amaçlarıyla kullanılan donanım, yazılım ve ilgili tüm alt parçalardır.

13. "Gönüllü akreditasyon", bir e-kimlik hizmet sağlayıcısının isteği üzerine, e-kimlik hizmet sağlayıcılığı hizmetlerinde haklar ve yükümlülükler ile bunlara uyumluluk üzerine çalışmakla görevli bir özel ya da kamu kurumu tarafından istek sahibi e-kimlik hizmet sağlayıcısına verilen ve ilgili hakları ve yükümlülükleri düzenleyen bir izindir. Söz konusu özel ya da kamu kurumundan gerekli olur kararı çıkmadan, bir e-kimlik sağlayıcısı bu iznin sağladığı haklardan yararlanamaz.

Madde 3

Pazar Erişimi

1. Üye ülkeler, e-kimlik hizmetleri verilmesini önceden yetkilendirmeye dayandırmayacaklardır.

2. Üye ülkeler, 1. Paragrafın sonuçlarını zayıflatmayacak şekilde e-kimlik hizmet sunumunda yüksek yaygınlığı hedefleyerek gönüllü akreditasyon düzenlemeleri oluşturabilirler. Bu düzenlemelere ilişkin bütün kurallar objektif, şeffaf, uygun ve ayırım gözetmeyecek şekilde olmalıdır. Üye ülkeler, bu direktifin kapsamına giren sebepler yüzünden akredite olmuş e-kimlik servis sağlayıcılarının sayısını kısıtlayamazlar.

3. Her üye ülke, kendi bölgesinde kurulmuş olan ve kamuya nitelikli e-kimlik veren e-kimlik servis sağlayıcılarını denetleyecek uygun bir sistem kurulmasını sağlayacaktır.

4. Güvenli imza atma araçlarının Ek 3'te belirtilen gerekliliklerle uyumu, üye ülkeler tarafından görevlendirilmiş uygun kamu veya özel sektör kuruluşları tarafından belirlenecektir. Komisyon, 9. maddede belirtilen prosedürü takip ederek, üye ülkeler için, bir kuruluşun görevlendirilmesine ilişkin kriterleri belirleyecektir.

İlk alt paragrafta sözü edilen bu kuruluşlar tarafından belirtilen Ek-3'teki kriterlere uygunluk, bütün üye ülkeler tarafından tanınacaktır.

5. Komisyon, 9. maddede belirtilen prosedürlerle uygunluk içinde, sayısal imza ürünlerinin genel kabul görmüş standartları için referans numaraları oluşturabilir ve *Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesinde* yayımlayabilir. Üye ülkeler, bir sayısal imza ürünü bu standartlara uygunluk gösterirse, Ek-2 (f) bendi ve Ek-3'te belirtilen şartları taşıdığını kabul edecektir.

6. Üye ülkeler ve komisyon, tüketici hakları ve Ek-4'te belirlenen güvenli imza doğrulama önerileri ışığında, imza doğrulama araçlarının geliştirilmesi ve kullanımını desteklemek amacıyla beraber çalışacaklardır.

7. Üye ülkeler, kamu sektöründe sayısal imza kullanımını olası Ek şartlara bağlı kılabilirler. Bu şartlar objektif, şeffaf, uygun ve ayırım gözetmeyecek şekilde olmalı ve sadece konu edilen uygulamanın kendine has özelliklerini ilgilendirmelidir. Bu şartlar, vatandaş için sınırötesi hizmetlere bir engel oluşturamazlar.

Madde 5

Sayısal İmzaların Yasal Etkileri

1. Üye ülkeler, güvenli imza atma aracı oluşturulmuş nitelikli e-kimliklere dayanan geliştirilmiş sayısal imzaların;

- (a) ıslak imzaların kağıt belgeler üzerinde yerine getirdikleri yasal zorunluluklara benzer şekilde, elektronik ortamdaki veriler üzerinde yasal zorunlulukları yerine getirdiklerini garanti edecekler, ve
- (b) yasal süreçlerde delil olarak tanınmalarını sağlayacaklardır.

2. Üye ülkeler, sayısal imzaların yasal süreçlerde delil olarak kabul edilme ve yasal etki özelliklerinin reddedilmesinin sadece

- sayısal olmalarına veya
- nitelikli e-kimliklere dayanmalarına veya
- akredite olmuş bir e-kimlik hizmet sağlayıcısı tarafından verilmiş bir nitelikli e-kimliğe dayanmalarına veya
- güvenli bir imza atma aracı kullanılarak atılmamış olmalarına dayanmamasını sağlayacaklardır.

Madde 6

Sorumluluk

1. Üye ülkeler en azından, e-kimlik hizmet sağlayıcılarının, kamuya bir sertifikayı nitelikli e-kimlik olarak sunmaları veya böyle bir e-kimliğe garanti vermeleriyle, bu e-kimliğe aşağıdaki şekillerde güvenen gerçek veya tüzel kişilere verilen zararlara karşı sorumlu olmalarını sağlayacaktır.

E-kimlik hizmet sağlayıcısının ihmalkar davranmadığını ispatlayamadığı durumlarda:

- (a) nitelikli bir e-kimlik için önceden belirlenmiş bütün ayrıntıları içermesi ve nitelikli e-kimliğin içerdiği bütün bilgilerin verilme tarihinde doğru olması ile ilgili olarak;
- (b) e-kimliğin verilme tarihinde, e-kimlikte tanımlanan imzacının e-kimlikte verilen ya da tanımlanan imza doğrulama verisine karşılık gelen imza atma verisine sahip olması ile ilgili olarak;
- (c) e-kimlik hizmet sağlayıcısının her ikisini de yarattığı durumlarda, imza atma verisi ve imza doğrulama verisinin birbirlerini tamamlayıcı şekilde kullanılabilmesi garantisi ile ilgili olarak.

2. Üye ülkeler en azından, kamuya bir sertifikayı nitelikli e-kimlik olarak sunan bir e-kimlik hizmet sağlayıcısının, ihmalkar davranmadığını ispatlayamadığı durumlarda bu e-kimliğin iptal edildiğini kayıt etmekte başarısız olması nedeniyle, bu e-kimliğe uygun şekilde güvenen gerçek veya tüzel kişilere verilen zararlara karşı sorumlu olmasını sağlayacaklardır.

3. Üye ülkeler, e-kimlik hizmet sağlayıcılarının nitelikli e-kimlikler üzerinde, üçüncü kişiler tarafından farkedilebilmesi kaydıyla, o e-kimliğin kullanımı ile ilgili sınırlamaları gösterebilmelerini sağlayacaklardır. E-kimlik hizmet sağlayıcısı, nitelikli bir e-kimliğin üzerindeki sınırlamaları aşan kullanımdan doğan zararlardan sorumlu tutulmayacaktır.

4. Üye ülkeler, e-kimlik hizmet sağlayıcılarının nitelikli e-kimlikler üzerinde, üçüncü kişiler tarafından farkedilebilmesi kaydıyla, o e-kimliğin kullanılabilmesi işlemlerin parasal değeri için bir sınır belirtebilmesini sağlayacaklardır.

E-kimlik hizmet sağlayıcısı, bu maksimum sınırın aşılmasından doğan zararlardan sorumlu tutulmayacaktır.

Madde 11

Uygulama

1. Üye ülkeler, bu direktifle uyumlu yasaları, düzenlemeleri ve idari hükümleri 19 Temmuz 2001'den önce hayata geçireceklerdir. Bu konuda komisyonu gecikmeden bilgilendireceklerdir.

Üye ülkeler bu önlemleri kabul ettiklerinde, resmi olarak yayınlanma tarihinde bu direktife referans gösterecek veya benzer bir referansı ekleyeceklerdir. Referans göstermenin yöntemi üye ülkeler tarafından ortaya konacaktır.

2. Üye ülkeler bu direktifin ilgi alanına giren konularda kabul ettikleri yerel yasaların ana hükümlerinin metinlerini komisyona iletileceklerdir.

Ek 2/a

Nitelikli E-Kimlikler İçin Koşullar

Nitelikli e-kimlikler,

- (a) bir nitelikli e-kimlik olduğuna dair bir işareti,
- (b) e-kimlik hizmet sağlayıcısının adını ve hangi ülkede kurulu olduğunu,
- (c) imzacının kendini ispat etmek üzere kullandığı adı yada takma adını,
- (d) ilgili durumda, imzacının e-kimliği kullanma amacıyla ilgili özel bir niteliğini,
- (e) imzacının kontrolü altındaki imza atma verisine karşılık gelen imza doğrulama verisini,
- (f) e-kimliğin başlangıç ve bitiş tarihleriyle geçerlilik süresini,
- (g) e-kimliğin ispatı için eşsiz bir seri numarasını,
- (h) e-kimliği sağlayan e-kimlik hizmet sağlayıcısının geliştirilmiş sayısal imzasını,
- (i) duruma bağlı olarak, e-kimliğin kullanım kapsamı üzerindeki sınırlamaları, ve
- (j) duruma bağlı olarak, e-kimliğin kullanılabileceği işlemlerin finansal değeri üzerine sınırları

içermek zorundadır.

Ek-2/b

Nitelikli e-kimlik Veren e-kimlik Hizmet Sağlayıcıları İçin Koşullar

e-kimlik hizmet sağlayıcıları

e-kimlik hizmetleri verme konusunda gerekli itimadı,

dakik ve güvenli rehber ile güvenli ve anında iptal hizmetlerini,

e-kimliğin verilme ve/veya iptal tarihlerinin hassasiyetle belirlenmesini,

ulusal yasalarla uyumlu bir biçimde, e-kimlik verdiği kişinin kimliğini ve durumuna bağlı olarak özel niteliklerini doğrulamayı,

yönetimde ehil, sayısal imza ve güvenlik teknolojilerine aşinalık taşıyan, e-kimlik hizmetlerinde gerekli uzmanlık, deneyim ve niteliklere haiz personeli tanınmış standartlara ve prosedürlere uygun bir biçimde çalıştırmayı,

tahrifata karşı korunmuş, güvenilir ürünler ve sistemler kullanmak ve bunların gerektirdiği süreçlerin teknik ve kriptografik güvenliğini,

e-kimlik sahtekarlığına karşı gerekli önlemleri ve e-kimlik hizmet sağlayıcısının imza atma verisini sağladığı durumlarda bu verinin üretim aşamasında gizli kalma garantisini,

bu direktifte yer alan koşulları ve özellikle yasal sorumluluktan doğan zararların, örneğin sigorta marifetiyle, karşılanması için yeterli finansal kaynakların bulundurulmasını,

özellikle yasal süreçlerde kanıt olarak kullanılmak üzere, e-kimliklerle ilgili tüm bilginin, istenirse elektronik ortamda, belli bir süre için kayıtlarının tutulmasını,

anahtar yönetim hizmetlerini e-kimlik hizmet sağlayıcısından almış kişinin imza atma verisinin kaydının ve/veya bir kopyasının tutulmamasını,

sayısal imzası için e-kimlik almak isteyen bir kişiyle sözleşme yapmadan önce, elektronik ortam da dahil, güvenilir ve sağlam haberleşme imkanlarıyla, e-kimliğin kullanım koşulları ve yükümlülükleriyle ilgili olmak üzere, kullanım sınırlamaları, şikayetler ve ihtilafların çözümleri ve gönüllü denetim ve sertifikalandırma konularında kişinin bilgilendirilmesini ve sözü edilen bilgilendirmenin ilgili kısımlarının, istek halinde e-kimliğe güvenle iş yapan üçüncü taraflara da bildirilmesini,

e-kimlikleri doğrulanabilir bir biçimde güvenilir sistemlerde kayıtlı tutarak

- yalnızca yetkili kişilerin giriş ve değişiklik yapabilmelerini,
- ilgili haberleşmenin sahiciliğinin (orjinalliğinin, özgünlüğünün) kontrol edilebilir olmasını,
- e-kimlik sahibinin izniyle, e-kimliğin kamu erişimine açık tutulmasını, ve
- buradaki güvenlik koşullarındaki teknik değişikliklerden işleticilerin haberdar edilmesini

sağlamak zorundadır.

Ek 2/c

Güvenli İmza Atma Araçları İçin Koşullar

1. Güvenli imza atma araçları, uygun teknik ve prosedürlerle,

- (a) imza atmak için kullanılan imza atma verisinin, pratik açıdan yalnızca bir kere üretilebilirliğini ve bu verinin kabul edilebilir bir düzeyde gizliliğini,
- (b) imza atmak için kullanılan imza atma verisinin, kabul edilebilir bir güvenilirlik düzeyinden daha düşük olmamak üzere, hesaplanamaz olmasını ve imzanın sahtekarlığa karşı varolan teknolojiyle korunmasını,
- (c) imza atmak için kullanılan imza atma verisinin, yasal imzacısı tarafından başkalarının kullanımına karşı güvenilir bir biçimde korunabilirliğini, minimum koşullar olarak sağlamak zorundadır.

2. Güvenli imza atma araçları, imzalanacak veriyi imza sürecinden hemen önce imzacıya göstermemeli ve imzalanacak veriyi değiştirmemelidir.

Ek 2/d

Güvenli İmzaların Doğrulanması İçin Tavsiyeler

İmza doğrulama sürecinde,

- (a) imzayı doğrulamak için kullanılan verinin, doğrulayıcıya gösterilen veriye karşılık gelmesi,
- (b) imzanın güvenilir biçimde doğrulanması ve doğrulama sonucunun uygun biçimde gösterilmesi,
- (c) doğrulayıcının gerek görürse, imzalanmış verinin içeriğini güvenilir biçimde oluşturulabilmesi,
- (d) gerekli e-kimliğin imzalama anındaki özgünlüğü ve geçerliliğinin güvenilir biçimde doğrulanması,
- (e) doğrulamanın sonucu ve imzacının kimliğinin uygun biçimde gösterilmesi,
- (f) takma ad kullanımının açıkça belirtilmesi ve
- (g) güvenliği ilgilendiren her türlü değişikliğin farkedilmesi

kabul edilebilir bir kesinlikle sağlanmalıdır.

EK: 3 - ETKK İLK OLUŞUMUNDA YER ALAN KURULUŞLAR

Dış Ticaret Müsteşarlığı : Koordinatör

- Adalet Bakanlığı
- İçişleri Bakanlığı
- Maliye Bakanlığı
- Sağlık Bakanlığı
- Ulaştırma Bakanlığı
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
- Kültür Bakanlığı
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
- Hazine Müsteşarlığı
- Gümrük Müsteşarlığı
- Devlet İstatistik Enstitüsü
- Merkez Bankası
- Rekabet Kurumu
- Sermaye Piyasası Kurulu
- Milli Prodüktivite Merkezi
- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- Bankalar Birliği
  - Yapı Kredi Bankası
  - Demirbank
  - Ziraat Bankası
  - Emlak Bankası
  - Vakıflar Bankası
  - Türk EXIMBANK
  - Türkiye Halk Bankası
  - Esbank
  - Türkiye İş Bankası
- Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
- Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
- Türk Patent Enstitüsü
- Türk Telekom A.Ş.
- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
- Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü
- Orta Anadolu İhracatı Birlikleri Genel Sekreterliği
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
- Uluslararası Nakliyeciler Derneği
- Uluslararası Taşıma İşleri Komisyoncuları ve Acentaları Derneği

**EK: 4 - ELEKTRONİK TİCARET İLE İLGİLİ KURULUŞLARIN
ÇALIŞMALARI (EŞGÜDÜM TABLOSU)**

TBMM	BİLGİ VE BİLGİ TEKNOLOJİSİ KOMİSYONU
BAŞBAKANLIK	KAMU-NET, BTYK BAŞKANI
ULAŞTIRMA BAKANLIĞI	TUENA (TÜRKİYE ULUSAL ENFORMASYON ALT YAPISI) PROJESİ İNTERNET ÜST KURULU (ALAN İSİMLERİ SİTEMİNİN DÜZENLENMESİ, YANILTICI İÇERİK KONULARINDA DÜZENLEMELERİN YAPILMASI)
ADALET BAKANLIĞI	E-TİCARET LE İLGİLİ GEREKLİ HUKUKİ DÜZENLEMELERİN YAPILMASI (ELEKTRONİK İMZA VE ONAY KURUMU KONUSUNDA ÇERÇEVE YASASI, VD.) VERİLERİN KORUNMASI YASA TASARISI HAZIRLIĞI ULUSAL BİLGİ GÜVENLİĞİ KURUMUNUN KURULMASINA DAİR YASA HAZIRLIĞI
MALİYE BAKANLIĞI	E-TİCARET KDV UYGULAMASI, ELEKTRONİK FATURA SERİ NUMARASI HAZIRLIK ÇALIŞMALARI, BİLSAY PROJESİ (MUHASEBE SİSTEMLERİ ÇALIŞMALARI)
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI	CALS-BİLGİSAYAR YARDIMLI LOJİSTİK DESTEK (ASKERİ MALZEMELERİN ELEKTRONİK YOLLARLA TEDARİĞİ), ELEKTRONİK İMZA ÇALIŞMALARI
KÜLTÜR BAKANLIĞI	TELİF HAKLARI ÇALIŞMASININ BAŞLATILMASI
SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI	SINAIİ MÜLKİYET HAKLARI ÇALIŞMASININ BAŞLATILMASI 4077 SAYILI TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDAKİ KANUNDA E-TİCARETLE İLGİLİ DÜZENLEMELERİN YAPILMASI, TEKNOPARKLARIN KURULMASIYLA İLGİLİ KANUN TASARISI
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI (EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ)	ELEKTRONİK ORTAMDA İŞLENEN SUÇLARLA İLGİLİ UYGULAMALARIN BELİRLENMESİ MERKEZİ NÜFUS İDARESİ (MERNİS)
SAĞLIK BAKANLIĞI	<i>SAĞLIK SERTİFİKALARININ E-TİCARETE GÖRE DÜZENLENMESİ</i>
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI	<i>GIDA SERTİFİKALARININ E-TİCARETE GÖRE DÜZENLENMESİ</i>
HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI	E-TİCARET FİNANS GRUBU RAPOR HAZIRLIK ÇALIŞMALARINDA SEKRETERYA GATS-HİZMET TİCARETİ, BANKA KARTLARI VE KREDİ KARTLARI KANUN TASLAĞI (HAZİNE- BANKA KAMBİYO GN. MD. LÜĞÜ)
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI	<i>DIŞ TİCARET ÖRNEK UYGULAMASI (TİCARİ İŞLEMLERDE BELGELER, E-TİCARET AÇISINDAN DIŞ TİCARET MEVZUATI...)</i> <i>DIŞ TİCARET BİLGİ MERKEZİ</i> EAD: ELEKTRONİK TİCARET KOORD. KURULUNUN SEKRETERYASI, BİLGİ İŞLEM MERKEZİ, ULUSAL MEVZUATIN KOORDİNASYONU. DIS TİCARET

	<p>ENSTİTÜSÜ</p> <p>ANLAŞMALAR: ULUSLARASI KURULUŞLARLA KOORDİNASYON (DTÖ, OECD.).</p> <p>İHRACAT : PİLOT OTOMASYON PROJESİ (POP), DEVLET YARDIMLARI KAPSAMINDA AR-GE'NİN DESTEKLENMESİ, İHALELERİN ELEKTRONİK ORTAMA TAŞINMASI,</p> <p>SERBEST BÖL : <i>SERBEST BÖLGELERDE E-TİCARET TEKNİK ALT YAPISININ KURULMASI</i></p> <p>İTHALAT : DTÖ, ASEAN, BM GİBİ ULUSLARASI KURULUŞ. TOPLANTILARININ TAKİBİ</p>
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI	<p>AB ELEKTRONİK TİCARETTE AVRUPA BİRLİĞİ MEVZUATI</p> <p>DTS:<i>ELEKTRONİK TİCARETTE STANDARDİZASYON</i></p> <p>DT KONTROLÖRLER: MEVZUAT İNCELEME, SORUŞTURMA</p>
GÜMRÜK MÜSTEŞARLIĞI	GÜMRÜKLERİN MODERNİZASYONU (BİLGE PROJESİ)
DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI MÜST.	E-TİCARET HUKUK GRUBU RAPOR HAZIRLIK ÇALIŞMALARINDA SEKRETERYA, <i>SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA PLANLARINDA E-TİCARETİN YER ALMASI ÇALIŞMASI</i>
GENEL KURMAY BAŞKANLIĞI	ULUSAL BİLGİ GÜVENLİĞİ PROJESİ
DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ	E-TİCARET VERİLERİNİN TOPLANMASI
DEVLET MALZEME OFİSİ	ELEKTRONİK KATOLOGLAMA
MERKEZ BANKASI	ELEKTRONİK ÖDEME SİSTEMLERİ VE ELEKTRONİK PARA ÇALIŞMALARI EFTI, EFTII, EMKT UYGULAMALARI
TÜBİTAK	BTYK KARARLARI SEKRETERYASI <i>FİRMALARIN YAZILIM DONANIM, DANIŞMANLIK, İNTERNET BAĞLANTISI GİBİ GİDERLERİNE FİNANASAL DESTEK</i>
TÜBİTAK-BİLTEN	BİLGİ GÜVENLİĞİ YAZILIMI İNCELEMELERİ İÇ TİCARET ÖRNEK UYGULAMASI ONAY KURUMUNA HAZIRLIK ÇALIŞMALARI E-TİCARET TEKNİK GRUBU RAPOR HAZIRLIK ÇALIŞMALARINDA SEKRETERYA
TOBB	BORSALARARASI BİLGİ AĞI PROJESİ VE ODALARASI BİLGİ AĞI PROJESİ BİLGİ TEKNOLOJİLERİ SEKTÖR TOPLANTILARI VE CALS <i>FİRMALARIN YAZILIM DONANIM, DANIŞMANLIK, İNTERNET BAĞLANTISI GİBİ GİDERLERİNE FİNANASAL DESTEK</i> <i>OTO KONTROL MEKANİZMALARININ DESTEKLENMESİ ÇALIŞMALARI</i>
İSO	İÇ TİCARET ÖRNEK UYGULAMASI OTO KONTROL MEKANİZMALARININ DESTEKLENMESİ ÇALIŞMALARI E-TİCARET KONUSUNDA BİLGİLENDİRİCİ VE

	BİLİNÇLENDİRİCİ EĞİTİM ÇALIŞMALARI
İGEME	ANKARA TİCARET NOKTASI, BİLTEN'LE BİRLİKTE YÜRÜTÜLEN "E-TİCARET STRATEJİK ODAK NOKTALARI PROJESİ", ANKARADA'KI MOBİLYACILARIN İNTERNETTE TANITIM PROJESİ, TÜRK TARIM MAKİNALARI İHRACAATÇILARI PROJESİ, E-TİCARETİN EĞİTİMİ, TANITIMI
TÜRK TELEKOM A.Ş.	TTNET ALT YAPI ÇALIŞMALARININ ELEKTRONİK TİCARETİN GEREKSİNİMLERİNE UYACAK STANDARDA KAVUŞTURULMASI, TELEKOMİNİKASYON ALT YAPI VE HİZMETLERİNİN REKABETE AÇILMASI
BANKALAR ARASI KREDİ KARTLARI MERKEZİ-BKM	KREDİ KARTLARI DENETİM MERKEZİ
TÜRK PATENT ENSTİTÜSÜ	TİCARİ MARKALAR, PATENT YASALARININ E-TİCARETE GÖRE DÜZENLENMESİ
REKABET KURUMU	HAKSIZ REKABET ALANINDA DÜZENLEMELER YAPILMASI
SERMAYE PİYASASI KURULU	BİLGİ AĞLARI ÜZERİNDEN PARA HAREKETLERİ
TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ	<i>E-TİCARETTE ULUSLARASI STANDARTLARIN İZLENMESİ VE ULUSAL STANDARTLARIN BELİRLENMESİ</i>
MİLLİ PRODÜKTİVİTE MERKEZİ	KOBİ'LERİN ETKİN VE VERİMLİ ÇALIŞMA YÖNTEMLERİNE KAVUŞTURULMASI ÇALIŞMALARI
KOSGEB	KOSBİTOP PROJESİ, KOBİ-NET, İNTERNET KİRAATHANELERİ PROJESİ, <i>FİRMALARIN YAZILIM DONANIM, DANIŞMANLIK, İNTERNET BAĞLANTISI GİBİ GİDERLERİNE FİNANSAL DESTEK</i> E-TİCARETİN EĞİTİMİ, TANITIMI
OAİB	TÜRK İHRACATÇILAR REHBERİ, DIŞ TALEPLER BÜLTENİ VE DUYURULARI E-TİCARETİN EĞİTİMİ, TANITIMI
TÜRKİYE TEKNOLOJİ GELİŞTİRME VAKFI-TTG	KOBİ'LERLE AR-GE YARDIMLARI
İZMİR YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ-İYTE	BİLGİ GÜVENLİĞİ
TURKPRO-TURKSECI ULUSAL KOMİTESİ	BALKANLARDA E-TİCARET UYGULAMALARI
TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ	BANKALARASI İLETİŞİM PROJESİ, E-TİCARET İLE İLGİLİ BİLGİLERİN BANKALARDAN TEMİNİ
TÜRK EXİMBANK A.Ş.	İÇ TİCARET ÖRNEK UYGULAMA ÇALIŞMALARINA KATILIM (MODEL GELİŞTİRME...)
VAKIF VE DERNEKLER (TÜRKİYE BİLİŞİM VAKFI, TÜRKİYE BİLİŞİM DERNEĞİ, İNTERNET SERVİS SAĞLAYICILARI DERNEĞİ, TÜRKİYE BİLGİSAYAR SANAYİCİLERİ DERNEĞİ, BEYAZ NOKTA DERNEĞİ, EGS)	E-TİCARETİN ÖZENDİRİLMESİ VE TOPLUMSAL BİLİNCİN OLUŞTURULMASI

İtalik Yazılar, Elektronik Ticaretin Geliştirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalardır.

EK: 5 - ELEKTRONİK TİCARET EYLEM PLANI TASLAĞI (ETAP 1)

	EYLEM	İLGİLİ KURULUŞLAR*	YAPILACAK İŞLER
--	-------	--------------------	-----------------

A) ÖRNEK UYGULAMALAR VE PROJELER

1	İÇ TİCARETE İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMANIN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	DTM:K BİLTEN :G İSO: G	1. Örnek uygulama çerçevesinde kararlaştırılan iç ticarete ilişkin işlemlerin hayata geçirilmesi, 2. Örnek uygulamada öngörülen kurumların kurulması 3. Onay Kurumu ve/veya Kurumlarının kurulması
2	ULUSLARASI TİCARET İŞLEMLERİ İLE İLGİLİ MODELİN OLUŞTURULMASI VE DIŞ TİCARET ÖRNEK UYGULAMASININ YAPILMASI	DTM : K (İGEME, İHRACATÇI BİRLİKL., SERBEST BÖLG.) TÜRK EXIMBANK AŞ: G GÜMRÜK MÜST.:G BİLTEN: G	1. BM/CEFACT (Cente for the Facillitation of Procedures, and Pravtices for Administration, commerce and Transport), SECI (S. European Cooperation İnitiation) ve ESCAP (Econ. Social Council of Asia&Pacifi) gibi toplantıların izlenmesi, gerektiğinde yurtdışından danışmanlık hizmeti alınması 2. Uluslararası Ticaret işlemleri Alt Çalışma gruplarının oluşturulması 3. İlgili kuruluşların, mevcut yasal statülerinin ve fiili durumlarının elektronik dış ticaret modeline göre incelenmesi
3	ELEKTRONİK TİCARETİ TANITICI VE İŞGÜCÜ KAPASİTESİNİ ARTTIRAN PROGRAMLARIN PLANLANMASI	DTM: G İGEME: G TOBB: G SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI/KOSGEB: G İhracatçı Birlikleri: G Üniversiteler: G TÜBİTAK: G	1. Yurt çapında seminer, toplantı gibi etkinliklerin düzenlenmesi, 2. Gerektiğinde yurtdışı ve yurt içi danışmanlardan eğitim alınarak elektronik ticaret uygulamalarında uzmanlaşmanın sağlanması, 3. Yazılım sektörünün geliştirilmesi için özendirici önlemlerin geliştirilmesi.

K: Koordinatör Kuruluş, S: Sorumlu Kuruluş, G: Görevli Kuruluş

B- MEVZUAT ÇALIŞMALARI

4	ELEKTRONİK TİCARETİN GEREKTİRDİĞİ HUKUKİ DÜZENLEMELERİN YAPILMASI	DTM: K ADALET BAKANLIĞI: G VE İLGİLİ DİĞER KURULUŞLAR	1. Uluslararası mevzuat ile ulusal mevzuatın karşılaştırılması çalışmalarının yapılması 2. Ulusal mevzuatın hazırlaması
4.1	ELEKTRONİK ORTAMDA TUTULAN KAYITLARIN VE YAZIŞMALARIN GEÇERLİLİĞİNİN SAĞLANMASI	DTM: K MALİYE BAKANLIĞI: G BAŞBAKANLIK İDAREYİ GELİŞTİRME BAŞK.	1. Pilot otomasyon projesinin ETTK tarafından izlenerek, sonuçlarının BTYK'na sunulması ve e-posta yazışmalarının geçerliliğinin sağlanması için gerekli mevzuat değişikliklerinin başlatılması
4.2	ELEKTRONİK İMZA VE ONAY KURUMU KONUSUNDA DÜZENLEMELERİN YAPILMASI	ADALET BAKANLIĞI: G DTM: K BİLTEN: G	1. UNCITRAL (Birleşmiş MİLLETLERULUSLARASI TİCARET HUKUKU KOMİSYONU), OECD gibi uluslararası kuruluşların belgelerinin incelenerek, oluşturulacak ulusal mevzuatın uluslararası mevzuata uyumunun temin edilmesi, 2. Elektronik imzanın Borçlar Kanunu, Türk ceza Kanunu. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Ticaret Kanunu"da ve diğer ilgili mevzuatlarda düzenlemelerinin yapılması, 3. Diğer özel düzenlemelerin yapılması
4.3	ELEKTRONİK ORTAMDA YAPILACAK SÖZLEŞMELERİN GEÇERLİLİĞİNİN BELİRLENMESİ	DTM: K TOBB: G	
4.4	OTO KONTROL (SELF-REGULATION) MEKANİZMALARININ DESTEKLENMESİ	ADALET BAKANLIĞI: G TOBB: G	
4.5	ELEKTRONİK ORTAMDA İŞLENEN SUÇLARLA İLGİLİ UYGULAMALARIN BELİRLENMESİ	ADALET BAKANLIĞI: G İÇİŞLERİ BAKANLIĞI: S GÜMRÜK MÜST. (Gümrükler Muhafaza Genel Md.lüğü)	

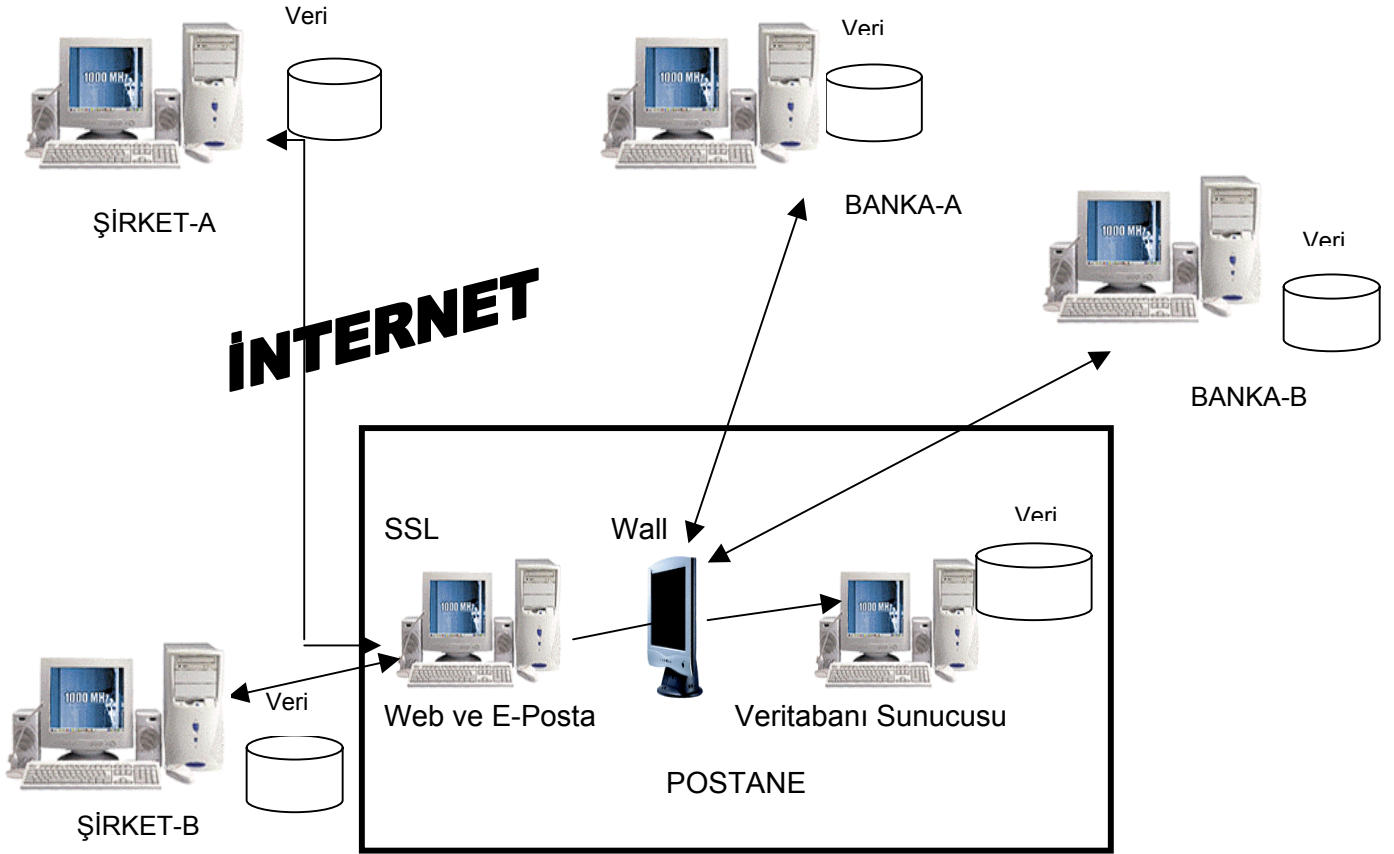
4.6	ELEKTRONİK ÖDEME SİSTEMLERİ VE ELEKTRONİK PARA İLE İLGİLİ DÜZENLEMELERİN YAPILMASI	DTM: K MERKEZ BANKASI. G HAZİNE MÜST.: G	1.Banka Kartları ve kredi Kartları Kanun Taslağının görüşülmesi
4.7	TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUNUN ELEKTRONİK TİCARET AÇISINDAN TEKRARI GÖZDEN GEÇİRİLMESİ	DTM: K SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI: G TÜKETİCİ HAKLARI DERNEKLER: S	1. 4077 sayılı "Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun"un değişikliğinin yapılması
4.8	TELİF HAKLARI VE KOMŞU HAKLARI İLGİLİ DÜZENLEMELERİN GÜNCELLEŞTİRİLMESİ	DTM: K KÜLTÜR BAKANLIĞI: G TÜRK PATENT ESNT.: S	1. Fikri ve sınai haklar hukukunun elektronik ticaret açısından incelenmesi, 2. Sadece yasal düzenlemelerle çözüm aramaktan ziyade, teknik koruma mekanizmalarının geliştirilmesi.
4.9	HAKSIZ REKABETİN ÖNLENMESİ ALANINDA DÜZENLEMELER YAPILMASI	ADALET BAKANLIĞI: G REKABET KURUMU: S	
4.10	YANILTICI İÇERİK KONULARINDA DÜZENLEMELERİN YAPILMASI	DTM: K ULAŞTIRMA BAK.:S INTERNET SERVİS SAĞL. S	
4.11	VERGİLENDİRME İLKE VE KURALLARININ BELİRLENMESİ	DTM: K MALİYE BAKANLIĞI: G	
4.12	ELEKTRONİK TİCARET KAYITLARINA MUHASEBE SİSTEMLERİNDE AYRI BİR YER VERİLMESİ	DTM: K MALİYE BAKANLIĞI: G	
4.13	ALAN İSİMLERİ SİSTEMİNİN DÜZENLENMESİ	DTM: K ULAŞTIRMA BAK.: S TÜBİTAK: S	1. ODTÜ ve diğer ISS'lerinin deneyimlerinden, 2. Uluslararası kuruluşların önerilerinden faydalanarak, yasal çalışmalar yapmak.

C) ELEKTRONİK TİCARETTE KURUMSALLAŞMA

5	ELEKTRONİK TİCARETİN KURUMSALLAŞTIRILMASI	DTM: G	<p>1. Uzun vadede yasal hazırlıkların yapılarak, örneğin bir Elektronik Ticaret merkezinin kurulması,</p> <p>2. Kurulması düşünülen Elektronik Ticaret Merkezi, proje ve örnek uygulamalar geliştirerek, elektronik ticaret politikaları ile ilgili kuruluşlara tavsiyelerde bulunacak ve uygulamaları takip edecektir.</p> <p>3. TUENA projesiyle uyumlu olarak çalışmalar yürütecektir.</p>
---	---	--------	---

EK: 6 - ETKK İÇ TİCARET ÖRNEK UYGULAMA PROJESİ GELİŞME RAPORU

Şekil 1. Önerilerin Mimarı

1. Projenin Amacı ve Kapsamı

Bu projenin amacı, Türkiye’de bir örnek e-ticaret uygulaması geliştirerek, e-ticaretin geliştirilmesine ve yaygınlaşmasına ETKK misyonu gereği katkıda bulunmaktadır. Geliştirilecek sistemin işleyişi hakkında ETKK’nın bilgilendirilmesi esastır.

E-ticaretin özündeki önemli unsulardan bir tanesi, iş süreçlerinde verimliliğin artmasıyla maliyetlerin düşmesidir. Bu bağlamda, bu projede firmalar arası e-ticaret uygulamalarının geliştirilmesi öngörülmektedir.

Firmaların gerçek ihtiyaçlarının belirlenerek, e-ticaretin yukarıda sözü edilen yararlarının azami ölçüde elde edilmesi proje tasarımında ilke olarak kabul edilmiştir.

Proje kapsamı çerçevesinde, sistem mimarisi Şekil 1.'deki gibi tasarlanmıştır. POSTANE, kullanıcılar (firmalar, bankalar) arasında gelen-giden belgeler için postane işlevi görür. POSTANE'de bir web ve e-posta sunucusu ile bir veritabanı sunucusu yer alır.

Web sunucusu, kullanıcıların gönderebileceği belgeler için arayüzlerin bir kısmını oluşturur. Her kullanıcı kendisi için verilmiş olan "SSL Client Authentication" sertifikası ile web sunucusuna bağlanır. Bu diğer İnternet kullanıcılarının buraya erişmelerinin olanaksız olduğu anlamına gelir. Web sunucusu aynı zamanda "SSL enabled" olacak, diğer bir deyişle iletilen veriler şifreli gidecektir.

Firmalar tarafından da, firma veritabanına erişim açısından arayüzle ve programlara gereksinim olabilir. Her firma yetkilisi, göndereceği belgeyi sayısal olarak imzalayacaktır.

Akış biçiminde gerçekleşir: Firma-A, diğer bir kullanıcıya, diyelim ki Firma-B'ye bir belge gönderecek olsun. Bunun için, gerekiyorsa kendi veritabanından derleyebildiği bir belgeyi sayısal imzasıyla beraber bir dosya olarak web sunucusuna gönderir. Dosya burada veritabanının Firma-B için ayrılmış alanına (posta kutusuna) kaydedilir. E-posta sunucusu, Firma-B'ye e-posta atarak Firma-A'dan kendisine gönderilen dosyayı gelip posta kutusundan alınmasını bildirir. Firma-B yetkilisi kendi sertifikasıyla web sunucusuna bağlanarak bu dosyayı indirir ve gerekirse kendi veritabanına otomatik kaydedebilir.

Belgeler

Bu proje kapsamında, belgeler faks türünde basit haberleşme belgeleri olabileceği gibi, fatura, teklif alma türünden ticari belgeler de olabilir.

Arayüzler

Arayüzler, hem firmalar tarafından hem de web sunucusu üzerinde gerekebilir. Arayüzler basitçe belge gönderebilme-alabilme işlevini yürütürler.

Yazılımlar

Arayüzlerin, postane veritabanının, e-posta işleticisinin ve bunların ağ güvenliği ve bilgi güvenliği entegrasyonlarının yazılması gerekmektedir. Arayüzlerde oluşan bilgiler standart metin (text) dosyaları haline getirilecek ve firmalar isterlerse bu bilgileri kendi çabaları ile veri tabanlarına aktarabileceklerdir.

2. Proje Planı

Proje, "ön çalışmalar ve sistem analizi", "yazılım tasarım analizi", "yazılım geliştirme" ve "eğitim ve pilot" olmak üzere 4 ana iş paketinden oluşmaktadır. Projenin uygulanmasını izleyen 1 yıl boyunca da, sistemin işletilmesi ayrı bir iş paketi olarak düşünülmüştür.

Ön Çalışmalar ve Sistem Analizi

Bu iş paketinin ilk aşaması, projeye dahil olacak firmaların belirlenecek kriterler çerçevesinde taramasının yapılmasıdır. Bu amaçla, bir anket çalışmasıyla ISO üyeleri arasında örnek uygulamaya katılabilecek firmaların bir ön araştırması yapılacaktır. Projenin ana sanayi ve tedarikçilerinden oluşan bir yapı için uygulanması düşünülmektedir.

Proje Aşaması		Ana Sorumlu	Süre (hafta)
1	Ön Çalışmalar ve Sistem Analizi	İSO BİLTEN	12
1.1	ISO üyelerine yönelik anketin hazırlanması		
1.2	Anketin uygulanacağı grubun belirlenmesi		
1.3	Anketin uygulanması		
1.4	Sonuçların değerlendirilmesi		
1.5	Firmaların projeye dahil edilmesi		
2	Yazılım Tasarım Analizi	İSO-BİLTEN	4
3	Yazılım Geliştirme	BİLTEN	20
3.1	Veri tabanı arayüzleri (text dosyaları)		
3.2	Arayüzler		
3.3	Postane veritabanı		
3.4	E-posta işleticisi		
3.5	Ağ güvenliği ve bilgi güvenliği yazılımları		
3.6	Güvenlik yazılımları entegrasyonu		
3.7	Sistem entegrasyonu		
4	Test ve Eğitim	BİLTEN-İSO	2
5	Sistemin İşletilmesi	BİLTEN	52

Şekil 2. İş Planı

Belirlenen firmalarla yapılacak görüşmeler sonucunda, bu firmaların projede yer almaları sağlanacaktır.

Firmaların projeye katılmaları ve proje sırasındaki yaklaşımları kendi sorumlulukları çerçevesinde değerlendirilecektir. Henüz netlik kazanmayan ancak uygulamanın tüm boyutlarıyla sağlıklı biçimde yürütülmesi için proje içinde yer alması gereken banka ve diğer kurumların projeye dahil edilmesinden tüm çalışma grubu sorumlu olacaktır. Projenin işlerlik kazanması ve yasallaşması için, bu aşamada müdahil taraflar arasında, yükümlülükleri, sorumlulukları ve işleyişi bağlayan sözleşmelerin imzalanması gerekecektir.

İkinci aşamada, projede yer alan firmalarla ortak yürütülecek çalışmalar yoluyla, proje kapsamında elektronik ortama aktarılacak belgeler kesin olarak

belirlenecektir. Basit ve karmaşıya yol açmayacak ancak firmalara zaman ve maliyet açısından yarar sağlayacak az sayıda belge seçimi uygun olacaktır.

Yazılım Tasarım Analizi

Bu iş paketiyle, bir önceki iş paketinde belirlenen gereklilikler çerçevesinde, uygulamanın tasarımı (mimari ve ekran tasarımları) gerçekleştirilecektir.

Yazılım Geliştirme

Yazılım Geliştirme iş paketi, ilk iki iş paketi sonrasında belirlenen tasarımın bilgisayar ortamında gerçekleştirilmesini içermektedir. Postane veritabanı ve açık anahtarlı kriptografi ile desteklenmiş bilgi güvenliği uygulamaları (SSL Client Authentication, S/MIME, SSL, Sayısal imzalama vb.) yüksek katma değerli uygulamalar olacaktır.

Test ve Eğitim

Bu iş paketinde, geliştirilen uygulamaların yaşama geçirilmesi amacıyla, test yapılması öngörülmektedir.

Kullanıcılar için gerekli eğitimlerin düzenlenmesi de test aşamasının gereklerinden biri olarak yerine getirilecektir.

Sistemin İşletilmesi

Bu iş paketi, diğerlerinden farklı olarak, tasarlanan sistemin ayağa kaldırılmasının ardından 1 yıl boyunca işletimini öngörmektedir.

POSTANE ve onay kurumu işlevlerinin düzenli ve kesintisiz olarak işletilmesi sistemin önemli bir parçasıdır. POSTANE, ağ ve bilgi güvenliğinin yanısıra fiziki güvenliğin de sağlandığı bir yer olmak durumdadır. Ayrıca kesintisiz hizmet vermesi kaçınılmazdır. Onay Kurumu da, gerek duyulduğunda yeni e-kimlikler verebilmeli ve rehber hizmetlerini kesintisiz sürdürebilmelidir.

İşleyiş hakkında yasal zemine dayanak olması bakımından, ETKK'nın düzenli olarak bilgilendirilmesi sistemin işletiminin önemli bir diğer parçasıdır.

Proje Sonuçlarının İzlenip Değerlendirilmesi

Proje sonuçlarının izleme ve değerlendirmesi ETKK iç Ticaret Örnek Uygulama Çalışma Grubu tarafından ortak olarak yürütülecektir. Tarafların ilgili kişilerinden oluşturulan bir çalışma grubu proje değerlendirme kriterlerini belirleyecek ve kriterler ışığında yapılan periyodik değerlendirmelerin sonuçlarını ETKK ve diğer taraflara raporlayacaktır.

Projenin Maliyet Değerlendirmesi

Yukarda tamamlandığı biçimiyle, iç ticaret örnek uygulaması farklı yazılım, donamın ve işletim gereksinimlerini öngörmektedir. Sistemde e-kimliklerin üretilmesiyle ilgili yazılım BİLTEN'ce geliştirilen yazılımla sağlanacaktır. Öte yandan, şirketlerin sistemden en üst düzeyde yararlanmalarını temin etmek için EDI ya da benzeri entegrasyon ürünlerinin geliştirilmesi gerekecektir. Aynı zamanda e-kimlik hizmetlerinin ve postane hizmetlerinin sürekliliğini sağlamak üzere işletme giderleri olacaktır. Söz konusu maliyetler, uygulamanın büyüklüğü, katılan firma sayısı ve isteklere bağlı olarak değişkenlik gösterecektir.

Söz konusu maliyetlerin karşılanması, ortak bir modelin geliştirilmesi zorunludur. Buna göre, uygulamaya katılan firmalar ve BİLTEN maliyetleri belli ölçülerde karşılanma yoluna gidebilirler.

EK: 7 - SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI E-TİCARET EYLEM PLANI TASLAĞI

SIRA NO	GÖREVLİ VE SORUMLU BİRİM/KURULUŞ	EYLEM	YAPILACAK İŞLER	SÜRESİ
1	Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Gn.Md. Avrupa Birliği Koordinasyon Gn.Md. Hukuk Müşavirliği	4077 Sayılı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı	<ul style="list-style-type: none"> Tasarı Taslağı'na son şeklini vermek. Tasarı Taslağının Bakanlar Kuruluna sunulması. TBMM'ne taşınması, komisyonlarda görüşülmesinin sağlanması, yasalaşma sürecinin hızlandırılmasına yönelik çalışmaları yapmak. 	1 yıl
2	Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Gn.Md. Avrupa Birliği Koordinasyon Gn.Md. Hukuk Müşavirliği	Tasarısının yasalaşmasını müteakiben e-ticaretle ilgili uygulama tebliği	<ul style="list-style-type: none"> Tebliğ hazırlamak. Tebliği görüşe açmak. Son şeklinin verilerek Resmi Gazetede yayınlanmasını sağlamak. 	1,5 yıl
3	Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Gn.Md.	ETTK çalışmaları	E-Ticarete, Tüketicinin korunmasına yönelik Bakanlık çalışmaları konusunda ETKK'yı bilgilendirmek ve görüşlerini almak.	ETTK Çalışmaları süresince
4	Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Gn.Md.	Tüketici eğitimi	Elektronik ortamda yapılan alışverişlerde tüketicinin korunmasına yönelik radyo ve televizyon programları hazırlamak veya hazırlatmak ve yayınlamak.	Süresiz
5	Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Gn.Md. Avrupa Birliği Koordinasyon Gn.Md. İç Ticaret Gn.Md. Personel Dai.Bşk. Eğitim Dairesi Bşk.	Bakanlık personelinin e-ticaret konusunda eğitimi	<ul style="list-style-type: none"> E-ticaret konusunda Bakanlık personeline yönelik konferans, sempozyum ve seminerler düzenlemek. E-ticaret konusunda uzman personel yetiştirmek amacıyla Tüketici ve Rekabet Uzman ve Kontrolörleri ile Avrupa Birliği Uzmanları ve İç Ticaret Kontrolörlerini yurt dışına eğitime göndermek. 	2 yıl
6	İç Ticaret Gn.Md. AB Koordinasyon Gn.Md. Hukuk Müşavirliği	Türk Ticaret Kanunu değişiklik çalışması.	<ul style="list-style-type: none"> Adalet Bakanlığı'nca yürütülen T.T.Kanunu değişiklik çalışmalarına katılmak. E-ticaretin gerektirdiği değişikliklerin tasarıya yansıtılmasını sağlamak. Tasarının yasallaşma çalışmalarına katkı koymak. 	Belirsiz

7	İç Ticaret Genel Md.	Şirket kuruluşlarını kolaylaştırmak	Şirket kuruluş işlemlerini azaltmak ve basitleştirmek	1 yıl
8	İç Ticaret Gn.Md. Sanayi Araştırma ve Geliştirme Gn.Md.	ETKK çalışmaları	ETTK İç Ticaret Örnek Uygulama Proje çalışmalarına aktif olarak katılmak.	Proje Sonuçlanıncaya kadar
9	Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dai.Bşk. Diğer Merkez Birimleri ile İl Müdürlükleri	Bakanlık bilgi sistemini (otomasyon) kurulması	<ul style="list-style-type: none"> Bakanlık Donanım ve Yazılım Projesini hazırlamak veya hazırlatmak. Bu projeleri uygulamak ve güncelleştirmek.	2 yıl
10	Sanayi Araştırma ve Geliştirme Gn.Md. Diğer Ana Hizmet Birimleri	Bakanlık Bilgi Bankası oluşturulması	<ul style="list-style-type: none"> Sektörel komisyonlar oluşturmak. Sanal ortamda sektör bazında inceleme, araştırma, değerlendirmeler yapmak, bilgileri depolamak ve güncelleştirmek. Elde edilen bilgilerin bilgi piyasasına arzını sağlamak.	4 yıl
11	KOSGEB	KOBİ'ler için e-ticaret uygulamalarının yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> KOBİ-NET Projesini geliştirmek. Bu proje kapsamında; İnternet Kiraathaneleri Projesi, KOBİ'lerin donanım, yazılım, danışmanlık ve internet bağlantılarına yönelik çalışmalarına teşvik ve destek sağlayacak hukuki ve finansal araçlarla ilgili çalışmalar yapmak.	2 yıl
12	İç Ticaret Gn.Md. KOSGEB	E-ticareti tanıtıcı ve işgücü kapasitesini artıran eğitim programlarının planlanması.	<ul style="list-style-type: none"> KOBİ'ler için e-ticaretle ilgili tanıtım ve eğitim programları (seminer, konferans, panel) hazırlamak ve uygulamak. Gerektiğinde yurt dışı ve yurt içi uzman ve danışman kişi ve kuruluşlardan eğitim alınarak, e-ticaret uygulamalarında uzmanlaşmayı sağlamak.	Süresiz
13	Türk Patent Enstitüsü Bşk.	Sinai Mülkiyet Mevzuatının E-Ticarete Göre Düzenlenmesi.	<ul style="list-style-type: none"> İnternet alan adlarına (DNS) ilişkin politikaları belirlemek. İnternet alan adları tescil sistemlerini belirlemek. Ulusal marka ve internet alan isimlerini ilgilendiren politika ve kuralların uluslararası alanda uyumlaştırmak. Ulusal marka veri tabanı ve kataloglarını oluşturmak. Türk Sinai Mevzuatını e-ticaret açısından incelemek ve ihtiyaç duyulan değişiklikleri yapmak.	2 yıl

KAYNAKÇA

- 1- ASO, Asomedy, Ağustos 1998, S.29
- 2- İTO, Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret, S.76
- 3- Ekonomik Forum, Haziran 2000, S.51
- 4- İTO, Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret, S.76
- 5- ASO, Asomedy, Ağustos 1998, S.29
- 6- İGEME, E-Ticaret ve Ticaret Noktaları, S.48
- 7- Ekonomik Forum, Haziran 2000, S.52
- 8- İGEME, E-Ticaret ve Ticaret Noktaları, S.48
- 9- GÜRAN, Prof.Dr.Sait ve Ark., İnternet ve Hukuk, S.11
- 10- İTO, Bilgi Ekonomisinde E-Ticaret, S.93
- 11- GÜRAN, Prof.Dr.Sait ve Ark. İnternet ve Hukuk, S.42
- 12-İTO, Bilgi Ekonomisinde E-Ticaret ,S.32
- 13-GÜRAN, Prof.Dr.Sait ve Ark. İnternet ve Hukuk, S.13
- 14-DTM, Dünya Ekonomileri Bülteni Avrupa'da Elektronik Ticaret Konusunda Yaşanan Sorunlar, S.9,10
- 15-GÜRKAN, Prof.Dr.Sait ve Ark. İnternet ve Hukuk, S.15
- 16-ETKK, Hukuk Çalışma Grubu Raporu, S.3
- 17-İGEME, E-Ticaret ve Ticaret Noktaları, S.67
- 18-ASO, Asomedy, Ağustos 1998, S.35
- 19- <http://www.tpankura.org.tr>. (Ankara Ticaret Noktası Web Sitesi)
- 20- TÜBİTAK/BİLTEN, Türkiye'de Elektronik Ticarete Geçiş Durum Değerlendirme Raporu, S.33
- 21- TÜBİTAK/BİLTEN, Türkiye'de Elektronik Ticarete Geçiş Durum Değerlendirme Raporu, S.18
- 22-ETKK, Teknik Çalışma Grubu, Mayıs 1998 Tarihli Raporu, S.3
- 23-İGEME, E-Ticaret ve Ticaret Noktaları, S.61
- 24-İGEME, E-Ticaret ve Ticaret Noktaları, S.54
- 25- <http://www.europa.eu.int.comm/information Society/eeurope>
- 26-ETKK, Teknik Çalışma Grubu Mayıs 1998 tarihli Raporu, S.4
- 27- <http://www.europa.eu.int.comm/information Society/eeurope>
- 28- İTO, Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret, S.142
- 29-İGEME, E-Ticaret ve Ticaret Noktaları, S.70

- 30- İGEME, E-Ticaret ve Ticaret Noktaları, S.70
- 31- İGEME, E-Ticaret ve Ticaret Noktaları, S.71
- 32- İTO, Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret, S.136-137
- 33- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, S.129-131, 227,228
- 34- ETKK, Elektronik Ticaret Özet Raporu
- 35- [http://www.foreigntrade.\(DTM\)gov.tr./](http://www.foreigntrade.(DTM)gov.tr/) Elektronik Ticaret
- 36- [Karakayalia@foreigntrade.gov.tr\(DTM.E\)](mailto:Karakayalia@foreigntrade.gov.tr(DTM.E))- Ticaret Genel Koordinatörlüğü
Ayça KARAKAYALI)
- 37- [Karakayalia@foreigntrade.gov.tr\(DTM.E\)](mailto:Karakayalia@foreigntrade.gov.tr(DTM.E))- Ticaret Genel Koordinatörlüğü
Ayça KARAKAYALI)
- 38- TUENA Sonuç Raporu, S.4
- 39- <http://www.tuena.tubitak.gov.tr> (TUENA Sonuç Raporu)
- 40- TUBİTAK/BİLTEN Türkiye’de Elektronik Ticarete Geçiş Durum Değerlendirme Raporu, S.33
- 41- <http://www.tpankara.org.tr>. (Ankara Ticaret Noktası Web Sitesi)
- 42- <http://www.tpankara.org.tr>. (Ankara Ticaret Noktası Web Sitesi)
- 43- KOSGEB, Elektronik Ticaret ve KOBİ-NET Projesi Tanıtım Kitapçığı, S.20 ve devamı
- 44- <http://www.bthaber.net/300/menu-haber>
- 45- <http://www.e-kimlik.bilten.metu.edu.tr> (e-kimlik web sitesi)
- 46- TUBİTAK/BİLTEN, Türkiye’de Elektronik Ticarete Geçiş Durum Değerlendirme Raporu, S.26
- 47- <http://www.bthaber.net/304/menu>
- 48- TUBİTAK/BİLTEN, BTYKA.2000 Raporu, S.30
- 49- TUBİTAK/BİLTEN, BTYKA.2000Raporu, S.35
- 50- <http://www.bthaber.net/304/menu>
- 51- TUBİTAK/BİLTEN, BTYKA.2000 Raporu, S.48
- 52- TESİD, Elektronik Sanayi Almanacağı, 2000, S.10
- 53- TESİD, Elektronik Sanayi Almanacağı, 2000, S.61
- 54- KOSGEB, Elektronik Ticaret ve KOBİ-Net Projesi Tanıtım Kitapçığı, S.17